

לקוטי תורה • פרשת צו • מאמר 6

להבין מ"ש בהגדה מצה זו שאנו אוכלים ע"ש...

להבין את "המצה הזאת שאנו אוכלים"

בפסח יש שני סוגי מצה. המצה שחובה לאכול בלילה הראשון ממשיכה את מוחין דאבא — אור שלמעלה מכל השגה, שלגביו "כחשכה כאורה" — ורק הוא יכול היה להגיע למצרים הטמאה ולגאול את ישראל, בפנימיות ורק עבורם; המצה של שאר הימים באה מאליה כשהתגלה מלך מלכי המלכים, ועל הדורות הבאים להמשיך את הביטול שלה בשבע המדות.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/likutei-torah/tzav/6

הנקודה

בפסח יש שני סוגי מצה. המצה שחובה לאכול בלילה הראשון ממשיכה את מוחין דאבא — אור שלמעלה מכל השגה, שלגביו "כחשכה כאורה" — ורק הוא יכול היה להגיע למצרים הטמאה ולגאול את ישראל, בפנימיות ורק עבורם; המצה של שאר הימים באה מאליה כשהתגלה מלך מלכי המלכים, ועל הדורות הבאים להמשיך את הביטול שלה בשבע המדות.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

המאמר שואל מדוע ההגדה מסבירה את עניין המצה בכך שבני ישראל יצאו בחיפזון, בשעה שהציווי על המצה ניתן קודם לכן. התשובה היא שבמצרים הייתה חובה לאכול מצה רק בלילה הראשון; המצה של שאר הימים באה בעקבות החיפזון. כדי להסביר את משמעותה הפנימית של המצה, המאמר משווה בין יום טוב, שבו מתגלית בינה דאימא, כך שהאור יורד לתוך ההשגה ומביא שמחה, לבין שבת, שבה מתגלית חכמה דאבא, שלמעלה מהשגה, ושם "כחשכה כאורה" ויש ביטול ולא שמחה. ביום טוב מקבלים רק "קריאה" של קדושה זו; מן התורה היא נמשכת בפסח באמצעות המצה — אבא בקטנות, כמו ילד שמכיר את אביו. רק אור כזה היה יכול להגיע למצרים הטמאה, ולכן נאמר "אני ולא מלאך"; באמצעות המצווה הוא הגיע בפנימיות לישראל ולא לפרעה, שינק ממנו "מאחור". המרור, המרירות על הריחוק מה', מעורר את י"ג מדות הרחמים. בעתיד גם חמץ יתעלה, אך האור נמשך למטה באמצעות מעשינו כיום. שתי המצות הן "ראשית" ו"אחרית", יראה תתאה ויראה עילאה.

מבנה

1	השאלה על ההגדה	11
	מדוע ההגדה קושרת את המצה לחיפזון היציאה ממצרים, בשעה שהציווי על המצה ניתן קודם לכן; תשובת המזרחי, שבמצרים הייתה חובה ליום אחד בלבד; והחגים כזמנים של שמחה וכגילוי מוחין דאימא.	
2	שמחה באימא, ביטול באבא	9-21
	שני אופני גילוי, "יש מיש" ו"יש מאין"; ההשגה מביאה שמחה, כמו בן מלך שנפדה ורואה את אביו או נשמה בגן עדן; שבת מגלה את אבא, שלמעלה מהשגה, ובה התורה היא רק הארה, "כחשכה כאורה", ויש ביטול ולא שמחה; יש ואין.	
3	סיכום	101
	יום טוב מבינה, "הנהרה"; שבת מעדן, חכמה; תענוג כעדן, נהר, גן.	
4	קודש, מקרא קודש ומצה	14-111
	שבת היא קודש, יום טוב הוא מקרא קודש — הארה מאבא שבתוך אימא; מן התורה הדבר נמשך באמצעות המצה, אבא בקטנות, כמו ילד שמכיר את אביו; במצרים הספיק לילה אחד, בזכות משה, אהרן וענן המקיף, והלילה הראשון הוא חסד הכולל את כל הימים.	
5	סיכום	151
	קודש ומקרא קודש; מצה והילד; הזנת שבעת הימים.	

המצה של שאר הימים באה מאליה כשהתגלה מלך מלכי המלכים, חכמה; יראת המלך מכניעה את היצר, שהוא החמץ; על הדורות הבאים להמשיך את הביטול של המצה בשבע המדות.

באמצעות המצה שם הוי' מגיע לעשייה ול"אני" שבמצרים; רק אבא, ולא מלאך, יכול היה לעשות זאת; י"ג מדות הרחמים, בקשת משה שהשכינה לא תשרה על האומות, יניקת בלעם ופרעה "מאחור"; באמצעות המצווה הגיע האור בפנימיות לישראל בלבד; בסוגריים מובא הסבר על זה ועל ה"מדות" של הרחמים.

המרור, המרירות על הריחוק מהי' ועל הגשמיות ("מוות"), מעורר את י"ג מדות הרחמים; גילוי פנימיות התורה בעתיד נמשך באמצעות "היום לעשותם"; לעתיד לבוא יבלע המוות, החמץ יתעלה והתשובה כבר לא תהיה שייכת.

תשובה שנייה: הציווי המוקדם "מגיד מראשית אחרית"; שתי המצות הן "ראשית", היראה התתאה, ו"אחרית", היראה העילאה, שמקורן ביובל ובכתר, שתחילתו נעוצה בסופו.

מו ש ג ים

מוחין דאימא מוחין דאימא

בינה, "אם הבנים": אור אין סוף שיורד דרך השתלשלות לתוך ההשגה. ההכרה עד כמה התעלינו מביאה שמחה; גילוי זה מתרחש ביום טוב.

מוחין דאבא מוחין דאבא

חכמה, ש"נמצאת מאין": גילוי שלמעלה מהשתלשלות ולמעלה מהשגה, המתגלה בשבת ובאמצעות המצה. הוא מביא ביטול ולא שמחה.

יש ואין יש ואין

יש הוא גילוי בתוך שרשרת של סיבה ומסובב, דבר שאפשר להשיג; אין הוא מה שלמעלה מהשגה, הנקודה העליונה ביותר שבחכמה המחוברת למקורה.

"כחשכה כאורה" כחשכה כאורה

תהלים 139:12, הנדרש בכ"ף כפולה: לפני ה' לא רק החושך דומה לאור, אלא גם האור העליון ביותר דומה לחושך. רק אור כזה יכול היה להגיע למצרים הטמאה.

קודש ומקרא קודש קדש ומקרא קדש

שבת היא קודש, הקדושה העליונה עצמה, חכמה; חג הוא מקרא קודש, "קריאה" של קדושה, שמקבלת רק את "שמה", הארה מאבא שבתוך אימא.

קטנות אבא קטנות אבא

המצה ממשיכה את אבא באופן שאפשר לקבל, כמו ילד שיודע לקרוא "אבא" עוד לפני שהוא מבין מיהו אביו: ידיעה שלמעלה מהבנה, "מיכלא דמהימנותא".

זה זה

"בעבור זה": אור החכמה העובר באמצעות יסוד, האור שלגביו עליון ותחתון שווים, הנמשך באמצעות המצה והמרור; לעתיד ייאמר פעמיים.

י"ג מדות הרחמים י"ג מדות הרחמים

רחמים עליונים שלמעלה ממידה, המתגלים למי ששבים לה' ומתעוררים על ידי המרירות של המרור, אך נקראים "מדות" משום שהם נמשכים רק במקום הראוי.

יראה תתאה ויראה עילאה יראה תתאה ויראה עילאה

היראה התתאה קודמת לחכמה ("ראשית חכמה יראת ה'"); היראה העילאה באה אחריה. הן ה"ראשית" וה"אחרית" של שתי המצות.

קטע 1 • 11

השאלה על ההגדה

1 להבין מ"ש בהגדה¹ מצה זו שאנו אוכלים ע"ש מה ע"ש שלא הספיק² כו' כי גרשו³ כו'.

כדי להבין את הנאמר בהגדה: "מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה? על שום שלא הספיק" וכו', "כי גורשו" וכו'.

המאמר פותח בשאלה על ההגדה. כשאנו מרימים את המצה, אנו אומרים שאנו אוכלים אותה משום שבצקם של אבותינו לא הספיק להחמיץ לפני שמלך המלכים נגלה עליהם וגאל אותם, כפי שנאמר שאפו עוגות מצות "כי גורשו ממצרים" (שמות יב, לט).

דמשמע הא אלו לא גורשו והספיק להחמיץ היו אוכלים חמץ, והלא כבר נצטוו בעשור לחדש הזה⁴ כו' על מצות ומרורים יאכלוהו.⁵

שהרי משמע מכך שאילו לא גורשו והבצק היה מספיק להחמיץ, היו אוכלים חמץ. אך הרי כבר נצטוו: "בעשור לחודש הזה" וכו', "על מצות ומרורים יאכלוהו".

נימוק ההגדה משמעו שלולא החיפזון היו אוכלים לחם חמץ. אולם עוד בהיותם במצרים, במסגרת המצוות המתחילות במילים "בעשור לחודש הזה", נצטוו לאכול את קרבן הפסח עם מצה, כך שהמצה נצטווה עוד לפני החיפזון.

וגם לדורות נצטוו שבעת ימים שאור לא ימצא⁶ כו' בכל מושבותיכם תאכלו מצות⁷ ובפסוק עצמו יש להבין שהציווי שלדורות היה זכר ליציאת מצרים.

וגם לדורות נצטוו: "שבעת ימים שאור לא ימצא" וכו', "ככל מושבותיכם תאכלו מצות". ויש להבין גם בפסוק עצמו כיצד הציווי לדורות הוא זכר ליציאת מצרים.

יש גם ציווי לכל הדורות: שבעה ימים לא ימצא חמץ בבית, ואוכלים מצה בכל מקום (שמות יב, יט-כ). התורה מציגה את שבעת הימים האלה כזכר ליציאת מצרים, "כי בחיפזון יצאת" (דברים טז, ג), ואדמו"ר הזקן שואל כיצד אפשר לומר כך.

והלא פסח מצרים אינו נוהג איסור חמץ אלא יום א' כדאיתא בגמרא (פ"ט דפסחים דצ"ו ע"ב).

אך הרי בפסח מצרים נהג איסור חמץ יום אחד בלבד, כמובא בגמרא (פרק ט' דפסחים, דף צו ע"ב).

הקושי הוא שהגמרא (פסחים צו ע"ב) לומדת שבפסח מצרים נהג איסור חמץ יום אחד בלבד, מפני שהפסוק "לא יאכל חמץ" סמוך לפסוק "היום אתם יוצאים". אם במצרים נהג הדין יום אחד בלבד, מה מציינים שבעת הימים?

והענין דפסח מצרים אינו נוהג אלא יום א', ולכן דוקא כי גורשו ומחמת זה הוא שאכלו

והענין הוא שפסח מצרים נהג יום אחד בלבד; ולכן דווקא משום שגורשו, ומחמת זאת אכלו

כאן מתחילה התשובה: מכיוון שהחייב במצרים היה ליום אחד בלבד, אכילת המצה בימים הבאים לא הייתה מצווה; היא נבעה רק מכך שגורשו בחיפזון.

מצה גם בשאר ימות הפסח וכ"כ [וכן כתב] המזרחי בפ' ראה⁹ ע"פ כי בחפזון יצאת^{10,11} ואעפ"כ [ואף על פי כן] הציווי שלדורות ז' ימים והם זכר ליציאת מצרים].

מצה גם בשאר ימות הפסח. וכך כתב המזרחי בפרשת ראה על הפסוק "כי בחפזון יצאת". ואף על פי כן, הציווי לדורות הוא לשבעה ימים, והם זכר ליציאת מצרים.

כך מסביר המזרחי, פירוש העל של רש"י, את דברים טז, ג: נימוק ההגדה מתייחס למצה שאכלו בשאר ימי הפסח, ושבעת הימים שנצטוו עליהם הדורות הבאים מזכירים בדיוק את היציאה החפוזה ההיא. לאחר שהשאלה הפשוטה התיישבה, המאמר פונה למשמעות הפנימית.

ולהבין קצת ענין אכילת מצה יש להקדים ענין מועדים לשמחה שעיקר המועדים הוא בחיי השמחה¹² וכדי להבין מעט את ענין אכילת המצה, יש להקדים ולבאר את ענין "מועדים לשמחה": שעיקר ענינם של המועדים הוא בחינת השמחה,

כדי להסביר מה פועלת אכילת המצה מבחינה רוחנית, אדמו"ר הזקן מבאר תחילה מהו ענינו של יום טוב. בתפילות מכוונים המועדים "מועדים לשמחה", והשמחה היא עצם ענינם.

וכדכתיב ושמחת בחגך¹³ שאז הוא זמן גילוי מוחין דאימא¹⁴ דהיינו מ"ש בהלל¹⁵ מושיבי עקרת הבית¹⁶ אם הבנים שמחה.¹⁷

כמו שכתוב: "ושמחת בחגך"; כי אז הוא זמן גילוי מוחין דאימא. זהו שנאמר בהלל: "מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה".

התורה מצווה: "ושמחת בחגך" (דברים טז, יד). במונחי הקבלה, יום טוב הוא הזמן שבו מתגלים המוחין של אימא, בינה, "האם"; ההלל רומז לכך במילים "מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה" (תהילים קיג, ט).

קטע 2 • 21-9

שמחה באימא, ביטול באבא

2 והנה בשבת הוא גילוי מוחין דאבא¹⁸ והם יותר עליונים ואין שם בחינת גילוי שמחה כביו"ט [כביום טוב].^{19,20}

והנה, בשבת יש גילוי של המוחין דאבא, שהם נעלים יותר, ואין שם גילוי של שמחה כפי שיש ביום טוב.

שבת נעלית מיום טוב: בשבת מתגלים המוחין של אבא, חכמה, ה"אב", כפי שמראה הערת קה"ת על פי פרי עץ חיים של האריז"ל. ובכל זאת, בשבת אין שמחה גלויה כמו שמחת יום טוב, דבר שנראה תמוה אם שבת נעלית יותר.

אך הענין כי הנה ביאור מהות מוחין דאימא יובן במה שנודע שיש ב' בחי' בגילוי אור אי"ס ב"ה.²¹

אך העניין הוא כך: מהות המוחין דאימא תובן מתוך הידוע שיש שתי בחינות בגילוי אור אין סוף ברוך הוא.

כדי ליישב זאת, אדמו"ר הזקן מגדיר תחילה את מהות המוחין דאימא. הוא מזכיר עיקרון ידוע: אור אין סוף מתגלה בשתי דרכים שונות.

הא' בחי' ההשתלשלות וסדר המדרגות שהם בחי' ההמשכות מעילה לעילה כו' הארה והארה דהארה כו'.

הראשונה היא בחינת ההשתלשלות וסדר המדרגות, שהן המשכות מעילה לעילה וכו' — הארה והארה דהארה וכו', הדרך הראשונה היא ההשתלשלות, שרשרת מסודרת של מדרגות, שבה כל מדרגה נמשכת מזו שלמעלה ממנה כמו תוצאה מסיבתה. כל שלב הוא הארה עמומה יותר מזו שקדמה לו.

כמשל שכל במדות ומדות במחשבה כו' שכל בחי' ההשתלשלות דרך כלל נקי יש מיש.²² והבי' למעלה מן ההשתלשלות יש מאין ממש מאין המוחלט כו'.

כמו במשל של שכל הנמשך למדות, ומדות למחשבה וכו'; כללות ההשתלשלות נקראת "יש מיש". והשנייה היא למעלה מהשתלשלות: "יש מאין" ממש, מן האין המוחלט וכו'.

כמו אצל אדם: השכל מוליד רגשות, והרגשות נמשכים למחשבה, וכל שלב צומח מן השלב שקדם לו; לכן כל השרשרת נקראת "יש מיש". הדרך השנייה היא למעלה מן השרשרת: "יש מאין" ממש, מאין מוחלט שאין לו כל יחס למה שנוצר ממנו.

3 והנה בהשתלשלות עלה ועלול כשהעלול מתקרב לעילתו ממטה למעלה הנה הוא משיג את עילתו.

והנה, בהשתלשלות של סיבה ומסובב, כשהמסובב מתקרב לסיבתו מלמטה למעלה, הוא משיג את סיבתו.

בשרשרת של סיבה ומסובב, המסובב יכול להתקרב לסיבתו ולעלות מלמטה למעלה. כשהוא עושה זאת, הוא מגיע להשיג את הסיבה שממנה בא.

ולכן הוא שש ושמח בו ותהי השמחה גדולה כמשל בן המלך שיצא מן השביה²³ ובא וראה את פני אביו.

לכן הוא שמח ועליז בה, ושמחתו גדולה, כמו במשל על בן מלך שיצא מן השבי, בא וראה את פני אביו.

ההשגה הזאת מביאה שמחה גדולה, כמו שמחתו של נסיך שהשתחרר מן השבי ובא לראות את פני אביו. אדמו"ר הזקן משתמש באותו דימוי בתניא, פרק ל"א, לתיאור שמחת הנשמה ביציאתה מן הגלות שלה.

כך תהיה שמחת העלול בהגלות נגלות עליו אור העלה שלמעלה תחת אשר ירד בהשתלשלות ונעשה מרחק רב בינו ובין עילתו ורחק מאור פניו בסתר

כך תהיה שמחתו של המסובב כאשר אור הסיבה שלמעלה מתגלה לו בגלוי, לאחר שירד בהשתלשלות ונוצר מרחק גדול בינו לבין סיבתו, והוא התרחק מאור פניו בהסתר של

שמחתו של המסובב נובעת מן הניגוד: הוא ירד בהשתלשלות, התרחק ממקורו והוסתר מאחורי מדרגות רבות, וכעת אור סיבתו מתגלה לו "בגלוי". המילים "בהגלות נגלות" מהדהדות את דברי מיכל בשמואל ב' ו':כ'.

המדרגות והכל הוא מפני שעתה בגילוי זה יש לו השגה איך שיצא מאפילה לאור גדול²⁴ ומאכל ליו"ט

[ליום טוב] ומשעבוד לגאולה²⁵ כו'.²⁶

המדרגות. וכל זה מפני שכעת, בגילוי הזה, הוא משיג כיצד יצא מאפלה לאור גדול, מאכל ליום טוב ומשעבוד לגאולה וכו'.

השמחה תלויה בהשגה: המסובב תופס עד כמה התרחק ממקומו, "מאפלה לאור גדול, מאכל ליום טוב, משעבוד לגאולה". אלה המילים שבהן מודה ההגדה לה: על יציאת מצרים.

4 וזהו ענין יו"ט [יום טוב] גילוי השמחה שמבחי עקרת הבית²⁷ נעשה אם הבנים שמחה. פי' כי עקרת

מלשון עקרה ומלשון כחולדה זו הדרה בעיקרי בתים²⁸ בגמ' [בגמרא] פ' בתרא דפסחים²⁹

וזהו ענינו של יום טוב — גילוי השמחה: מבחינת "עקרת הבית" היא נעשית "אם הבנים שמחה". כלומר, "עקרת" היא מלשון "עקרה", וגם מלשון "כחולדה זו הדרה בעיקרי בתים", בגמרא, בפרק האחרון של פסחים.

ביום טוב "עקרת הבית" נעשית "אם הבנים שמחה". אדמו"ר הזקן דורש את המילה "עקרת" בשתי דרכים: מלשון "עקרה", ומלשון מי שדר ב"עיקרי" הבית, כלומר ביסודותיו הנסתרים, כפי שמוכר בגמרא (פסחים ק"ח, ב), שם כנסת ישראל אומרת: "בניך עשאוני כחולדה זו הדרה בעיקרי בתים".

והיא בחי' מלי' שמלובשת כל יומין דחול בבי"ע בקי"נ [בקליפת נוגה] כן פי' בספר שו"ס [שושן סודות]³⁰

לתלמיד הרמב"ן [הרבי משה בן נחמן] ז"ל [זכרנו לברכה / זכרונם לברכה].

והיא בחינת מלכות, שבכל ימות החול מלובשת בעולמות בריאה, יצירה ועשיה, בקליפת נוגה. כך מבואר בספר שושן סודות, שחיבר תלמיד הרמב"ן ז"ל.

ה"עקרה" היא מלכות, שבכל ימות השבוע מלובשת בשלושת העולמות התחתונים, ואף בקליפת נוגה — התחום שבו מעורבים טוב ורע; שם היא נסתרת ואינה מולידה בנים. הדברים מובאים מספר שושן סודות (דף סח, א, לפי הערת קה"ת), חיבור קבלי של תלמיד הרמב"ן.

5 וביו"ט [וביום טוב] היא עולה למעלה באצי' בבחי' אם הבנים בינה והשגה באור א"ס הנגלה אז שאור א"ס

משתלשל ויורד

וביום טוב היא עולה לאצילות, לבחינת "אם הבנים" — בינה והשגה באור אין סוף המתגלה אז, כאשר אור אין סוף משתלשל ויורד

ביום טוב מלכות עולה לאצילות, לבינה, "אם הבנים". בינה היא הבנה והשגה: בחג אור אין סוף יורד דרך השתלשלות המדרגות, כדי שיהיה אפשר לתפוס ולהבין אותו.

אז באופן שיהיה דרך ומבוא לתפיסה והשגה במה שיכולים להשיג מאור א"ס ב"ה הנגלה ואיך שהגילוי רב מאד עד

באותה שעה, באופן שנפתחים נתיב ומבוא לתפיסה ולהשגה במה שאפשר להשיג מאור אין סוף ברוך הוא המתגלה, ולהבין עד כמה גדולה ההתגלות, עד

ירידת האור פותחת למחשבה "נתיב ומבוא": אפשר לתפוס את מה שמתגלה מאור אין סוף ולהיווכח עד כמה גדולה ההתגלות.

כי נהפך להם מיגון לשמחה³¹ ושהיו בחשך ראו אור גדול³² הוא גילוי אור א"ס ב"ה המתגלה בבחי' יש והשגה להיות איזו תפיסה והשגה באור פני מלך³³ המתגלה אז.

שהם נהפכים מיגון לשמחה, ואלה שהיו בחושך ראו אור גדול. זוהי התגלות אור אין סוף ברוך הוא, המתגלה בבחינת יש ובהשגה, כך שתהיה תפיסה והשגה כלשהי באור פני המלך המתגלה אז.

תפיסת האור הופכת יגון לשמחה, כלשון אסתר ט, כב, ואלה שהלכו בחושך "ראו אור גדול" (ישעיהו ט, א). זהו אור אין סוף המתגלה כיש — כדבר שקיים עבור התודעה שאפשר להבינו — כך שיש לאדם תפיסה כלשהי ב"אור פני המלך".

6 וכמו עד"מ הנשמה שמתענגת בעוה"ב [בעולם הבא] מזיו השכינה^{34, 35} תחת היותה מתלבשת בגוף הגשמי

ונפרדה משם ועלתה למקור חוצבה שמתענגת בגי'ע [בגן עדן] העליון ונהנית מזיו כו'

כמו למשל הנשמה, המתענגת בעולם הבא מזיו השכינה: במקום להיות מלובשת בגוף הגשמי, היא נפרדת ממנו ועולה אל מקור חציבתה, ושם היא מתענגת בגן עדן העליון ונהנית מן הזיו וכו',

משל לנשמה בעולם הבא: לאחר שהיא עוזבת את הגוף הגשמי, היא עולה אל מקורה, גן עדן העליון, ושם היא "נהנית מזיו השכינה", כפי שמתארת הגמרא (ברכות יז ע"א) את העולם הבא.

הנאה ותענוג נפלא ועי' נאמר להנחיל אוהבי יש³⁶ שמתגלה אור א"ס בבחי' יש להיות השגה ותפיסה להנשמה להיות נהנית מזיו ואור הנ"ל דהיינו שיש השגה והכנה איך שיצאה מאפילה לאור גדול כו'.

הנאה ותענוג נפלאים. ועל כך נאמר: "להנחיל אוהבי יש" — אור אין סוף מתגלה בבחינת יש, כך שהנשמה יכולה להשיג ולתפוס אותו, וליהנות מן הזיו והאור האמורים לעיל; כלומר, היא משיגה ומבינה כיצד יצאה מאפלה לאור גדול וכו'.

התענוג הנפלא הזה הוא משמעות הפסוק "להנחיל אוהבי יש" (משלי ח, כא): אור אין סוף מתגלה כיש, כדבר שהנשמה יכולה להשיג ולכן גם ליהנות ממנו. תענוגה נובע מהבנת המרחק שעברה, מאפלה לאור גדול.

וזהו בנהר יעברו ברגל³⁷ שם נשמחה בו פי בנהר היוצא מעדן³⁸ שהוא בינה הוא העלייה בכל רגל משלשה רגלים ושם הוא מקור השמחה.

וזהו [פירוש] "בנהר יעברו ברגל, שם נשמחה בו": בנהר היוצא מעדן, שהוא בינה, מתרחשת העלייה בכל רגל משלושת הרגלים, ושם נמצא מקור השמחה.

את הפסוק בתהלים סו, ו, "בנהר יעברו ברגל", דורשים כמתייחס לרגלים, שלושת החגים שבהם עולים לרגל. הנהר "היוצא מעדן" (בראשית כ, י) הוא בינה, ובכל חג יש עלייה אליו, אל מקור השמחה; זהו "שם נשמחה בו".

(ועמ"ש מזה בד"ה הוי"י לי בעזרי).³⁹ וכ"ז [וכל זה] הוא מבחי" מוחין דאימא בינה עוה"ב [עולם הבא] ג"ע [גן עדן] עליון גילוי תענוג הנשמות לפי השגתם

(וראו מה שנכתב על כך במאמר הפותח במילים "הוי"י לי בעזרי"). וכל זה הוא מבחינת מוחין דאימא: בינה, העולם הבא, גן עדן העליון — גילוי תענוג של הנשמות לפי השגתן.

בסוגריים מובאת הפניה למאמר נוסף, על תהלים קיח, ז, להרחבה בנושא. בינה, העולם הבא וגן עדן העליון הם אותה בחינה — מוחין דאימא, שבה הנשמות מתענגות לפי מה שהן מסוגלות להשיג.

אבל מוחין דאבא החכמה מאין תמצא⁴⁰ אין נקי מה שאינו מושג⁴¹ למעלה מעלה מבחי" בינה⁴² והשגה אבל מוחין דאבא, שעליהם נאמר "חכמה מאין תמצא": אין הוא הכינוי למה שאינו מושג, למעלה־מעלה מבחינת בינה והשגה;

מוחין דאבא שונים. את דברי איוב "חכמה מאין תמצא" (איוב כח, יב) דורשים כך: חכמה באה מאין — "אין", הכינוי למה שאי אפשר לתפוס כלל, למעלה־מעלה מבינה ומהשגה.

דהיינו שמתגלה בחי" אור א"ס ב"ה מה דלית מחשבה תפיסא⁴³ כו' ולא ניתן ליהנות בו מאחר שאין שם שום תפיסא והשגה.

כלומר, מתגלה בחינת אור אין סוף ברוך הוא, שעליו נאמר "לית מחשבה תפיסא ביה" וכו'; ולא ניתנת אפשרות ליהנות ממנו, משום שאין שם שום תפיסה והשגה.

באמצעות אבא מתגלה אור אין סוף כפי שהוא "למעלה מתפיסת כל מחשבה" (תיקוני זוהר). מכיוון שאין שם דבר שאפשר להשיג, אין גם ממה "ליהנות" כפי שהנשמות נהנות מבחינה של בינה.

7 וענין גילוי זה הוא ביטול ההשגה וביטול הנשמות במציאות באור א"ס ב"ה דלית מחשבה כו' והגילוי הזה הוא שמתגלה בשבת,

מהותה של התגלות זו היא ביטול ההשגה וביטול הנשמות במציאות [ממש], בתוך אור אין סוף ברוך הוא, שעליו נאמר ש"לית מחשבה" וכו'; התגלות זו היא שמתגלית בשבת.

מה ששבת מגלה אינו השגה אלא ביטול: ההשגה עצמה מסתלקת, והנשמות מתבטלות במציאותן ממש בתוך אור אין סוף, שאי אפשר למחשבה להשיגו.

ולכן אמרו בקושי התירו לדבר בד"ת [בדברי תורה] בשבת⁴⁴ כי אורייתא מחכמה נפקת^{45,46} פ"י נפקת יוצאת לחוץ כמו נפקת לבר שהיא הארה בלבד היוצאת מחכמה

לכן אמרו: "בקושי התירו לדבר בדברי תורה בשבת", שכן "אורייתא מחכמה נפקת". פירוש "נפקת" הוא יוצאת החוצה, כמו "נפקת לבר" — יוצאת לחוץ; שהרי אין זו אלא הארה היוצאת מחכמה,

כך מתבאר המאמר שלימוד תורה בשבת הותר רק "בקושי". התורה "יוצאת מחכמה", ו"נפקת", כלומר יוצאת, פירושה יוצאת החוצה, כמו הביטוי הארמי "נפקת לבר"; התורה היא אפוא רק הארה שיצאה מחכמה.

אבל עצמיות החכמה היא רמה ונשגבה למעלה מעלה מבחי" אורייתא (וכמ"ש במ"א בד"ה עוטה אור כשלמה⁴⁷ בשם האריז"ל [האר"י זכרוננו לברכה] בפ"י נובלות חכמה שלמעלה תורה ועמ"ש בביאור ע"פ יונתני)

אבל עצמות החכמה נעלה ונשגבת, הרבה למעלה מבחינת התורה. (כמבואר במקום אחר, במאמר הפותח "עוטה אור כשלמה", בשם האריז"ל, בפירוש "נובלות חכמה שלמעלה תורה"; וראו גם מה שנכתב בביאור על הפסוק "יונתני".)

עצמות החכמה נעלה הרבה מעל התורה, שאינה אלא הארתה החיצונית. הסוגריים מפנים לאיגרת הקודש סימן י"ט שבתניא, המביאה בשם האריז"ל את המאמר שהתורה היא "נובלות" של חכמה שלמעלה, וכן לביאור על פסוק הפותח במילים "יונתני" מתוך שיר השירים.

ובגילוי זה לא שייך שמחה ותענוג שאין השמחה והתענוג נראה ונרגש אלא במה שיש תפיסה והשגה איך שיצא מאפילה לאור גדול והיינו מאחר שנרגש בחי" אור גדול שהוא בבחי" מעלה מעלה.⁴⁸

ובהתגלות זו אין מקום לשמחה ולתענוג, שכן שמחה ותענוג ניכרים ומורגשים רק בדבר שיש בו תפיסה והשגה כיצד יצא אדם מאפלה לאור גדול; כלומר, לאחר שמורגשת בו בחינת אור גדול, שהיא במעלה עליונה ביותר.

שמחה ותענוג מורגשים רק במקום שיש בו השגה, כאשר תופסים את הניגוד בין החושך שממנו יצאו לבין האור הגדול שלמעלה. בלי השגה אין תחושה של עלייה, ולכן אין על מה לשמוח בדרך זו.

8 ואחר שביין שירד מטה מטה הנה בעלותו ממטה מטה למעלה מעלה תגדל השמחה במאד מאד.

לאחר שאדם מבין שהוא ירד למטה מטה, כשהוא עולה ממטה מטה למעלה מעלה, השמחה גדלה מאוד מאוד.

השמחה גדולה ביותר כאשר אדם מבין תחילה עד כמה נמוך ירד, ואז עולה מן המקום הנמוך ביותר אל המקום הגבוה ביותר; ככל שהמרחק גדול יותר, כך השמחה גדולה יותר.

וכל זה לא שייך אלא במוחין דאימא שהוא גילוי אור א"ס בבחי" יש והשגה איך שהוא מעלה מעלה כו' כל זה שייך רק למוחין דאמא, שבהם מתגלה אור אין סוף בבחינת יש והשגה, עד שאפשר להשיג עד כמה הוא למעלה מעלה וכו'.

שמחה מסוג זה שייכת רק למוחין דאמא, שבהם אור אין סוף מתגלה בבחינת יש והשגה, כך שאפשר לתפוס עד כמה הוא גבוה.

אבל מוחין דאבא שהם בבחי' גילוי מה שלמעלה מהשגה שם לא שייך מעלה ומטה כלל ומעלה ומטה שוין וכחשכה כאורה⁴⁹ שגם חשך לא יחשיך כו'.

אבל מוחין דאבא, שהם בבחינת גילוי של מה שלמעלה מהשגה, אינם שייכים כלל למעלה ולמטה; שם מעלה ומטה שווים, ו"כחשכה כאורה", שכן "גם חושך לא יחשיך" וכו'.

במוחין דאבא, המגלים את מה שלמעלה מהשגה, אין משמעות ל"מעלה" ול"מטה"; הם שווים. בלשון תהלים קלט, יב: "גם חושך לא יחשיך ממך ... כחשכה כאורה", ולכן אין עלייה שאפשר לשמוח עליה.

9 ודקדוק הלשון כחשכה כאורה^{50,51} בשני כפי"ן והל"ל [והוה ליה למימר] חשכה כאורה אלא משום דחשכה כאורה בלבד לא סגי אלא לומר שגם החשך לא יחשיך כו'

ולגבי הניסוח המדויק "כחשכה כאורה", שיש בו שתי אותיות כ"ף: היה צריך לומר "חשכה כאורה". אלא ש"חשכה כאורה" לבדו היה מספיק רק כדי לומר שגם החושך אינו מחשיך וכו';

בתהלים קלט, יב נאמר "כחשכה כאורה", ובשתי המילים מופיעה כ"ף ההשוואה: "כמו החושך, כך האור". אילו הכוונה הייתה רק שהחושך דומה לאור, היה צריך לומר "חשכה כאורה", בכ"ף אחת, והדבר היה מלמד רק שגם החושך אינו מחשיך לפני ה'.

אבל כחשכה כאורה בשני כפי"ן משמע דלא זו שגם החשך לא יחשיך והחשך שוה לאור אבל "כחשכה כאורה", בשתי אותיות כ"ף, משמעו שלא רק שגם החושך אינו מחשיך, ולכן החושך שווה לאור, שתי אותיות הכ"ף יוצרות השוואה דו-צדדית. אין הכוונה רק שהחושך אינו מחשיך, ולכן הוא שווה לאור.

אלא אף האור שוה לחשך דכל נהורין מתחשכאן קמ"י [קמיה] כו' וכתר עליון אע"ג [אף על גב] דאיהו אור צח אור מצוחצח אוכם הוא⁵² כו'.⁵³

אלא שגם האור שווה לחושך, שכן "כל האורות מתחשכים לפניו" וכו', וכתר עליון, אף שהוא אור צח ואור מצוחצח, "שחור הוא" וכו'.

גם האור שווה לחושך לפניו: בתיקוני זוהר נאמר שכל האורות מתחשכים לפני עילת העילות, ואף כתר עליון, אור צח ומצוחצח, הוא "שחור" לפניו. לפני אין סוף, האור הנעלה ביותר אינו נחשב יותר מן החושך.

(ועמ"ש סד"ה שחורה אני⁵⁴ ונאווה⁵⁵ בפי המולך מהודו ועד כוש⁵⁶ ואפשר שזהו ענין ב' הכפי"ן דכחשכה כאורה. כ"ף דכאורה זהו כתר עליון וכמ"ש בד"ה יונתי בחגוי הסלע.^{57,58}

(ועיינו במה שנכתב בסוף המאמר הפותח במילים "שחורה אני ונאווה", בפירוש "המולך מהודו ועד כוש". וייתכן שזהו עניינן של שתי אותיות הכ"ף ב"כחשכה כאורה": הכ"ף של "כאורה" היא כתר עליון, כפי שמוסבר במאמר הפותח במילים "יונתי בחגוי הסלע".

ההערה המוסגרת מפנה למאמר על הפסוק "שחורה אני ונאווה" (שיר השירים א, ה) ולפירושו ל"המולך מהודו ועד כוש" (אסתר א, א), שבו נדונה ה"חשכה" העליונה שלמעלה מהשגה. לאחר מכן מציג אדמו"ר הזקן ששתי אותיות הכ"ף מייצגות שתי בחינות: הכ"ף של "כאורה" היא כתר עליון, כפי שמוסבר במאמר על "יונתי בחגוי הסלע" (שיר השירים ב, יד).

וכי"ף דכחשכה זהו כענין כלה ונחרצה.⁵⁹ וע"ד שנזכר בזח"א [בזהר חלק א] ד"ג ע"א⁶⁰ וכן כרת עיין במא"א [במאורי אור] אות כ' סעיף ט"ו ולגבי אור א"ס ב"ה כחשכה כאורה כו'.

והכ"ף של "כחשכה" היא בדומה לעניין "כלה ונחרצה". וכעין זה נזכר בזהר חלק א, דף ג ע"א, וכן "כרת"; עיין במאורי אור, אות כ', סעיף ט"ו. ולגבי אור אין סוף ברוך הוא, "כחשכה כאורה" וכו'.

הכ"ף של "כחשכה", "כמו החושך", מייצגת את הקוטב הנגדי: בזהר (חלק א, ג ע"א), כשהאות כ"ף ביקשה להיות האות שבה ייבא העולם, ה' סירב, משום שקשור בה "כלה ונחרצה", וגם המילה "כרת", שפירושה ניתוק, מתחילה בכ"ף. לפני אור אין סוף שתי הכ"פין — כתר והשמדה — שוות: "כחשכה כאורה".

ועל זה נאמר ישת חשך סתרו⁶¹ שאין שם אור וגילויי ההשגה כלל אלא ביטול ההשגה

ועל כך נאמר: "ישת חושך סתרו", כלומר, שם אין כלל אור וגילויי של השגה, אלא ביטול ההשגה.

לכן נקראת בחינה זו "ישת חושך סתרו" (תהילים יח, יב). היא נקראת "חושך" לא מפני שאין בה אור, אלא מפני ששום דבר בה אינו מתגלה להשגה; יש בה רק ביטול ההשגה.

ולכן אין שם בחי' שמחה ותענוג בגילויי בחי' ביטול זה מאחר דלית מחשבה כו' ואינו נחשב לבחי' עליי [עליה] כלל שאינו עולה ממטה למעלה רק שהוא בא לבחי' ומדרגה שמעלה ומטה שוין כו' כנ"ל.

ולכן אין שם בחינה של שמחה ותענוג בגילויי בחינת ביטול זו, מאחר ש"לית מחשבה" וכו'; ואין הדבר נחשב לעלייה כלל, שכן הוא אינו עולה מלמטה למעלה, אלא רק מגיע לבחינה ולמדרגה שבהן מעלה ומטה שווים וכו', כפי שנזכר לעיל.

לכן גילויי הבחינה הזאת אינו מביא שמחה או תענוג: אין מה לתפוס, ואין תחושה של עלייה מלמטה למעלה; יש רק הגעה למדרגה שבה העליון והתחתון שווים.

(וזהו היש ה' בקרבנו אם אין⁶² פ"י אם הגילויי מבחי' סדר ההשתלשלות שהיא בחי' להנחיל אוהבי יש⁶³

(וזהו פירוש "היש ה' בקרבנו אם אין": האם הגילויי הוא מבחינת סדר ההשתלשלות, שהיא הבחינה של "להנחיל אוהבי יש",

בהערה מוסגרת נוספת, הרעיון מיושם על שאלת בני ישראל במדבר: "היש ה' בקרבנו אם אין" (שמות יז, ז). לפי פירוש זה, הם שאלו אם הגילויי בא מתוך סדר המדרגות — בחינת ה"יש" שב"להנחיל אוהבי יש" (משלי ח, כא).

וזהו היש ה' בקרבנו או שהגילוי מלמעלה מסדר ההשתלשלות מבחי' אין וזהו אם אין ועיין בזח"ג [בזהר

חלק ג] שלח קני"ח ב' גם קנה חכמה קנה בינה ⁶⁴ ב"פ [ב' פעמים] קנה גימט' [גימטריא] יש. ⁶⁵

וזהו "האם יש ה' בקרבנו" — כלומר, האם הגילוי הוא מתוך סדר ההשתלשלות; או שמא הגילוי הוא מלמעלה מסדר ההשתלשלות, מבחינת אין, וזהו "או אין". ראו גם בזהר, חלק ג, שלח, [דף] 158ב. וכן "קנה חכמה, קנה בינה": למילה "קנה", המופיעה פעמיים, יש ערך מספרי של יש.

או שמא הדבר בא מלמעלה מן ההשתלשלות, מבחינת אין — "אין". הוזהר (3:158b) מפרש כך את השאלה: האם פירות הארץ דומים לפירות של ארצות אחרות, או שהם נמשכים מעתיקא קדישא. במשלי ד, ה נאמר "קנה" — כלומר, רכוש — פעמיים, ביחס לחכמה ולבינה; פעמיים "קנה" (155) שוות ל-310, הערך המספרי של "יש".

אמנם בחי' אין הוא בחי' העליונה שבחכמה שדבוקה במקורה בחי' והחכמה מאין תמצא ⁶⁶ ועיין בזהר פ' ויקרא ד"ז ע"פ כשמן הטוב ^{67,68} ועמ"ש בד"ה צאינה וראינה ^{69,70} בענין להצהיל פנים משמן ⁷¹ ומ"ש סד"ה שיר השירים ⁷² בענין

אולם בחינת אין היא הבחינה העליונה ביותר שבחכמה, הדבקה במקורה — הבחינה שעליה נאמר: "והחכמה נמצאת מאין". ראו גם בזהר, פרשת ויקרא, דף 7, על הפסוק "כשמן הטוב"; וכן את הנכתב במאמר הפותח במילים "צאינה וראינה", בענין "להצהיל פנים משמן"; ואת הנכתב בסוף המאמר הפותח במילים "שיר השירים", בענין

אולם אין פירושו שהבחינה אין נמצאת לגמרי מחוץ לחכמה: היא הנקודה העליונה ביותר שבתוך החכמה, הדבקה במקורה, כפי שנאמר: "החכמה נמצאת מאין". ההפניות הן לזהר על "כשמן הטוב" (תהילים 133:2), שמן הנמשך מעתיקא קדישא, ולמאמר העוסק בניגוד שבין השמן, "המשמח פנים" (תהילים 104:15), לבין היין.

כי טובים דודיך מיין ⁷³ כי בחי' יין הוא המשמח אלקים ⁷⁴ ובחי' דודיך זהו מה שלמעלה מבחי' השמחה וכנ"ל וע"ש ובד"ה ששים המה מלכות ^{75,76} בענין ומעין מבית ⁷⁷ ה' יצא כו' ובד"ה ושאתם מים בששון): ^{78,79,80}

"כי טובים דודיך מיין": בחינת היין היא זו ש"משמחת אלקים", ואילו בחינת דודיך היא מה שלמעלה מבחינת השמחה, כפי שנתבאר לעיל; ועיינו שם. וכן במאמר הפותח במילים "שישים המה מלכות", בענין "ומעין מבית ה' יצא" וגו'; ובמאמר הפותח במילים "ושאתם מים בששון".

במאמר על שיר השירים מוסבר כך הפסוק "כי טובים דודיך מיין" (שיר השירים 1:2): היין "משמח אלקים" (שופטים 9:13) — זו שמחת הבינה, ואילו דודיך, "אהבתך", היא למעלה מן השמחה, בדומה לבחינת השבת שנתבארה לעיל. הפניות נוספות הן למאמרים על "שישים המה מלכות" (שיר השירים 6:8), על הפסוק "ומעין יצא מבית ה'" (יואל 4:18), ועל "ושאתם מים בששון" (ישעיהו 12:3).

קטע 3 • 101

סיכום

10 קיצור ענין בערב תאכלו מצות⁸¹ וענין שלא הספיק בצקת כו'. ענין יו"ט [יום טוב] שהוא מועדים לשמחה.

סיכום: ענין "בערב תאכלו מצות", וענין "לא הספיק בצקת" וכו'. ענינו של יום טוב, שהוא "מועדים לשמחה".

פסקה זו מסכמת את החלק הראשון. היא מזכירה את השאלה על הציווי "בערב תאכלו מצות" (שמות יב, יח), שניתן לפני יציאת מצרים, לעומת הטעם שבהגדה — שהבצק לא הספיק להחמיץ — ואת ההגדרה של יום טוב כ"מועדים לשמחה".

בחי' מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה.⁸² בנהר יעברו ברגל שם נשמחה בו.⁸³ וענין שבת בחי' גילוי והחכמה מאין תמצא⁸⁴ דלית מחשבה תפיסא ביה.

בחינת "מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה". "בנהר יעברו ברגל, שם נשמחה בו". וענין השבת: בחינת הגילוי של "והחכמה מאין תמצא", שעליו נאמר כי "לית מחשבה תפיסא ביה".

הפסקה מזכירה את הפסוקים שהובאו לענין יום טוב: "מושיבי עקרת הבית" ו"בנהר יעברו ברגל", ואת הגדרת השבת כגילוי של "החכמה מאין תמצא", שאין מחשבה יכולה לתפוס.

כי יש בחי' סדר ההשתלשלות עילה ועלול ששרשו מהבינה וז"ש [וזהו שכתוב] נהר היוצא מעדן⁸⁵ ושם שייך השמחה מההשגה ויש בחי' שלמעלה מסדר ההשתלשלות בחי' עדן עצמו שעז"נ [שעל זה נאמר] עין לא ראתה⁸⁶ כו'.

כי יש בחינת סדר ההשתלשלות, עילה ועלול, ששורשה בבינה; וזהו שנאמר "נהר היוצא מעדן", ושם שייכת השמחה הנובעת מההשגה. ויש בחינה שלמעלה מסדר ההשתלשלות — בחינת עדן עצמו, שעליה נאמר "עין לא ראתה" וכו'.

העיקרון העומד מאחורי הדברים הוא שסדר ההשתלשלות, הבנוי מעילה ועלול, מושרש בבינה, "נהר היוצא מעדן"; שם ההשגה מביאה לידי שמחה. למעלה מההשתלשלות נמצא עדן עצמו, שעליו נאמר "עין לא ראתה" (ישעיהו סד, ג) — בחינה שלמעלה מכל השגה.

וזהו וקראת לשבת ענג⁸⁷ ר"ת [ראשי תיבות] עדן נהר גן⁸⁸ דהיינו שנמשך מבחי' עדן שלמעלה מבחי' נהר: וזהו "וקראת לשבת עונג": ראשי התיבות של "ענג" הם עדן, נהר, גן; כלומר, השפע נמשך מבחינת עדן, שלמעלה מבחינת הנהר.

בישעיהו נח, יג השבת נקראת "עונג", ואותיות המילה "ענג" הן ראשי התיבות של עדן, נהר וגן — ביאור שלפי הערת קה"ת מובא מתיקוני הזוהר. השבת נמשכת מעדן, שלמעלה מהנהר, שהוא בינה; לכן היא נקראת עונג ולא שמחה.

קטע 4 • 111-14

קודש, מקרא קודש ומצה

11 ב וזהו ושמרתם את השבת⁸⁹ כי קדש היא היא בעצמה היא בחיי קדש⁹⁰ העליון בחיי חכמה מוחין דאבא שמתגלה בשבת.

2. וזהו [פירוש] "ושמרתם את השבת, כי קודש היא": היא עצמה בחינת הקודש העליון, בחינת חכמה — המוחין של אבא — שמתגלית בשבת.

סעיף 2 מתחיל. הפסוק "ושמרתם את השבת, כי קודש היא" (Exodus 31:14) נדרש כאן כך: השבת עצמה היא קודש, הקדושה העליונה של חכמה, המוחין של אבא שמתגלים בשבת.

משא"כ יו"ט [יום טוב] נקי מקרא קדש⁹¹ הארה בעלמא מקדש העליון נה"י [נצח הוד יסוד] דאבא בתוך מוחין דאימא שהרי גם ביו"ט [ביום טוב] בגילוי מוחין דאימא צריך להמשיך מוחין דאבא

לעומת זאת, יום טוב נקרא "מקרא קודש" — הארה בלבד מן הקודש העליון: נצח, הוד ויסוד של אבא, שבתוך המוחין של אימא. שהרי גם ביום טוב, כאשר המוחין של אימא מתגלים, יש צורך להמשיך את המוחין של אבא;

יום טוב נקרא "מקרא קודש", והוא נדרש כאן כ"קריאה של קדושה": הוא מקבל רק הארה מן הקדושה העליונה, כלומר מן הספירות התחתונות של אבא — נצח, הוד ויסוד — המלוכשות במוחין של אימא. גם שמחת יום טוב, שהיא שמחת הבינה, זקוקה להמשכה של משהו מאבא.

כי מוחין דאימא הגם שהם בחיי יש מ"מ אינם בחיי דבר נפרד ח"ו [חס ושלום] אלא הוא היש שנמשך מאין

כי אף שהמוחין של אימא הם בבחינת יש, בכל זאת אין הם דבר נפרד, חס ושלום; אלא הם היש שנמשך מן האין.

הסיבה היא שהמוחין של אימא, אף שהם בבחינת יש והשגה, אינם ישות נפרדת; זהו יש שבא מן האין ונשאר מחובר אליו.

כי אין ויש חו"ב [חכמה ובינה] הם תרין ריעין דלא מתפרשין⁹² ועמ"ש בד"ה ראה אנכי⁹³ שתמיד נמשך בחיי ביטול מוחין דאבא להיות⁹⁴ בחיי מוחין דאימא

שהרי אין ויש, חכמה ובינה, הם "תרין ריעין דלא מתפרשין", שני רעים שאינם נפרדים לעולם. וראו מה שכתוב במאמר המתחיל "ראה אנכי"; לכן בחינת הביטול של המוחין של אבא נמשכת תמיד ונעשית בחינת המוחין של אימא,

חכמה ובינה, אין ויש, הם "שני רעים שאינם נפרדים לעולם" (Zohar 3:4a), ולכן הביטול של אבא נמשך תמיד אל אימא. הסוגריים מפנים למאמר על הפסוק "ראה אנכי נותן לפניכם" בלקוטי תורה, פרשת ראה.

התגלות התענוג שהתענוג הוא ג"כ מהמשכת אור א"ס ב"ה דלית מחשבה וכו' ולא תענוג מהשגת דבר נפרד ח"ו [חס ושלום]

התגלות התענוג; שכן גם התענוג בא מהמשכת אור אין סוף ברוך הוא, ש"לית מחשבה [תפיסא ביה]", וכו', ואינו תענוג מהשגת דבר נפרד, חס ושלום;

התענוג שמתגלה באימא הוא עצמו אור אין סוף, שאין מחשבה יכולה להשיגו. אין זה, חס ושלום, תענוג מהשגת דבר נפרד כלשהו.

אלא שניתן ליהנות בגילוי אור זה מחמת ירידת והשתלשלות אור וגילוי זה עד שבא להשגה איך שהוא אור גדול כו'.

אלא שניתן ליהנות מהתגלות אור זה, מפני שהאור והגילוי הזה יורדים ומשתלשלים, עד שהם מגיעים להשגה, [כך שמשגיגים] עד כמה הוא אור גדול, וכו'.

אפשר ליהנות ממנו רק מפני שהאור ירד דרך מדרגות ההשתלשלות עד שנעשה ניתן להשגה, כך שמשגיגים עד כמה גדול האור.

12 וכל מה שלמטה מטה כולא קמיי [קמיה] כלא⁹⁵ כו' ועיי"כ [ועל ידי כך] שש ושמח בהגלות נגלות אור וגילוי זה.

וכל מה שנמצא למטה־מטה הוא "כאין לפניו" וכו'; ומתוך כך שמחים וששים כאשר אור זה מתגלה בגלוי.

כל מה שנמצא למטה הוא "כאין לפניו" (זוהר א, יא ע"ב); כשהנפש תופסת זאת, היא שמחה כאשר האור מתגלה לה בגלוי. זוהי שמחת אימא.

אך בשמחה זו צריך להמשיך מוחין דאבא ג"כ שתהיה השמחה מגילוי אור א"ס דלית מחשבה כו' (ועמ"ש ע"פ אסרי לגפן^{96.97} אסר יו"ד לבחי גפן כו')

אך בשמחה זו צריך להמשיך גם את המוחין של אבא, כדי שהשמחה תהיה מגילוי אור אין סוף, ש"לית מחשבה [תפיסא ביה]" וכו'. (וראו מה שנכתב על הפסוק "אוסרי לגפן": "אוסר יו"ד" — קושר את היו"ד לבחינת הגפן וכו').

גם בשמחה זו צריך להמשיך את אבא, כדי שהשמחה תהיה באור אין סוף שאין מחשבה יכולה לתפוס, ולא רק במה שנתפס. הסוגריים מפנים לתורה אור על "אוסרי לגפן" (בראשית מט, יא), שם דורשים "אוסרי" כ"אוסר יו"ד": קושר את היו"ד, חכמה, לגפן — היין של השמחה.

וזהו ענין מקרא קדש כאדם שקורא לחבירו וכמו שהקריאה באדם לחבירו הוא בשמו שהוא רק זיו והארה התפשטות ממנו בלבד.

וזהו ענין מקרא קודש: כמו אדם הקורא לחברו; כשם שאדם קורא לחברו בשמו, שהוא רק זיו והארה, התפשטות ממנו בלבד,

לכן יום טוב נקרא "מקרא קודש" — קריאה של קדושה: אדם קורא לחברו בשמו, ושם הוא רק הארה של האדם, ולא עצמותו.

כך הוא ענין מקרא קדש מבחי' שם שהוא רק הארה בעלמא מבחי' אבא. וכענין בשכמל"ו [ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד]⁹⁸ ויעש דוד שם⁹⁹ כו' בחי' נה"י [נצח הוד יסוד] כו'.

כך הוא ענין מקרא קודש: מבחינת שם, שהוא רק הארה בעלמא מבחינת אבא. וכענין "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", [ו] "ויעש דוד שם" וכו' — בחינת נצח, הוד ויסוד וכו'.

כך יום טוב מקבל רק "שם" של אבא, הארה ממנו, באמצעות נצח, הוד ויסוד של אבא. הטקסט משווה את "ברוך שם כבוד מלכותו" (פסחים נו ע"א, לפי הערת קה"ת) ואת "ויעש דוד שם" (שמואל ב, ח, יג), שבהם "שם" קשור אף הוא לנצח, הוד ויסוד.

13 והנה הארה והמשכה זו ביו"ט [ביום טוב] הוא ע"י תפלה והלל אך הם אינם רק מדרבנן ומדאורייתא נמשך בפסח ע"י אכילת מצה שהוא קטנות אבא¹⁰⁰

והנה, הארה והמשכה זו ביום טוב נעשית באמצעות תפילה והלל; אך אלה הם מדרבנן בלבד, ומדאורייתא היא נמשכת בפסח באמצעות אכילת מצה, שהיא קטנות אבא.

הארת אבא ביום טוב נמשכת באמצעות תפילה והלל, אך חיובם מדרבנן. מדאורייתא היא נמשכת בפסח באמצעות אכילת מצה, שהיא אבא במצב של "קטנות", שעדיין לא התפתח במלואו.

כי מצה מוחין דאבא שאין התינוק יודע לקרות אבא עד שיטעום טעם דגן¹⁰¹ ולהיות ידיעה זו בהתינוק הוא נמשך מלמעלה מן הדעת המושג

כי מצה היא מוחין דאבא, [כמאמר] "אין התינוק יודע לקרות אבא עד שיטעום טעם דגן". והידיעה הזאת שבתינוק נמשכת מלמעלה מן הדעת המושגת;

המצה קשורה לאבא מכוח מאמר חז"ל (ברכות מ ע"א), שתינוק אינו יודע לקרוא "אבא" עד שיטעם דגן. הכרת האב אצל התינוק אינה נובעת מהבנה מפותחת, אלא נמשכת מלמעלה מן הדעת.

שהרי ידיעה זו בהתינוק אינו בדעת המושג שהרי אינו יודע איך ומה הוא אביו כי דעת התינוק קטן כו' שהרי הידיעה הזאת שבתינוק אינה בדעת המושגת, שכן אינו יודע איך ומה הוא אביו, כי דעת התינוק קטנה וכו'.

התינוק אינו מבין מיהו אביו ומה טיבו, מפני שדעתו עדיין קטנה מכדי להבין זאת. ואף על פי כן הוא מכיר את אביו, בידיעה עמוקה מן ההבנה.

וגם מצה אין בה טעם שאין בה ההגבהה כו' ולמעלה מן הדעת הוא בחי' אבא

וגם במצה אין טעם, ואין בה ההגבהה וכו'. ומה שלמעלה מן הדעת הוא בחינת אבא,

גם למצה אין "טעם", ואין בה ההתנפחות של הבצק, המסמלת בחסידות תחושת חשיבות עצמית. מה שלמעלה מן הדעת, כלומר למעלה מן ההבנה, הוא בחינת אבא.

אלא שנמשך בקטנות ולכן נקי בזהר מיכלא דמהימנותא^{102, 103} (ועמ"ש מזה בד"ה וספרתם לכם¹⁰⁴ גבי חג השבועות).

אלא שהוא נמשך בקטנות, ולכן נקרא בזהר "מיכלא דמהימנותא" — מאכל האמונה. (ועיינו במה שנתבאר על כך בדיבור המתחיל "וספרתם לכם", בעניין חג השבועות.)

במצה אבא נמשך ב"קטנות", בצורה שתינוק יכול לקבל; משום כך מכנה הזהר את המצה "מאכל האמונה". האמונה, כמו הידיעה של התינוק, היא למעלה מן ההבנה. ההערה שבסוגריים מפנה למאמר על ספירת העומר לקראת חג השבועות (לקוטי תורה, במדבר).

והנה המשכת מוחין דאבא¹⁰⁵ במצה אינה אלא בלילה הראשון אבל משם ואילך הגם דכתיב מצות יאכל את שבעת הימים.¹⁰⁶

והנה, המשכת מוחין דאבא במצה היא רק בלילה הראשון; ואילו מכאן ואילך, אף שכתוב "מצות יאכל את שבעת הימים",

אבא נמשך באמצעות המצה רק בלילה הראשון. הפסוק "מצות יאכל את שבעת הימים" (שמות יג, ז) נראה כמרחיב זאת לכל שבעת הימים.

ופי' שצריך להאכיל את כל ז' הימים שיהיו נזונים מבחי' אבא וכנודע מספירה שבשבוע הראשון הם ז' מוחין דאבא שמוח החכמה נמשך בכל ז' המדות.

פירוש הדבר שצריך להאכיל את כל שבעת הימים, כדי שיהיו נזונים מבחינת אבא. וכידוע מספירת העומר, שהשבוע הראשון הוא שבעת מוחין דאבא, שכן מוח החכמה נמשך בכל שבע המדות,

אדמו"ר הזקן דורש את "יאכל" במשמעות "יאכיל": יש להאכיל את שבעת הימים עצמם ולזונם מאבא. הימים מקבילים לשבע המדות, ובספירת העומר השבוע הראשון הוא "שבעת מוחין דאבא" — החכמה נמשכת בכל אחת משבע המדות.

הנה פסח מצרים אינו נוהג איסור החמץ אלא יום א' בלבד לפי שהיו משה ואהרן שהם שניהם מבחי' אבא ולא ימיש עמוד הענן¹⁰⁷ כו'

[אף על פי כן, בפסח מצרים נהג איסור חמץ יום אחד בלבד, מפני שמשה ואהרן היו שם, ושניהם מבחינת אבא, ו"לא ימיש עמוד הענן" כו',

אף על פי כן, במצרים נאסר החמץ ליום אחד בלבד, מפני שמשה ואהרן היו שם, ושניהם מושרשים באבא, ו"לא ימיש עמוד הענן" מלפני העם (שמות יג, כב).

עננא דאהרן¹⁰⁸ דהיינו בחי' מקיפי אבא והענן היה הורג נחשים ועקרבים^{109, 110, 111} שבמדבר שהמקיף מסמא עיני החיצונים שלא יהיה להם יניקה כו'.

עננו של אהרן, שהוא בחינת המקיפים של אבא; והענן היה הורג נחשים ועקרבים במדבר, מפני שהאור המקיף מסמא את עיני הכוחות החיצוניים, כדי שלא תהיה להם יניקה וכו'.

הזהר מכנה את הענן הזה "עננו של אהרן", והוא האור המקיף של אבא. המדרש מספר שהענן הרג נחשים ועקרבים במדבר: האור המקיף "מסמא" את כוחות הקליפה, כדי שלא יינקו מהקדושה, ולכן לא היה צורך באיסור חמץ ממושך יותר.

14 ולכך היי [היה] די להם בהמשכת מוחין דאבא בלילה הראשון אבל לדורות זי ימים תאכלו מצות ומ"מ אין זה אלא שלא לאכול חמץ שלא יהיה יניקה כו'.

לכן הספיקה להם המשכת המוחין של אבא בלילה הראשון; אך לדורות נאמר: "שבעה ימים תאכלו מצות". ובכל זאת, עניין זה הוא רק כדי שלא לאכול חמץ, וכך לא תהיה יניקה וכו'.

במצרים הספיקה המשכת המוחין של אבא בלילה הראשון. לדורות מצווה התורה לאכול מצה שבעה ימים, אך מעבר ללילה הראשון נועדה מצווה זו רק להרחיק את החמץ, כדי שהכוחות החיצוניים לא יקבלו יניקה.

אבל מצה מוחין דאבא די בלילה הראשון בערב תאכלו מצות¹¹² שקבעו הכתוב חובה¹¹³ כי יומם יצוה¹¹⁴ ה' חסדו יומא דאזיל עם כולהו כו'¹¹⁵

אבל המצה, שהיא המוחין של אבא, מספיקה בלילה הראשון: "בערב תאכלו מצות", פסוק שקבע זאת כחובה; שהרי "ביום יצווה ה' חסדו" — היום ההולך עם כולם וכו',

המצה העיקרית, אבא, היא של הלילה הראשון, שהפסוק "בערב תאכלו מצות" (Exodus 12:18) קובע כחובה, כפי שהגמרא לומדת (Pesachim 28b). הלילה הראשון הוא חסד: "ביום יצווה ה' חסדו" (Psalms 42:9), וחסד נקרא "היום ההולך עם כל הימים".

עננא דאהרן¹¹⁶ דכתיב ביה נמי לא ימיש עמוד הענן יומם¹¹⁷ כו' שכולל כל הימים כו'

ענן אהרן, שעליו נאמר גם "לא ימיש עמוד הענן יומם" וכו', והוא כולל את כל הימים וכו'.

חסד הוא גם "ענן אהרן", שעליו נאמר "לא ימיש עמוד הענן יומם". היום הראשון, חסד, כולל את כל הימים.

(ע' [עיינן] בפ' אמור דק"ג ע"ב ומ"ש עליו במ"א)¹¹⁸ והיינו יום ראשון בלבד שהוא חסד כו':

(ראו [בזוהר], פרשת אמור, דף 103b, ומה שנכתב עליו במקום אחר). כלומר, היום הראשון בלבד, שהוא חסד וכו'.

ההערה שבסוגריים מפנה לזוהר על פרשת אמור (3:103b) ולדיון בו במקום אחר, בסידור אדמו"ר הזקן. לכן מצת היום הראשון, חסד, מספיקה כדי לכלול את כל שבעת הימים.

קטע 5 • 159

סיכום

15 קיצור. ענין קדש. ומקרא קדש. והמשכה זו ביו"ט [ביום טוב] של פסח הוא ע"י המצה ע"ד אין התינוק

יודע לקרות אבא¹¹⁹ כו'. ופ"י מצות יאכל את שבעת הימים:¹²⁰

תקציר. עניין קדש ועניין מקרא קדש. המשכה זו ביום טוב של פסח נעשית באמצעות המצה, בדומה ל"אין התינוק יודע לקרות אבא" וכו'. וזהו פירוש "מצות יאכל את שבעת הימים".

תקציר של החלק השני: שבת היא קדש ויום טוב הוא מקרא קדש; בפסח, הארת אבא נמשכת על פי דין תורה באמצעות המצה, בדומה לתינוק שיכול לקרוא "אבא" רק לאחר שטעם דגן; ואת הפסוק "מצות יאכל את שבעת הימים" מפרשים כהאכלת שבעת הימים.

קטע 6 • 161-19

שתי מצות ומלך מלכי המלכים

16 ג והנה נמצא כי ב' מצות הם מצה של לילה הראשון חובה ומצה של כל ימי פסח

3. כעת מתברר שיש שני [סוגים של] מצה: המצה של הלילה הראשון, [שהיא] חובה, והמצה של כל ימי הפסח.

החלק השלישי נפתח. יש שני סוגים של מצה: המצה שחובה לאכול בלילה הראשון, והמצה שאוכלים במשך כל ימי הפסח.

ועל בחי' הבי' אמר שלא הספיק כו' כי אבותינו לא היו צריכים באמת להיות להם מצה של שימור כל ימי הפסח כנ"ל.

ועל הבחינה השנייה אמרה [ההגדה]: "לא הספיק [הבצק]" וכו'; שכן באמת אבותינו לא היו צריכים שתהיה להם מצה שמורה בכל ימי הפסח, כפי שהוזכר לעיל.

ההגדה מסבירה שהבצק לא הספיק לתפוח, והיא מתייחסת לסוג השני. אבותינו במצרים לא היו מחויבים בפועל לאכול מצה שמורה בכל ימי הפסח, כפי שהוסבר בחלק הראשון.

אך זה היה אצלם ממילא שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים¹²¹ פי' דמה שהקב"ה נקרא מלך מלכי המלכים כפשוטו

אבל אצלם הדבר התרחש ממילא, משום ש"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים". פירוש הדבר שהקב"ה נקרא "מלך מלכי המלכים" במובן הפשוט,

המצה שאכלו באותם ימים באה להם מאליה, משום שכפי שממשיכה ההגדה, "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים". כעת מסביר אדמו"ר הזקן את הכינוי הזה.

היינו המלכים הם המלכים שלמטה בעוה"ז ומלכי המלכים הם השרים העליונים שבצבא המרום כמ"ש בדניאל ס"י יו"ד ושר מלכות פרס¹²² כו' והקב"ה נק' מלך על מלכי המלכים.

כלומר, "המלכים" הם המלכים שלמטה, בעולם הזה, ו"מלכי המלכים" הם השרים העליונים שבצבא השמים, כפי שנאמר בדניאל, פרק י': "ושר מלכות פרס" וכו'; והקב"ה נקרא מלך על מלכי המלכים.

במובן הפשוט, "המלכים" הם השליטים הארציים, ו"מלכי המלכים" הם השרים המלאכיים הממונים על העמים, כמו "שר מלכות פרס" בדניאל י': יג; הקב"ה הוא המלך על כולם.

17 ועוד נק' מלך מלכי המלכים בבחי' מלכותו והנהגתו העולמות ע"י עשר ספירות. המלכים הם נה"י [נצח הוד יסוד].

נוסף על כך, הוא נקרא "מלך מלכי המלכים" ביחס למלכותו ולהנהגתו את העולמות באמצעות עשר הספירות: "המלכים" הם נצח, הוד ויסוד;

לתואר יש גם משמעות קבלית, המתייחסת לעשר הספירות שבאמצעותן ה' מנהיג את העולמות. "המלכים" הם נצח, הוד ויסוד.

ומלכי חגיית [חסד גבורה תפארת]. ומלך מלכי היינו חב"ד [חכמה בינה ודעת]¹²³ כי בעולם העשייה מאירים בחי נה"י [נצח הוד יסוד] ובעולם היצירה מאיר חגיית [חסד גבורה תפארת] ובעולם הבריאה בינה אך באצילות מאיר בחינת חכמה.

"מלכ"י הם חסד, גבורה ותפארת; ו"מלך מלכ"י הם חכמה, בינה ודעת. שכן בעולם העשייה מאירות בחינות נצח, הוד ויסוד; בעולם היצירה מאירות חסד, גבורה ותפארת; ובעולם הבריאה מאירה בינה; ואילו באצילות מאירה בחינת חכמה.

"מלכ"י הם חסד, גבורה ותפארת, ו"מלך מלכ"י הם חכמה, בינה ודעת. בכל עולם מאירה קבוצת ספירות אחרת: בעשייה מאירות נצח, הוד ויסוד; ביצירה — חסד, גבורה ותפארת; בבריאה — בינה; ובאצילות — חכמה.

והיינו כי בחכמה שורה אור א"ס ב"ה¹²⁴ שהוא הנקרא מלך מלכי המלכים.^{125, 126} ועי' בזה"א [בזהר חלק א] ד"ג ע"א ובזה"ב [בזהר חלק ב] יתרו דס"ז ע"ב.

כלומר, בחכמה שורה אור אין סוף, ברוך הוא, וזהו הנקרא "מלך מלכי המלכים". ועיינו בזה"ב, חלק א, דף ג ע"א, ובזה"ב, חלק ב, יתרו, דף סז ע"ב.

אור אין סוף שורה בחכמה, כפי שמבואר בתניא (פרק לה, בהגהה), והוא הנקרא "מלך מלכי המלכים". כאן מובאות גם הפניות לשני מקומות בזה"ב העוסקים במלך העליון.

וגילוי חכמה הוא גילוי אור אבא שנגלה בבחי' גילוי לפיכך ממילא לא הניח להחמיץ בצקם כוי להיות יניקה ח"ו [חס ושלום].

גילוי החכמה הוא גילוי אור אבא, שהתגלה בגלוי; לכן, ממילא, לא הניח לבצקם להחמיץ וכוי, [דבר שהיה] נותן יניקה, חס ושלום.

כאשר החכמה מתגלה, אור אבא מאיר בגלוי, ולכן ממילא לא הניח לבצקם להחמיץ. בצק מחומץ היה נותן יניקה לכוחות המתנגדים לקדושה.

וכמ"ש ירא את ה' בני ומלך¹²⁷ (במשלי כ"ד) דהפירוש כפשוטו היינו כשם שתצטרך ליראה את השם יתברך אע"פ [אף על פי] שאין אתה רואהו. ועם זה תפרוש מן העבירה.

וכמו שכתוב: "ירא את ה' בני ומלך" (במשלי, פרק כד). פירושו הפשוט הוא: כשם שעליך לירא מה' יתברך, אף שאינך רואה אותו, ועל ידי כך להתרחק מן העבירה,

במשלי כד, כא נאמר: "ירא את ה' בני ומלך". לפי הפירוש הפשוט, הפסוק משווה בין שני סוגי יראה: אדם ירא מה' אף שאינו רואה אותו, ועל ידי כך מתרחק מן העבירה.

כן תצטרך שתתירא מן המלך המולך בארץ ותשים צורתו נכחפניך אע"פ [אף על פי] שאי אתה רואהו ובוזה תנצל מחיוב מיתה למלכות. כן פי' בכד הקמח ערך יראה.

כך עליך לירא מן המלך המולך בארץ, ולהעמיד את דמותו לנגד עיניך אף שאינך רואה אותו, ובכך להינצל מחיוב מיתה בידי המלכות. כך פירש בכד הקמח, בערך "יראה".

באותו אופן יש לירא ממלך הארץ גם כשהוא אינו נמצא, ולצייר אותו לנגד העיניים, וכך להינצל מגזר דין מוות מטעם המדינה. זהו הפירוש הפשוט המובא בכד הקמח לרבנו בחי, בערך "יראה".

18 ויש עוד בפי' הפסוק כמשארז"ל [כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] **ירא את** ^{128, 129} **ה' בני ומלך. ומלוך על יצרך.** ¹³⁰ **ושני הפירושים אמת.**

יש פירוש נוסף לפסוק, כפי שאמרו חז"ל: "ירא את ה' בני ומלך" — "ומלוך על יצרך". ושני הפירושים אמת.

חז"ל דורשים גם את המילה "ומלך" במשמעות "ומלוך": "ומלוך על יצרך" (דברים רבה ב, לג). שני הפירושים אמת.

והיינו שע"י היראה האמיתית מהי שהוא מלך מלכי המלכים ע"י ומלוך על יצרך שלא להמשך אחר תאות הגשמיות מחמת היראה והביטול.

כלומר, באמצעות יראת ה' האמיתית, מתוך הכרה בכך שהוא מלך מלכי המלכים, אפשר לקיים "ומלוך על יצרך" — שלא להימשך אחר תאוות גשמיות, מכוח היראה והביטול.

שני הפירושים קשורים זה בזה: יראת ה' האמיתית, שהוא מלך מלכי המלכים, מביאה לביטול, ובכוחו האדם יכול למשול ביצרו ולא להימשך אחר תאוות גשמיות.

19 והיצר הרע [והיצר הרע] **הוא החמץ וכמ"ש מכף מעול וחומץ.** ¹³¹ **ולכן ע"י שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה**

היצר הרע הוא החמץ, כמו שכתוב: "מכף מעול וחומץ". לכן, כשמלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא, התגלה אליהם,

היצר הרע הוא החמץ: בתהלים ע"א, ד' נאמר "מכף מעול וחומץ" — מילה שפירושה "עושה", וגם מזכירה חמץ. כשהמלך העליון התגלה במצרים, היצר הרע הוכנע.

אזי ממילא לא הספיק להחמיץ כו' אבל אצלינו נעשה חיוב לדורות להיות מצות יאכל את שבעת הימים. ¹³²

אזי [הבצק] לא הספיק להחמיץ, מעצמו וכו'. אבל אצלינו נעשתה חובה לדורות, ש"מצות יאכל את שבעת הימים",

לכן הבצק לא תפח מעצמו. לדורות הבאים, שאינם זוכים לגילוי הזה, נעשו שבעת ימי אכילת המצה חובה.

שהם ז' המדות. שבהם יש שליטה ליצה"ר [ליצר הרע] ששבה"כ [ששכירת הכלים] היה בז"ת [בז' תחתונות] וע"כ צריך להמשיך בהם בחיי מצה וביטול.

שהם שבע המדות, שבהן יש ליצר הרע שליטה, שכן שכירת הכלים הייתה בז' התחתונות [שבספירות]; ולכן צריך להמשיך לתוכן את בחינת המצה והביטול.

שבעת הימים מקבילים לשבע המדות, שבהן יש ליצר הרע אחיזה, משום ששכירת הכלים — כאשר הכלים של הספירות התחתונות לא יכלו להכיל את האור שבהם — התרחשה בשבע הספירות התחתונות. לכן צריך להמשיך את הביטול של המצה לכל אחת מהן.

קטע 7 • 2011-26

”בעבור זה”: אני ולא אחר

20 ועל בחיי הראשונה נאמר בעבור זה עשה ¹³³ הוי' לי בעבור זה בשעה שיש מצה ¹³⁴ כו' שבעבור המשכת מצה עשה הוי' הוא גילוי אור אבא.

ועל הבחינה הראשונה נאמר: ”בעבור זה עשה הוי' ליי” — ”בעבור זה”, בזמן שיש מצה וכו'; שכן בזכות המשכת המצה ”עשה הוי'”, כלומר, התגלות אור אבא.

הסוג הראשון של מצה, זו של הלילה הראשון, הוא הנושא של ”בעבור זה עשה הוי' ליי” (שמות י"ג:ח'), שההגדה דורשת: ”בעבור זה — בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך”. בזכות המצה, הממשיכה את אור אבא, ”עשה הוי'”.

ופי' דהיינו ענין עשה הוי' לי היינו מה שנמשך גילוי אור א"ס ב"ה למטה ממש בעולם העשייה. ופירוש הדבר הוא, שענין ”עשה הוי' ליי” הוא שהתגלות אור אין סוף ברוך הוא נמשכת ממש למטה, בעולם העשייה. ”עשה” נקרא גם ”עשיה”, העולם הנמוך ביותר: באמצעות המצה נמשך אור אין סוף ממש למטה, אל עולם העשייה.

21 וזהו עשה ¹³⁵ הוי' לי. שנמשך גילוי שם הוי' בעשייה הגשמיות. ואיך אפשר שיומשך אור גדול זה כ"כ [כל כך] למטה עד שיומשך לי ממש עם שאני בעשייה הגשמית במצרים.

וזהו ”הוי' עשה ליי”: גילוי שם הוי' נמשך בעשייה הגשמית. וכיצד אפשר שאור גדול זה יימשך נמוך כל כך, עד שיימשך אליי ממש, אף שאני בעשייה הגשמית, במצרים?

”הוי' עשה ליי” פירושו ששם הוי', שלמעלה מכל גבול, מתגלה גם בעולם העשייה הגשמי, ואף לי באופן אישי, כשאני במצרים. השאלה היא כיצד אור גדול כל כך יכול להגיע למקום נמוך כל כך.

זהו אי אפשר רק בעבור זה. דהיינו מה שע"י המצה נמשך מוחין דאבא שהחכמה מאין תמצא¹³⁶ שהיא למעלה מסדר ההשתלשלות¹³⁷ עד ששם נאמר כחשכה כאורה.¹³⁸

הדבר אפשרי רק "בעבור זה", כלומר, באמצעות המצה נמשכים מוחין דאבא, שהרי "חכמה מאין תמצא", והיא למעלה מסדר ההשתלשלות, עד שעליה נאמר "כחשכה כאורה".

הדבר אפשרי רק "בעבור זה" — המצה, שממשיכה את אבא: חכמה שבאה מאין, למעלה מסדר ההשתלשלות. שם "כחשכה כאורה", ולכן אפילו המקום הנמוך ביותר אינו מהווה מחסום.

22 והשוה ומשוה כו'. לכן יוכל להיות עשה הוי' לי שיומשך האור לי למטה בעשייה הגשמיות.

"והוא שווה ומשווה" וכו'. לכן ייתכן ש"ה' עשה לי" — שהאור יימשך אליי למטה, בעשייה הגשמית.

כך מסתיים הרעיון: באבא, למעלה ולמטה שווים, כפי שנאמר בפיוט לימים הנוראים על ה': "הוא שווה ומשווה, קטן וגדול". לכן הוי' יכול להתגלות "לי", למטה בעולם הגשמי.

והענין כי הנה כתיב ועברתי בארץ מצרים¹³⁹ אני ולא מלאך¹⁴⁰ ולא שרף כו' שהם בחי' בי"ע

הביאור: נאמר "ועברתי בארץ מצרים" — "אני ולא מלאך", "ולא שרף" וכו', שהם בחינות בריאה, יצירה ועשיה.

ההגדה דורשת את הפסוק בשמות י"ב, י"ב, "ועברתי בארץ מצרים", כך: "אני ולא מלאך... אני ולא שרף". המלאך, השרף וכיוצא בהם מקבילים לשלושת העולמות התחתונים: בריאה, יצירה ועשיה.

וכן באצ"י עצמה יש בחי' בי"ע שהמלי' נקי' עשייה שבאצ"י וחג"ת [וחסד גבורה תפארת] וכינה הם יצירה ובריאה דאצ"י

וכן גם בתוך אצילות עצמה יש בחינות בריאה, יצירה ועשיה: מלכות נקראת העשיה של אצילות, חסד, גבורה ותפארת, וכן כינה, הן היצירה והבריאה של אצילות.

אותן שלוש בחינות קיימות גם בתוך אצילות עצמה: מלכות דאצילות היא ה"עשיה" שבה, חסד, גבורה ותפארת הן ה"יצירה" שבה, וכינה היא ה"בריאה" שבה.

וזהו ג"כ פ"י אני ולא מלאך שהמלי' נקי' ג"כ המלאך כו' אלא אני דוקא שהוא ע"י המשכת אור אבא מקור החכמה שהוא אצילות שבאצילות

וזהו גם פירוש "אני ולא מלאך": שהרי גם מלכות נקראת "המלאך" וכו'; אלא דווקא "אני" — כלומר, באמצעות המשכת אור אבא, מקור החכמה, שהיא אצילות שבאצילות.

לכן "ולא מלאך" שולל גם את מלכות דאצילות, הנקראת אף היא "המלאך". "אני" פירושו אור אבא, מקור החכמה, שהוא "אצילות שבאצילות" — הבחינה הגבוהה ביותר.

(ועמ"ש בד"ה ולהבין בתוס' [בתוספת] ביאור ענין וייצר¹⁴¹ כו' שכמ"כ [שכמו כן] בד' בחי' דצח"מ [דומם צומח חי מדבר] שבאצ"י חכמה עילאה היא בחי' מדבר כו' ע"ש)

(וראו מה שכתוב במאמר המתחיל "ולהבין", בתוספת ביאור ענין "ויצר" וכו': שגם בארבע הבחינות דומם, צומח, חי ומדבר שבאצילות, חכמה עילאה היא בחינת מדבר וכו'; עיינו שם.)

הערת סוגריים מפנה לתורה אור, בראשית, שם מוסבר שארבעת סוגי הנבראים — דומם, צומח, חי ומדבר — קיימים גם באצילות, ושחכמה עילאה היא בחינת ה"מדבר" שבהם.

לפי שארץ מצרים היה מקום טומאה והוצרך דוקא להיות המשכה עליונה שגם חשך לא יחשיך וכחשכה כאורה¹⁴² והיינו אור אבא ולא אימא כו',

מפני שארץ מצרים הייתה מקום טומאה, היה צורך דווקא בהמשכה עליונה כזו, שאפילו החושך אינו מחשיך בפניה, ו"כחשכה כאורה". כלומר, אור אבא ולא אימא וכו',

מצרים הייתה מקום של טומאה, ולכן רק אור ש"אפילו החושך אינו מחשיך" בפניו יכול היה להגיע אליה. זהו אור אבא, ולא אור אימא, הנמשך דרך סדר ההשתלשלות.

והיינו כי מה שנמשך ע"י מלאך או שליח עם היות שהכל ממנו ית' והמלאך הוא רק שליח וכחומר ביד היוצר¹⁴³ הוא בידו ית'.

וזהו: מה שנמשך באמצעות מלאך או שליח, אף שהכול ממנו יתברך, והמלאך אינו אלא שליח והוא בידו יתברך "כחומר ביד היוצר",

המלאך אינו אלא שליח של ה', "כחומר ביד היוצר" (ירמיהו י"ח, ו'), וכל מה שהוא מביא בא מה'.

אך עכ"ז [עם כל זה] האור והשפע הנמשך ע"י מלאך ושליח הוא ממקור סדר ההשתלשלות. שמבחי' זו נמשך ע"י השתלשלות עילה ועלול ומתלבש בבחי' מלאך או שרף כו'.

אף על פי כן, האור והשפע הנמשכים באמצעות מלאך או שליח באים ממקור סדר ההשתלשלות. מבחינה זו הם נמשכים דרך השתלשלות של עילה ועלול ומתלבשים בבחינת מלאך או שרף וכו'.

אף על פי כן, מה שנמשך באמצעות שליח בא ממקור סדר ההשתלשלות, ויורד דרך השתלשלות של עילה ועלול עד שהוא מתלבש במלאך או בשרף.

לא כן ההמשכה שמלמעלה מסדר ההשתלשלות אין המלאך יכול להיות כלי ושליח לגילוי בחינה זו כו' וזהו ענין אני ולא מלאך כו' ועמ"ש בד"ה ויקרא אל משה.^{144, 145}

לא כך היא ההמשכה שמעל לסדר ההשתלשלות: מלאך אינו יכול להיות כלי ושליח לגילוי בחינה זו וכו'. וזהו ענין "אני ולא מלאך" וכו'. וראו מה שנכתב במאמר המתחיל "ויקרא אל משה".

אור שמעל להשתלשלות אינו יכול לעבור באמצעות מלאך כלשהו, שכן שום כלי נברא אינו יכול להכיל אותו; לכן אומר ה': "אני ולא מלאך". ההפניה בסוגריים היא למאמר על "ויקרא אל משה" בלקוטי תורה, ויקרא.

אך להבין מ"ש אני הוא ולא אחר דמכיון שכבר פירש ולא ע"י מלאך ולא ע"י שרף ולא ע"י השליח. א"כ מי הוא האחר שיצטרך לומר ע"ז עוד אני ולא אחר.

אך צריך להבין את הנאמר "אני הוא ולא אחר": מאחר שכבר נאמר "ולא על ידי מלאך, ולא על ידי שרף, ולא על ידי השליח", מי הוא אפוא ה"אחר", עד שנצרך לומר על כך עוד "אני ולא אחר"?

שאלה חדשה: בהגדה כבר הוצאו מכלל אפשרות מלאך, שרף ושליח, אז מיהו ה"אחר" שנשלל באמירה "אני הוא ולא אחר"?

23 והענין הוא כי הנה באלול ועד יוה"כ [יום הכפורים] מזכירין י"ג מדות הרחמים להיות שהם המשכות

עליונות המתגלות בבע"ת [בבעלי תשובה]

החסבר הוא כך: מאלול ועד יום הכיפורים אנו אומרים את שלוש־עשרה מידות הרחמים, שכן הן המשכות עליונות שמתגלות לבעלי תשובה, כלומר למי ששבים אל ה';

התשובה היא נקודת המוצא. מאלול ועד יום הכיפורים אנו אומרים את שלוש־עשרה מידות הרחמים, משום שהן אורות עליונים שמתגלים למי ששבים אל ה'.

כי מאחר שחטא ופגם במה יתוקן אלא ע"י המשכות עליונות שמאד נעלה וכחשכה כאורה כו'. ולכן הם שהמשיכם משה רבינו ע"ה [עליו השלום] בחטא העגל לתקן החטא.

שהרי לאחר שאדם חטא ופגם, כיצד יוכל לתקן זאת אם לא באמצעות המשכות עליונות ונעלות מאוד, שלגביהן "כחשכה כאורה" וכו'? לכן משה רבנו הוא שהמשיך אותן בעת חטא העגל, כדי לתקן את החטא.

חטא גורם פגם שאור רגיל ומדוד אינו יכול לתקן; רק אורות נעלים כל כך, שלגביהם "כחשכה כאורה", יכולים להגיע אליו ולתקנו. לכן משה המשיך את שלוש־עשרה המידות לאחר חטא העגל.

24 והנה שם נאמר וימהר משה ויקוד ארצה¹⁴⁶ וישתחו כי ארך אפים ראה אף לרשעים¹⁴⁷ כו'

כעת נאמר שם: "ומשה מיהר, קד ארצה והשתחוה", משום שראה את מידת "ארך אפיים", גם כלפי הרשעים וכו'.

לאחר שהתגלו שלוש־עשרה המידות, "ומשה מיהר, קד ארצה והשתחוה" (שמות לד, ח). הגמרא מסבירה מה ראה: את מידת "ארך אפיים", שה' נוהג בה גם כלפי הרשעים.

וכדי שלא יהיה יניקה לחיצונים ג"כ זה היה בקשת משה ונפלינו אני ועמך¹⁴⁸ ביקש שלא תשרה שכינה.¹⁴⁹

וכדי שגם החיצונים לא יוכלו לקבל מכך יניקה, זו הייתה בקשתו של משה: "ונפלינו אני ועמך"; הוא ביקש שהשכינה לא תשרה [על האומות].

מכיוון שאור זה מגיע גם אל הרשעים, החיצונים עלולים אף הם לקבל ממנו יניקה. לכן ביקש משה: "ונפלינו אני ועמך" (שמות לג, טז); הגמרא (ברכות ז, א) מסבירה שזו בקשה שהשכינה לא תשרה על האומות האחרות.

25 והבטיח לו הקב"ה גם את הדבר הזה¹⁵⁰ אשר דברת אעשה הא אילו לא הבטיח לו כן היה שורה

והקדוש ברוך הוא הבטיח לו גם את הדבר הזה: "את הדבר הזה שאמרת אעשה". מכאן שאילו לא הבטיח לו כך, הייתה השכינה שורה [עליהם],

ה' נענה לבקשה: "גם את הדבר הזה שאמרת אעשה" (שמות לג, יז). מכאן שללא ההבטחה, השכינה הייתה שורה גם על האומות.

וכמו בבלעם הגם שהיה מזוהם כו' לפי שהוא ית' כל יכול וכחשכה כאורה¹⁵¹ כו' גם חשך כו'

כמו אצל בלעם, אף שהיה טמא וכו'; שכן הוא ית' כל יכול, ו"כחשכה כאורה" וכו', "גם חושך" וכו'.

בלעם הוא הדוגמה: אף שהיה טמא, שרתה עליו נבואה, משום שה' כל יכול ולפניו "חושך כאור". אור שלמעלה מכל הבחנה יכול, באופן עקרוני, להגיע לכל אדם.

ומשם היה יניקת פרעה באחורי העורף מקום גבוה כו' ולכן עבדים היינו¹⁵² לפרעה במצרים כו'.

ומשם הייתה יניקתו של פרעה, מאחורי העורף, מקום גבוה וכו'; ולכן "עבדים היינו לפרעה במצרים" וכו'.

מאותו מקור גבוה עצמו קיבל פרעה את יניקתו, אך רק מאחוריו, "מאחורי העורף" — מקום גבוה. לכן "עבדים היינו לפרעה במצרים" (דברים ו, כא): כוחו בא ממדרגה גבוהה מאוד.

אך בצאתם ממצרים בעבור זה כשעה שיש מצה¹⁵³ המשכת מוחין דאבא שמלמטה באתעדלית [באתערותא

דלתתא] שהיא עשיית המצוה היה אור אבא נמשך לי בפנימית בבחי' ישראל ולא נמשך לחיצונים.

אך כשיצאו ממצרים, "בעבור זה", בזמן שיש מצה — המשכת המוחין של אבא מלמטה, באמצעות אתערותא דלתתא, שהיא עשיית המצוה — נמשך אור אבא "אליי" בפנימיות, בבחינת ישראל, ולא נמשך אל החיצונים.

ביציאת מצרים, המצה — מצווה שנעשית למטה בבחינת אתערותא דלתתא — המשיכה את אור אבא "אליי", פנימה אל ישראל, כך שהחיצונים לא קיבלו ממנו דבר. בכך מתחיל ההסבר: "ולא לאחור" שולל את פרעה, שינק מאותו אור עצמו.

26 וזהו לי ולא לו אלו היה שם לא היה נגאל ולא כאשר מתחלה שהיינו עבדים לפרעה¹⁵⁴ שהיה לו יניקה

מאור אבא מאחוריים כו' וזהו ולא אחר.

וזהו פירוש "לי ולא לו" — "אילו היה שם, לא היה נגאל"; ולא כפי שהיה בתחילה, כש"היינו עבדים לפרעה", שהייתה לו יניקה מאור אבא מן האחוריים וכו'. וזהו "ולא אחר".

כך מתברר מיהו ה"אחר". ההגדה אומרת לכן הרשע: "לי ולא לו; אילו היה שם, לא היה נגאל" — ביציאת מצרים הגיע האור לישראל בלבד, בניגוד לזמן שלפני כן, כאשר פרעה ינק מאור אבא מן האחוריים ושעבד אותנו. פרעה הוא ה"אחר" שמוציאים מן הכלל.

והיינו ע"י המצוה נמשך לי בפנימית ונמצא שהמצה גרם לצאת ממצרים כי בחפזון^{155, 156} כו' המשכת אור אבא כו'

כלומר, באמצעות המצוה נמשך האור "לי", בפנימיות; נמצא שהמצה גרמה ליציאה ממצרים, "כי בחפזון" וכו' — כלומר, המשכת אור אבא וכו'.

באמצעות מצוות המצה נמשך האור פנימה אל ישראל, ולכן המצה היא שגרמה ליציאת מצרים. החפזון ביציאה, "כי בחפזון" (דברים טז, ג), היה בעצמו המשכת אור אבא.

אבל כל ז' הימים הוא אחר יצ"מ [יציאת מצרים] מצות יאכל את שבעת הימים¹⁵⁷ והיינו לדורות כי אבותינו לא היו צריכים לזה אלא שלא הספיק ממילא כו'.

אבל כל שבעת הימים הם לאחר היציאה ממצרים — "מצות יאכל את שבעת הימים"; וזהו ציווי לדורות, שכן אבותינו לא היו זקוקים לכך, אלא שהבצק לא הספיק, מאליו וכו'.

שבעת ימי המצה היו לאחר היציאה ממצרים, והם מצווה לדורות הבאים. אבותינו לא נזקקו להם; הבצק שלהם פשוט לא הספיק להחמיץ.

(וביאור ענין בעבור זה הנה פי' מוחין דאבא מבואר למעלה שהוא המשכה מלמעלה מסדר ההשתלשלות דקמיה כחשכה כאורה ממש מה שאפילו כתר עליון כו' אוכמא הוא קדם¹⁵⁸ כו' ועם היות דשם בחי' אם צדקת מה תתן לו¹⁵⁹)

(וביאור ענין "בעבור זה": משמעותם של מוחין דאבא נתבאר לעיל — זוהי המשכה שלמעלה מסדר ההשתלשלות, שלגביו "כחשכה כאורה" ממש; אפילו כתר עליון וכו' "אוכמא הוא קדם" וכו'. ואף על פי ששם נאמר "אם צדקת מה תתן לו",

בסוגריים מוסבר לעומק ענין "בעבור זה". מוחין דאבא, כפי שהתבאר לעיל, נמשכים ממעל להשתלשלות, במקום שבו "כחשכה כאורה", ואפילו כתר הוא "שחור לפניו"; ברמה זו נאמר "אם צדקת מה תתן לו" (איוב לה, ז), ומעשי האדם אינם משנים דבר.

אמנם כשנמשך ומאיר משם בחכמה עילאה הנק' אבא ונש"י [ונשמות ישראל] נק' בנים לבחי' אבא כמשל הבן¹⁶⁰ שנמשך ממוח האב ואזי נקרא ההמשכה הנ"ל מוחין דאבא א"כ עי"ז נמשך ההמשכה רק בסטרא דקדושה דוקא ועמ"ש לקמן בענין עבדים היינו כו'.

אולם כאשר הוא נמשך ומאיר משם בחכמה עילאה, הנקראת אבא — ונשמות ישראל נקראות בנים לבחינת אבא, בדומה לבן הנמשך ממוח האב — אזי ההמשכה האמורה נקראת מוחין דאבא. אם כן, באמצעות נמשך האור דווקא לצד הקדושה. וראו מה שכתוב לקמן בענין "עבדים היינו" וכו'.

כאשר האור מאיר בחכמה עילאה, הנקראת אבא, הוא נעשה "מוחין דאבא", ונשמות ישראל הן "בנים" של אבא, הנמשכות ממנו כפי שכן נמשך ממוח האב (תניא, פרק ב). לכן האור הזה נמשך רק לצד הקדושה, אל הבנים, ולא אל הכוחות החיצוניים.

ויוציאנו ה' אלקינו כו' ועמ"ש בד"ה כי עמך מקור חיים^{161, 162} גבי ענין השקיפה ממעון קדשך מן השמים¹⁶³ כו'. וסד"ה שימני כחותם¹⁶⁴ וזהו עזי וזמרת¹⁶⁵ יה שהם או"א [אבא ואימא] ועי"ז זה אלי כו'.

"ויוציאנו ה' אלקינו" וכו'. וראו מה שכתוב במאמר המתחיל "כי עמך מקור חיים", בעניין "השקיפה ממעון קדשך מן השמים" וכו'; ובסוף המאמר המתחיל "שימני כחותם". וזהו "עזי וזמרת יה", שהם אבא ואמא, ועל ידי כך "זה אלי" וכו'.

ההפניות נמשכות: "ויוציאנו ה' אלקינו" שבהגדה, שיידון בהמשך; מאמר תורה אור "כי עמך מקור חיים", העוסק ב"השקיפה ממעון קדשך מן השמים" (דברים כו, טו); והמאמר "שימני כחותם", שבו "עזי וזמרת יה" (שמות טו, ב) הם אבא ואמא, ועל ידם בא "זה אלי".

והנה ההמשכה מחכמה עילאה הוא ע"י יסוד אבא המתלבש ביסוד ז"א וזהו ענין בעבור זה ועיין בפ' ויצא דק"נ ע"ב בענין פי' וזה שער השמים^{166, 167} ובפ' בשלח ס"א א' יתרו דף ע' [עיינן].

והנה, ההמשכה מחכמה עילאה היא באמצעות יסוד אבא, המתלבש ביסוד ז"א; וזהו ענין "בעבור זה". ועיינו בזוהר, פרשת ויצא, דף ק"נ ע"ב, בענין פירוש "וזה שער השמים"; ובפרשת בשלח ס"א ע"א; יתרו דף ע'.

האור מחכמה עילאה מועבר באמצעות יסוד אבא, המתלבש ביסוד ז"א, וערוץ זה הוא בחינת "זה" שב"בעבור זה". ההפניות לזוהר עוסקות ב"זה" שבדברי יעקב: "וזה שער השמים" (בראשית כח, יז).

ועמ"ש בד"ה בחדש השלישי¹⁶⁸ כו' ביום הזה כו' וזהו שבחי י"ג מדות הרחמים שהן רחמים גדולים בלי גבול עכ"ז [עם כל זה] נק' מדות הרחמים שיש בחי' המגביל הרחמים שלא יומשכו

וראו מה שכתוב במאמר המתחיל "בחדש השלישי" וכו', "ביום הזה" וכו'. וזהו הטעם שי"ג מידות הרחמים, שהן רחמים גדולים בלי גבול, נקראות ככל זאת "מידות הרחמים": יש בהן בחינה המגבילה את הרחמים, כדי שלא יימשכו

הפניה נוספת מובילה לעניין נוסף: י"ג מידות הרחמים הן רחמים בלי גבול, ואף על פי כן הן נקראות "מידות", מפני שיש בהן דבר המגביל את אופן המשכתן.

רק במקום הראוי וכענין כל מי שאין בו דעה¹⁶⁹ אסור לרחם עליו כו' ועמ"ש מזה סד"ה ויאכילך את המן.^{170, 171} וזהו ג"כ פי' בעבור זה.

רק במקום הראוי, כעניין "כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו" וכו'. ועיינו במה שנכתב על כך בסוף המאמר הפותח במילים "ויאכילך את המן". וזהו גם פירוש "בעבור זה".

הם נמשכים רק במקום הראוי, כפי שאומרת הגמרא (ברכות לג ע"א): "כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו". הכוונה היא למאמר על המן בלקוטי תורה, עקב; וגם הגבלה זו נכללת במשמעות המילים "בעבור זה".

ופי' ברבות ע"פ זה ספר תולדות אדם^{172, 173, 174} זה היינו י"ב שבטים ועם שבט לוי הם י"ג שהם נגד י"ג מדה"ר [מדות הרחמים] כו'. וזהו רבות עשית אתה¹⁷⁵ ה' אלקי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו וגו' (בתהלים ס"י מ')

ובמדרש רבה על הפסוק "זה ספר תולדות אדם" מבואר ש"זה" הם שנים עשר השבטים, ועם שבט לוי הם שלושה עשר, כנגד שלוש עשרה מידות הרחמים וכו'. וזהו "רבות עשית אתה ה' אלקי, נפלאותיך ומחשבותיך אלינו" וכו' (בתהלים, פרק מ').

המדרש על הפסוק "זה ספר תולדות אדם" (בראשית ה, א) דורש את "זה", שערכו בגימטריה שנים עשר, על שנים עשר השבטים; בצירוף לוי יש שלושה עשר, כנגד שלוש עשרה מידות הרחמים. תהילים מ, ו — "רבות עשית... נפלאותיך ומחשבותיך אלינו" — מבטא עניין זה.

פי' רבות כל דבר שהוא רב ועצום ע' [עיינן] זח"א [זהר חלק א] פ' ויחי דרמ"ז א' וברבות סוף מגלת אסתר אתה מוצא שמדות טובות של הקב"ה בהשפע בפרוי ורבו הטוב ברכוי החסד ברכוי הרחמים ברכוי כו' פירוש "רבות" הוא כל דבר שהוא רב ועצום (ראו זהר חלק א, פרשת ויחי, דף רמ"ז ע"א); ובמדרש רבה, בסוף מגילת אסתר, נאמר: "אתה מוצא שמידותי הטובות של הקב"ה הן בשפע, בפירון ובריבוי: הטוב בריבוי, החסד בריבוי, הרחמים בריבוי, בריבוי וכו'.

"רבות" פירושו גדול ועצום, כפי שמצוין בזהר (ויחי); והמדרש בסוף מגילת אסתר מתאר את מידותיו הטובות של הקב"ה כניתנות "בשפע".

ע"ש וזהו רבות עשית דהיינו המדות עליונות שלמעלה מהמדה וגבול שנקראו רבות כענין ורב חסד¹⁷⁶ ורב טוב¹⁷⁷ כו'

ראו שם. וזהו "רבות עשית": המידות העליונות שלמעלה ממידה ומגבול, הנקראות "רבות", כמו "ורב חסד" ו"רב טוב" וכו'.

לכן "רבות עשית" מתייחס למידות העליונות שלמעלה ממידה וגבול, הנקראות "רבות", כמו "ורב חסד" (שמות לד, ו) ו"רב טוב" (ישעיהו סג, ז).

עשית שנשתלשלו ונמשכו בעשייה הגשמיות וכדפי' בת"א [בתורה אור] בד"ה¹⁷⁸ ויהי מקץ ועכ"ז [ועם כל זה] נפלאותיך ומחשבותיך אלינו וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] מחשבתן של ישראל¹⁷⁹ קדמה

"עשית" — הן השתלשלו ונמשכו לעולם העשייה הגשמית, כפי שנתבאר בתורה אור במאמר הפותח במילים "ויהי מקץ". ואף על פי כן, "נפלאותיך ומחשבותיך אלינו", וכמאמר חז"ל: "מחשבתן של ישראל קדמה"

"עשית" רומז לעשייה: המידות שלמעלה מהגבול השתלשלו וירדו אל העולם הגשמי, כפי שמבואר בתורה אור במאמר על פרשת מקץ. ואף על פי כן הן "מחשבותיך אלינו", שהרי "מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר" (בראשית רבה).

לכל דבר וז"ש [וזהו שכתוב] ורב טוב לבית ישראל וכתוב מה רב טובך¹⁸⁰ אשר צפנת ליראיך כוי ועיין ברכות תולדות פס"ה¹⁸¹ רבות עשית כוי למה כהו כוי

לכל דבר. וזהו שנאמר "ורב טוב לבית ישראל", וכן "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" וכו'. ועיינו במדרש רבה, תולדות, פרשה ס"ה: "רבות עשית" וכו' — "למה כהו" וכו'.

ה"טוב הרב" הוא "לבית ישראל" (ישעיהו סג, ז), ו"צפנת ליראיך" (תהילים לא, כ). המדרש על פרשת תולדות דורש את "רבות עשית" על עיניו של יצחק שכהו.

כדי שיבא יעקב ויטול את הברכות ובפ' בא פט"ו [פרק ט"ו / פרשה ט"ו] ע"פ החדש הזה לכם¹⁸² הצדקה שלכם כוי הרחמים שלכם כוי ע"ש ועמ"ש בד"ה ואכלתם אכול^{183, 184} כפי אשר עשה עמכם להפליא יעו"ש [יעוין שם].

"כדי שיבוא יעקב ויטול את הברכות"; ובפרשת בא, פרשה ט"ו, על הפסוק "החדש הזה לכם" נאמר: "הצדקה שלכם" וכו', "הרחמים שלכם" וכו'; ראו שם. ועיינו במה שנכתב במאמר הפותח במילים "ואכלתם אכול", בפירוש "אשר עשה עמכם להפליא"; ראו שם.

עיניו כהו כדי שיעקב יוכל לבוא ולקבל את הברכות — גם הדבר הזה היה בכלל מחשבותיו של ה' על ישראל. המדרש על "החדש הזה לכם" (שמות יב, ב) אומר גם הוא: "הצדקה שלכם... הרחמים שלכם". ההפניה האחרונה היא למאמר "ואכלתם אכול" (יואל ב, כו), המופיע קודם לכן בפרשה זו.

קטע 8 • 271-30

מצה ומרור, עכשיו ובעתיד

27 וזהו בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור.¹⁸⁵ שע"י המרור והמרירות מריחוקו מה' עי"ז מעורר י"ג מדה"ר [מדות הרחמים] כוי

וזהו פירוש "בעבור זה": אמרתי זאת רק בשעה שיש מצה ומרור, שכן באמצעות המרור והמרירות על הריחוק מה' מתעוררות שלוש עשרה מידות הרחמים וכו',

כך מוסבר מדוע ההגדה קושרת את "בעבור זה" למצה ולמרור יחד. המרור, כלומר המרירות שאדם חש על ריחוקו מה', מעורר את שלוש עשרה מידות הרחמים, כפי שעושה תשובה.

כמ"ש בד"ה קול דודי¹⁸⁶ הנה זה בא¹⁸⁷ כוי ועיין ברכות בשלח ס"פ כ"ג בענין ואמר ביום ההוא¹⁸⁸ כוי כפי שמוסבר במאמר הפותח במילים "קול דודי, הנה זה בא" וכו'. ועיינו במדרש רבה, בשלח, בסוף פרק כ"ג, בעניין "ואמר ביום ההוא" וכו'.

הרעיון מתבאר במאמר על הפסוק "קול דודי, הנה זה בא" (שיר השירים ב, ח), בלקוטי תורה, שיר השירים. המדרש על בשלח, בסוף פרק כ"ג, עוסק בפסוק "ואמר ביום ההוא" (ישעיהו כה, ט), שבו נאמר "זה" פעמיים.

והענין כמ"ש במנחות דנ"ג יבא זה ויקבל זאת מזה¹⁸⁹ כו' והיינו משה שנתנבא בזה והוא המשכת התורה וכמ"ש סד"ה ראשי המטות¹⁹⁰ גבי לאמר זה הדבר.¹⁹¹

והענין הוא כפי שנאמר במנחות נג, ב: "יבוא זה ויקבל זאת מזה" וכו'; כלומר, משה, שהתנבא ב"זה", והכוונה היא להמשכת התורה, כפי שמוסבר בסוף המאמר הפותח במילים "ראשי המטות", בעניין "לאמור: זה הדבר".

הגמרא (מנחות נג, ב) דורשת: "יבוא זה" — משה — ויקבל זאת" — התורה — "מזה" — הקדוש ברוך הוא. משה התנבא בלשון "זה", "זה הדבר" (כמדבר ל, ב), ולכן "זה" מציין את המשכת התורה.

28 והנה התורה נק' נובלות חכמה שלמעלה¹⁹² אכן לעתיד יהיה גילוי פנימית התורה שמפנימית חכמה שלמעלה וע"ז כווננו ברכות שלעתיד יאמרו ב"פ [ב' פעמים] זה¹⁹³

והנה, התורה נקראת "נובלות חכמה שלמעלה"; אך לעתיד לבוא תתגלה פנימיות התורה, שמקורה בפנימיות החכמה שלמעלה. ולכך רמזו במדרש רבה, שלעתיד לבוא יאמרו "זה" פעמיים:

התורה כפי שהיא בידינו כיום היא "נובלות חכמה שלמעלה" (בראשית רבה יז, ה) — פרי שנשר, מדרגתה החיצונית. לעתיד לבוא תתגלה פנימיות התורה, הנמשכת מפנימיות החכמה שלמעלה, ועל כך רומז המדרש באומרו שלעתיד לבוא יאמרו "זה" פעמיים.

הנה אלקינו זה¹⁹⁴ כו' זה הוי' דהיינו ע"י שיתגלה ג"כ פנימיות אבא. ועמ"ש הרמ"ז [הרב משה זכות] פ' תולדות דקל"ה על פסוק זה ואמר ביום ההוא כו'

"הנה אלקינו זה" וכו', "זה הוי'": כלומר, גם פנימיות אבא תתגלה. וראו מה שכתב הרמ"ז בפרשת תולדות, דף קלה, על הפסוק "ואמר ביום ההוא" וכו'.

בישעיהו כה, ט נאמר: "הנה אלקינו זה... זה הוי'". הכפילות של "זה" מלמדת שגם פנימיות אבא תתגלה; הרמ"ז, רבי משה זכות, מעיר על פסוק זה בהערותיו לזוהר, בפרשת תולדות.

ומ"מ גילוי זה נמשך ע"י היום לעשותם^{195, 196} וזהו בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור. ואף על פי כן, גילוי זה נמשך באמצעות "היום לעשותם"; וזהו "בעבור זה" — לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור.

ובכל זאת, הגילוי העתידי נמשך באמצעות המעשים שנעשים עכשיו: "היום לעשותם" (דברים ז, יא), שעל כך דורשת הגמרא: "היום לעשותם, ולמחר לקבל שכרם" (עירובין כב, א). לכן "בעבור זה" שייך רק כאשר המצה והמרור מונחים לפנינו בפועל.

דהיינו בבחי' היום לעשותם שאז הוא דשייך בחי' הבחירה. וכמ"ש ראה נתתי לפניך את החיים¹⁹⁷ ואת הטוב ואת המוות ואת הרע ובחרת בחיים.¹⁹⁸

כלומר, בבחינת "היום לעשותם", שאז שייכת בחינת הבחירה. וכמו שכתוב: "ראה, נתתי לפניך את החיים ואת הטוב, ואת המוות ואת הרע, ובחרת בחיים".

העולם הזה הוא זמן הבחירה החופשית, כפי שאומרת התורה: "ראה, נתתי לפניך את החיים ואת הטוב, ואת המוות ואת הרע... ובחרת בחיים" (דברים ל, טו, יט).

29 והנה איתא בפע"ח [בפרי עץ חיים]¹⁹⁹ **מרור גימ' [גימטריא] מות. ור"ל** [ורוצה לומר] **כי הגשמיות נק' מות ורע** שהוא כלה ונפסד והרוחניות נק' חיים וטוב וכמ"ש מזה בד"ה האזינו השמים²⁰⁰ וע"כ צריך להיות בחי' מרור ומרירות ממה שנמשך אחר הגשמיות כו'

והנה, נאמר בפרי עץ חיים שמרור עולה בגימטריה מות. כלומר, הגשמיות נקראת "מוות" ו"רע", משום שהיא כלה ונפסדת, ואילו הרוחניות נקראת "חיים" ו"טוב", כפי שמוסבר במאמר המתחיל "האזינו השמים". לכן צריכה להיות בחינת מרור ומרירות על כך שנמשכים אחר הגשמיות וכו'.

בפרי עץ חיים של האריז"ל נאמר שמרור (446) עולה בגימטריה מות. אדמו"ר הזקן מסביר שהגשמיות היא "מוות" ו"רע", משום שהיא כלה, ואילו הרוחניות היא "חיים" ו"טוב", כפי שמוסבר במאמר על "האזינו השמים"; לכן יש לחוש מרירות על כך שנמשכים אחר הגשמיות.

ולהיות ובחרת בחיים²⁰¹ כו' וזה אינו שייך רק עכשיו אבל לע"ל [לעתיד לבוא] **הוא אומר בלע המות לנצח²⁰²** (בישעיה סימן כ"ה). **שלא יהיה הגשמיות מעלים ומסתיר כו'.**

ולקיים "ובחרת בחיים" וכו'. הדבר שייך רק עכשיו, אבל על העתיד לבוא נאמר: "בלע המות לנצח" (ישעיהו, פרק כ"ה) — הגשמיות לא תעלים ולא תסתיר וכו'.

המרירות הזאת היא חלק מ"ובחרת בחיים", והיא שייכת רק לזמן הזה. לעתיד לבוא "בלע המות לנצח" (ישעיהו כ"ה, ח'), והגשמיות שוב לא תסתיר את האלוקות.

וזהו ומחה ה' דמעה. אשר דמעה בגימט' [בגימטריא] ק"ך צירופי אלקים שמהם נמשך ההעלם והסתר כו' אלא יהיה כמ"ש והיה הוי' לי לאלקים.²⁰³ ע"ד הקב"ה מוציא חמה מנרתקה^{204, 205, 206} כו'.

וזהו "ומחה ה' דמעה": דמעה עולה בגימטריה ק"ך צירופי אלקים, שמהם נמשכים ההעלם והסתר וכו'; אלא שיהיה כפי שנאמר: "והיה הוי' לי לאלקים", בדומה לכך שהקב"ה מוציא חמה מנרתקה וכו'.

הפסוק ממשיך: "ומחה ה' דמעה". דמעה (119, ובצירוף המילה עצמה 120) עולה בגימטריה ק"ך צירופים של חמש אותיות אלקים, שהם מקור ההעלם וההסתר. ואז יהיה "והיה הוי' לי לאלקים" (בראשית כ"ה, כ"א), בדומה לדימוי התלמודי של הוצאת החמה מנרתקה (עבודה זרה ג' ע"ב).

30 וא"כ אז אין שייך בחי' מרור שהמרור הוא על בחי' ההסתר הנק' מות. כי אז בלע המות²⁰⁷ כו' ברוחניות וכן בגשמיות ממש.

אם כן, לא תהיה שייכת אז בחינת מרור, שהרי המרור הוא על בחינת ההסתר, הנקראת "מוות"; כי אז "יבלע המוות" וכו', ברוחניות, וכן גם בגשמיות ממש.

לעתיד לבוא לא יהיה עוד מקום למרור: המרור מבטא את המרירות על ההסתר, שהוא בחינת "מוות", ואז המוות ייבלע, הן ברוחניות והן בגשמיות.

וכן בחיי מצה שהוא ענין השימור מהחמץ אינו שייך רק עכשיו אבל לע"ל [לעתיד לבוא] יהי' [יהיה] ע"ד שלא הספיק להחמיץ שא"א לבא לבחי' חמץ ויש גשמי כלל מחמת הביטול כו'

כך גם בחינת מצה, שעניינה השמירה מפני חמץ, שייכת רק עכשיו. אבל לעתיד לבוא יהיה הדבר בבחינת "לא הספיקה [העיסה] להחמיץ": לא יהיה אפשר כלל להגיע לבחינת חמץ ויש גשמי, מחמת הביטול וכו';

גם מצה, שעניינה שמירה מפני חמץ, לא תהיה שייכת אז כפי שהיא שייכת עכשיו. אפשרות אחת היא, שכמו העיסה במצרים, דבר לא יוכל "לתפוח" ולהפוך לחמץ — לבחינת ישות גשמית — מפני הביטול העצום.

או כי גם מבחי' חמץ לא יהי' [יהיה] יניקה לחיצונים דהיינו שלא יהי' [יהיה] החמץ בחי' יש וגסות דקליפה או שגם מבחינת חמץ לא תהיה יניקה לכוחות החיצוניים; כלומר, החמץ לא יהיה בבחינת ישות וגסות של קליפה, האפשרות האחרת היא שגם החמץ עצמו לא יזין עוד את הכוחות החיצוניים: הוא כבר לא יבטא תחושת חשיבות עצמית וגסות של קליפה.

אלא ע"ד ויגבה לבו בדרכי^{209, 208} ה' וכמו שבקרבן תודה²¹⁰ היו עשרה חלות חמץ. וכמ"ש הטעם ע"פ מזמור לתודה²¹¹ (בסידור).

אלא יהיה בבחינת "ויגבה לבו בדרכי ה'", וכמו שבקרבן תודה היו עשר חלות חמץ. והטעם לכך מוסבר על הפסוק "מזמור לתודה" (בסידור).

במקום זאת תהיה זו גבהות לב קדושה, בדומה ליהושפט שעליו נאמר "ויגבה לבו בדרכי ה'" (דברי הימים ב, יז:ו). משום כך כללו חלות חמץ בקרבן התודה (ויקרא ז:יג); אדמו"ר הזקן מסביר את הטעם לכך בסידורו, על הפסוק "מזמור לתודה" (תהילים ק).

והרי ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] ברבות פ' צו פ"ט לע"ל [לעתיד לבוא] כל הקרבנות בטלין וקרבן תודה אינו בטל²¹² כו'

והרי אמרו חז"ל במדרש רבה, פרשת צו, פרק ט: "לעתיד לבוא כל הקרבנות בטלים, וקרבן תודה אינו בטל" וכו'. המדרש על פרשת צו אומר שלעתיד לבוא כל הקרבנות ייבטלו, מלבד קרבן התודה.

והרי כל הקרבנות באות מצה חוץ מחמץ שבתודה ושתי הלחם שהן באות חמץ²¹³ א"כ מזה מוכרח שלע"ל [שלעתיד לבוא] מחמת עוצם הגילוי יתברר ויתעלה גם החמץ ועמ"ש בד"ה וידבר דעשה"ד [דעשרת הדברות] מענין שתי הלחם שהיו באות חמץ

והרי כל הקרבנות באים מצה, חוץ מהחמץ שבקרבן התודה ומשתי הלחם, שבאים חמץ. אם כן, מוכח מכך שלעתיד לבוא, מחמת עוצמת הגילוי, גם החמץ יתברר ויתעלה. ועיינו כמה שנכתב בדיבור המתחיל "וידבר", על עשרת הדיברות, בעניין שתי הלחם שבאו חמץ.

כל מנחות הדגן באות מצה, חוץ מחלות החמץ של קרבן התודה ומשתי הלחם של שבועות, שבאות חמץ (מנחות נב ע"ב; ויקרא כג:יז). מאחר שקרבן התודה, הכולל חמץ, יישאר, מוכח שהגילוי העצום שלעתיד לבוא יברר ויעלה אפילו את החמץ. כאן מפנה המאמר למאמר על עשרת הדיברות, בעניין שתי הלחם.

ולכן בחי' בעבור זה זהו דוקא בשעה שיש מצה ומרור שהוא בחי' היום לעשותם.²¹⁴ אזי דוקא ממשיכים בחי' זה.

ולכן בחינת "בעבור זה" שייכת דווקא "בשעה שיש מצה ומרור", שהיא בחינת "היום לעשותם"; דווקא אז ממשיכים את בחינת "זה".

לכן "בעבור זה" שייך להווה, ל"היום לעשותם", כשמצה ומרור לפנינו. דווקא באמצעות המעשים של עכשיו ממשיכים את בחינת "זה".

הוא גילוי אור אי"ס ב"ה הסוכ"ע. דקמיה מעלה ומטה שוין ע"כ נק' זה וכמ"ש את השמים ואת הארץ אני מלא.²¹⁵

היא גילוי אור אין סוף ברוך הוא, סובב כל עלמין, שלפניו מעלה ומטה שווים; לכן היא נקראת "זה", ככתוב: "את השמים ואת הארץ אני ממלא".

"זה" הוא גילוי סובב כל עלמין, שלפניו מעלה ומטה שווים. מכיוון שהוא נמצא במידה שווה בכל מקום, אפשר לכנותו "זה", כלומר "כאן", ככתוב: "את השמים ואת הארץ אני ממלא" (ירמיהו כג:כד).

משא"כ לע"ל [לעתיד לבוא] אין מועיל בחי' תשובה וכמ"ש בגמרא פכ"ג דשבת דקנ"א ע"ב ע"פ אשר תאמר אין לי בהם חפץ²¹⁶ שאין בהם לא זכות ולא חובה²¹⁷ כו'.

לעומת זאת, לעתיד לבוא לא תועיל תשובה, כפי שנאמר בגמרא, פרק כ"ג בשבת, דף קנ"א ע"ב, על הפסוק "אשר תאמר אין לי בהם חפץ": שאין בהם לא זכות ולא חובה וכו'.

לעתיד לבוא לא תועיל תשובה, שכן התלמוד (שבת קנ"א ע"ב) מפרש את "שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ" כימים של ימות המשיח, שבהם "אין בהם לא זכות ולא חובה". לכן העבודה של המשכת אור זה שייכת לזמן הזה.

קטע 9 • 311-33

ראשית ואחרית

31 ועמ"ש בד"ה קול דודי בענין הנה זה בא מדלג כו'. ועוי"ל [ועוד יש לומר] לתרץ הקושיא דלעיל בענין מצה זו שאנו²¹⁸

וראו מה שנכתב במאמר הפותח במילים "קול דודי", בעניין "הנה זה בא מדלג" וכו'. ועוד אפשר לומר, כדי ליישב את השאלה שלעיל בעניין "מצה זו שאנו

לאחר הפניה למאמר על "קול דודי", אדמו"ר הזקן מציע תשובה נוספת לשאלה שבה נפתח המאמר.

אוכלים על שום מה על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ והלא כבר נצטוו מקודם בערב תאכלו מצות.²¹⁹

אוכלים על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ? — והרי כבר קודם לכן נצטוו: "בערב תאכלו מצות" —

השאלה היא: ההגדה אומרת שאנו אוכלים מצה מפני שלא היה לבצק זמן לתפוח, אך עוד לפני יציאת מצרים נצטוו בני ישראל: "בערב תאכלו מצות" (שמות יב, יח).

שי"ל [שיש לומר] **שהוא ע"ד מ"ש מגיד מראשית אחרית**²²⁰ **כמ"ש ברבות פ' בראשית פט"ו** [פרק ט"ו / פרשה ט"ו]²²¹ **ע"פ הוא הסובב את כל ארץ החוילה**²²² **עדיין לא היתה חוילה ואתה אומר הסובב.**²²³ **אתמהא.**

ואפשר לומר שהדבר הוא על דרך מה שכתוב: "מגיד מראשית אחרית", כמובא במדרש רבה, פרשת בראשית, פרשה טו, על הפסוק "הוא הסובב את כל ארץ החוילה": "עדיין לא הייתה חוילה, ואתה אומר 'הסובב' אתמהא!"

התשובה מבוססת על "מגיד מראשית אחרית" (ישעיהו מו, י). המדרש שואל כיצד נאמר בבראשית ב, יא על הנהר שהוא "הסובב את כל ארץ החוילה", בשעה שחוילה עדיין לא הייתה קיימת.

אלא מגיד מראשית אחרית וכמ"כ [וכמו כן] **כאן עיקר הענין דמצה זו שאנו אוכלים הוא ע"ש** [על שם] **שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ עד שנגלה כו'.**

אלא, הוא מגיד מראשית אחרית. וכך גם כאן: עיקר העניין של "מצה זו שאנו אוכלים" הוא מפני ש"לא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה" וכו'.

התשובה היא שה' "מגיד מראשית אחרית" — מתאר מראש את מה שיתרחש בהמשך. כך גם כאן, הטעם העיקרי לאכילת מצה הוא החיפזון שבו יצאו מצרים, והציווי שניתן קודם לכן צפה זאת מראש.

32 ומ"ש מקודם בערב תאכלו מצות²²⁴ **זהו ע"ד מגיד מראשית אחרית.** **ומ"מ האמת ג"כ כנ"ל דב' בחי' מצה הם שזהו ג"כ פי ראשית ואחרית.**

ומה שנאמר קודם לכן, "בערב תאכלו מצות", הוא כבחינת "מגיד מראשית אחרית". ואף על פי כן, גם האמת היא כפי שנאמר לעיל: יש שתי בחינות של מצה, וגם זהו פירושה של "ראשית" ו"אחרית".

הציווי שניתן לפני יציאת מצרים צופה מראש את הסוף. עם זאת, ההסבר הקודם, שיש שני סוגי מצה, עומד בעינו, וגם הוא עניין של "ראשית" ו"אחרית".

פ"י ראשית מלמטה למעלה זהו ענין ראשית חכמה יראת²²⁵ ה' שזהו ענין יראה תתאה שע"ז אמרו אם אין יראה אין חכמה^{226, 227} והיא המצה הא'.
 פירוש "ראשית" מלמטה למעלה הוא ענין "ראשית חכמה יראת ה'", כלומר ענין היראה התחתונה, שעליה אמרו:
 "אם אין יראה אין חכמה"; והיא המצה הראשונה.

"ראשית" מלמטה למעלה היא "ראשית חכמה יראת ה'" (תהילים קיא, י): היראה התחתונה, הקודמת לחכמה, שעליה אומרת המשנה (אבות ג, יז): "אם אין יראה אין חכמה". זוהי המצה הראשונה, המצה של הלילה הראשון.

33 ומה נמשך אח"כ בחי' אחרית היא המצה הב' וכמ"ש בפרדס בעה"כ [בערכי הכינויים] ערך²²⁸ אח רית שזהו בחי' יובל.

ומכאן נמשכת לאחר מכן בחינת ה"אחרית", שהיא המצה השנייה; וכך נכתב בפרדס, בערכי הכינויים, בערך "אחרית", שזו בחינת היובל.

מן המצה הראשונה נמשכת המצה השנייה, ה"אחרית". ספר הפרדס של רבי משה קורדובירו, במילון המונחים הקבליים שבו, מזהה את ה"אחרית" עם היובל.

וכנודע דיצ"מ [דיציאת מצרים] נמשך מבחי' יובל שמשם נמשך החירות כו' ובמא"א [ובמאורי אור]²²⁹ פ"י אחרית ע"ה [עליו השלום] גימט' [גימטריא] כתר.

כידוע, יציאת מצרים נמשכה מבחינת היובל, שממנה נמשכת החירות וכו'. ובספר מאורי אור מבואר כי "אחרית", בצירוף הכולל, עולה בגימטריה כתר.

יציאת מצרים נמשכה מבחינת היובל, מקור החירות, כשם ששנת היובל משחררת עבדים. ספר מאורי אור מציין כי "אחרית" (619), כשמונים את המילה עצמה כאחד נוסף, שווה ל"כתר" (620).

והוא ענין שנגלה עליהן מלך מלכי המלכים כו' וזהו מגיד מראשית אחרית²³⁰ פ"י מגיד לשון המשכה כמו נהר דינור דנגיד ונפיק.²³¹

וזהו ענין "שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים" וכו'. וזהו "מגיד מראשית אחרית": "מגיד" הוא לשון המשכה, כמו "נהר דינור דנגיד ונפיק".

זוהי ההתגלות של "מלך מלכי המלכים". את "מגיד", שפירושו "מספר", דורשים כלשון המשכה, כמו בארמית שבדניאל ז', י: "נהר של אש זורם ויוצא".

שע"י בחי' ראשית שהוא יראה תתאה זכו לבחי' אחרית היינו יראה עילאה שע"ז אמרו אם אין חכמה אין יראה²³² וזהו ובמורא גדול זו גילוי שכינה²³³ כו'. וכענין נעוץ תחלתן בסופן²³⁴ כו':²³⁵

שעל ידי בחינת ה"ראשית", שהיא יראה תתאה, זכו לבחינת ה"אחרית", היינו יראה עילאה, שעליה אמרו: "אם אין חכמה אין יראה". וזהו "ובמורא גדול" — "זו גילוי שכינה" וכו'. וזהו כענין "נעוץ תחילתן בסופן" וכו'.

באמצעות ה"ראשית", היראה התחתונה, זכו ל"אחרית" — ליראה העליונה שבאה לאחר החכמה ("אם אין חכמה אין יראה"), שההגדה מכנה "מורא גדול... גילוי שכינה" (על דברים כו, ח). כפי שנאמר בספר יצירה (א, ז): "תחילתן נעוצה בסופן" — המצה הראשונה מובילה לשנייה, והאחרית נטועה בראשית.

בעבודה

המאמר מפיק את הוראות העבודה שלו מן המצה והמרור. באמצעות מצוות המצה, אתערותא דלתתא, אור אבא נמשך בפנימיות ליהודי ולא לכוחות החיצוניים; שבעת ימי המצה ממשיכים ביטול בשבע המדות, שבהן יש ליצר הרע — ה"חמץ" — אחיזה; והמרור הוא מרידות ממשית על הריחוק מה' ועל ההימשכות אחר הגשמיות, והיא מעוררת את י"ג מדות הרחמים. כל זה שייך לזמן הזה, "היום לעשותם", שבו עדיין יש בחירה ותשובה, והיראה התתאה, "ראשית חכמה", מובילה ליראה עילאה.

שאלות לשיחה

1. מדוע גילוי אימא ביום טוב מביא שמחה, ואילו הגילוי הנעלה יותר של אבא בשבת מביא ביטול ולא שמחה גלויה?
2. כיצד ילד שמכיר את אביו עוד לפני שהוא מסוגל להבין אותו ממחיש את קטנות אבא שבמצה?
3. מדוע רק אור שלמעלה מהשתלשלות, ולא מלאך, יכול היה לגאול את ישראל ממצרים, וכיצד מצוות המצה שמרה שהאור הזה לא יגיע לפרעה?
4. מה פועלת המרידות של המרור, ומדוע לעתיד לבוא לא יהיה שייך לא מרור ולא שמירה על המצה?
5. באיזה מובן שני סוגי המצה הם "ראשית" ו"אחרית", ומה הם מלמדים על יראה תתאה ועל יראה עילאה?

מקורות והפניות

הערות

פסקה 1

1 להבין מ"ש בהגדה

בסידור אדמו"ר הזקן עם מאמרי חסידות מובא מאמר על "והגדת לבנך", הפסוק שעליו מבוססת ההגדה. ההערה מפנה אליו לדיון מקביל בהגדה.

הערת קה"ת

ראה סידור רצו, ג (והגדת לבנך). סה"מ תקס"ה ע' תלה (בהגדה כנגד ארבעה בנים). מאמרי אדה"ז על פרשיות ע' תקכ (בכל דור ודור). וראה גם אוה"ת ויקרא כרך-ג ע' תשלא (והגדת לבנך). קיצור שם בע' תשלח. ויקרא כרך-ד ע' איכח.

2 מצה זו שאנו אוכלים ע"ש מה ע"ש שלא הספיק

"מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמץ, עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא, ונאלם." המאמר שואל כיצד טעם זה מתאים למצווה לאכול מצה, שניתנה עוד לפני יציאת מצרים.

Pesach Haggadah, Magid, Rabban Gamliel's Three Things

4 הגדה של פסח, מגיד, פסח מצה ומרור ד'

מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא, ונאלם, שנאמר: ויאפו את־הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות, כי לא חמץ, כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה, וגם־צדה לא־עשו להם.

This sort of unleavened which we eat, is on account that there was not time sufficient for the dough of our ancestors to rise, until the blessed lord! the king of kings, did reveal himself for to redeem them, as it is written, and they baked unleavened cakes of the dough which they brought forth out of Egypt, for it was not leavened, because they were thrust out of Egypt, and could not tarry, neither had they prepared for themselves any victuals.

Pesach Haggadah (Public Domain) • A. Alexander 1787 (Public Domain)

3 כי גרשו

"ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מצות, כי לא חמץ, כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה." ההגדה מביאה פסוק זה כהוכחה לטעם שהיא מציינת.

Exodus 12:39 שמות י"ב:ל"ט

ויאפו את־הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות כי לא חמץ כי־גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם־צדה לא־עשו להם:

And they baked unleavened cakes of the dough which they brought forth out of Egypt, for it was not leavened; because they were thrust out of Egypt, and could not tarry, neither had they prepared for themselves any victual.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

4 בעשור לחדש הזה

"בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות." כך נפתחות הלכות קרבן הפסח שניתנו במצרים, לפני יציאת מצרים.

Exodus 12:3 שמות י"ב:ג

ידברו אלי־כל־עדת ישראל לאמר בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית־אבות שה לבית:

Speak ye unto all the congregation of Israel, saying: In the tenth day of this month they shall take to them every man a lamb, according to their fathers'houses, a lamb for a household

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יב, ג. באוה"ת פ' בא שכעין זה כתוב באבודרהם בסדר ההגדה ע"ש שכתב שהתירץ ע"ז הוא דחוק ע"ש בארוכה. נתבאר בסה"מ תרכ"ט (הוצאת תשנ"ב) ע' קלג. וראה סה"מ תש"ד ד"ה מצה זו. סה"מ תש"ז ד"ה מצה זו ע' 235.

5 על מצות ומרורים יאכלוהו

"על מצות ומרורים יאכלוהו" — נאמר על קרבן הפסח; בהערת קה"ת מצוין שהלשון מופיעה כאן, ואותו דין ניתן במצרים (שמות 12:8). את הקרבן היה צריך לאכול עם מצה, בלי קשר למהירות היציאה.

Numbers 9:11 במדבר ט:יא

בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערפים יעשו אתו על־מצות ומרורים יאכלוהו:

in the second month on the fourteenth day at dusk they shall keep it; they shall eat it with unleavened bread and bitter herbs

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר ט, יא.

6 שבעת ימים שאור לא ימצא

"שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם." זו מצוות שבעת הימים לדורות.

Exodus 12:19 שמות י"ב:י"ט

שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי כלי־אכל מחמצת ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ:

Seven days shall there be no leaven found in your houses; for whosoever eateth that which is leavened, that soul shall be cut off from the congregation of Israel, whether he be a sojourner, or one that is born in the land

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יב, יט.

7 בכל מושבותיכם תאכלו מצות

"כל מחמצת לא תאכלו, בכל מושבותיכם תאכלו מצות." זהו חלקה השני של המצווה המצוטטת ביחס לדורות.

Exodus 12:20 שמות י"ב:כ

כל־מחמצת לא תאכלו בכל מושבותיכם תאכלו מצות:

13 ושמחת בחגך

"ושמחת בחגך". מצוות השמחה בחגים, שהמאמר מכנה את מהותם.

Deuteronomy 16:14 דברים ט"ז:יד

וְשִׂמְחָתָּ בְּחֶגְךָ אִתָּהּ וּבִנְךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ וְהָלֹוִי וְהָגֵר וְהִיטּוֹם וְהָאֲלֻמָּנָה אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ:

And thou shalt rejoice in thy feast, thou, and thy son, and thy daughter, and thy man-servant, and thy maid-servant, and the Levite, and the stranger, and the fatherless, and the widow, that are within thy gates

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים טז, יד.

14 גילוי מוחין דאימא

שם מוסיף הרבי מהר"ש שהגילוי מביא שמחה, והשמחה מצדה גורמת לגילוי, כפי שמתבאר בהרחבה במקום אחר במאמר "מי יתנך כאח ליי".

הערת קה"ת

בוככה — תרל"ז סעי' ה' מוסיף ע"ז: שמהגילוי נעשה שמחה, והשמחה גורם גילוי כמ"ש במ"א באריכות בד"ה מי יתנך כאח ליי.

15 דהיינו מ"ש בהלל

שם מראה הרבי מהר"ש שזו בדיוק הסיבה שאומרים הלל ביום טוב: הוא מבטא את גילוי המוחין של אימא.

הערת קה"ת

ראה בוככה שם שזהו הדיוק למה אומרים הלל ביו"ט.

16 מושיבי עקרת הבית

"מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה, הללויה". הפסוק החותם את המומור הראשון של ההלל; המאמר מפרש אותו כעליית מלכות לביתה, ה"אם", ביום טוב.

Psalms 113:9 תהילים קי"ג:ט

מוֹשִׁיבֵי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אִם-הַבָּנִים שִׂמְחָה הִלְלוּ-קָה:

Who maketh the barren woman to dwell in her house As a joyful mother of children. Hallelujah

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קיג, ט.

17 לסעי' א'

על פי ההערה, מאמר זה מבאר שבשבת מאירה עצם החכמה, שלמעלה מהחכמה המאירה בתוך הבינה. הדבר מחדד את הניגוד שבקטע זה בין שבת, שבה מאירים מוחין דאבא, לבין שמחת יום טוב, שבה מאירים מוחין דאימא.

הערת קה"ת

ראה בד"ה יום א' דחגה"ש — תרמ"ז ע' צז דשם מבאר דבשבת מאיר מבחי' עצם החכמה שלמעלה מבחי' החכמה שמאיר בבינה ע"ש ושם מציין גם להמשך וככה — תרל"ז.

פסקה 2

18 בשבת הוא גילוי מוחין דאבא

לצד פרי עץ חיים של האריז"ל (שער 20, פרק 1), ההערה מפנה להסבר אדמו"ר האמצעי על הוזהר בעניין גילוי המוחין דאבא בשבת.

הערת קה"ת

ראה פע"ח ש"כ פ"א. ביאה"ז לאדה"א צב, ד.

Ye shall eat nothing leavened; in all your habitations shall ye .eat unleavened bread

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

8 רבי יוסי הגלילי לומד שבפסח מצרים איסור חמץ חל יום אחד בלבד, משום שאחרי "לא יאכל חמץ" נאמר "היום אתם יוצאים". על כך מבוססים הן השאלה הן התשובה.

Pesachim 96b:1 פסחים צ"ו ב:א

אֵלָא אַחַמֵץ. מְכַלֵּל דְּפֶסַח מְצָרִים לְיָלָה אֶחָד וְתוֹ? וְהַתְּנִיָּא, רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אוֹמֵר: מִנְיָן לְפֶסַח מְצָרִים שְׁאִין חִימוּצוֹ נוֹהֵג אֵלָא יוֹם אֶחָד — תְּלִמּוּד לּוֹמֵר: "לֹא יֵאָכֵל חֶמֶץ", וּסְמִיךְ לָקָה: "הַיּוֹם אַתֶּם יּוֹצְאִים".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

9 וכ"כ המזרחי בפ' ראה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

טז, ג.

10 "שבעת ימים תאכל עליו מצות, לחם עוני, כי בחיפזון יצאת מארץ מצרים, למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים". הפסוק שקובע כי שבעת הימים הם זכר ליציאת מצרים.

Deuteronomy 16:3 דברים ט"ז:ג

לֹא-תֹאכַל עֲלֵיו חֶמֶץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל-עֲלֵיו מִצּוֹת לֶחֶם עֹנִי כִּי בַחֲפֹזֹן יֵצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת-יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

Thou shalt eat no leavened bread with it; seven days shalt thou eat unleavened bread therewith, even the bread of affliction; for in haste didst thou come forth out of the land of Egypt; that thou mayest remember the day when thou camest forth out of the land of Egypt all the days of thy life

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

11 כי בחפזון יצאת

המזרחי מקשה קושיה זו על ההגדה, ומשיב שמצוות שבעת הימים ניתנה לדורות הבאים, ואילו במצרים נאסר החמץ יום אחד בלבד; ה' ידע שהם יצאו בחפזון, ולכן ציווה לאכול מצה שבעה ימים, לזכר יציאת מצרים.

Mizrachi, Deuteronomy 16:3 מזרחי, דברים ט"ז:ג

כי בחפזון יצאת ולא הספיק הבצק להחמץ וזה יהיה לך לזכרון. וזהו ששנינו מצה זו שאנו אוכלין על שם שנגאלו אבותינו ממצרים ואנו אומרים בהגדה על שום שלא הספיק בצקן של אבותינו להחמץ ואם תאמר והלא בזולת זה לא היו רשאים לאכול חמץ שכבר הוזהרו על כך שני שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מישראל מיום הראשון עד יום השביעי י"ל דאזהרה זו אינה אלא לדורות שהיה גלוי וידוע לפניו יתברך שיצאו ממצרים בחפזון עד שלא יספיק בצקן להחמץ ...

Four commentaries on Rashi. Warsaw, 1862 (Public Domain)

12 שעיקר המועדים הוא בחי' השמחה

החל מסעיף ד ואילך מבאר שם הרבי מהר"ש את הרעיון שהשמחה היא עצם עניינם של המועדים, בצירוף הגהות הנוגעות למאמר זה.

הערת קה"ת

ראה גם המשך וככה — תרל"ז סעי' ד' ואילך, עם הגהות לכאן. המשך שמח תשמח — תרנ"ז בתלתו.

19 ואין שם בחינת גילוי שמחה כביו"ט

הרבי מסביר שאין כוונת המאמר שאין שמחה בשבת; שמחתה היא "כנר בצהריים", כלולה ומתבטלת בתוך התענוג של שבת, שכן התענוג והשמחה קשורים זה בזה עד שהם נעשים אחד. אדרבה, "אין שמחה אלא גילוי התענוג".

Proverbs 10:22 משלי י"ב כ"ב

בְּרַכַּת ה' הִיא תַעֲשִׂיר וְלֹא יוֹסֵף עֲצָב עִמָּה:

The blessing of the L-RD, it maketh rich, And toil addeth nothing thereto

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Moed Katan 23b מועד קטן כ"ג ב

הערת קה"ת

"וי"ל דהפירוש הוא לא שאין שמחה ח"ו בשבת (ואדרבה אין עצב בה (משלי י', כב ירושלמי ברכות פ"ב סוף ה"ז. הובא בתוד"ה מאן דאמר — מו"ק כג, ב), רק שהשמחה היא כשרגא בטיהרא, כי השמחה נכללת ובטילה בהענוג (ראה לקו"ש ד' ע' 1091 הערה 31) כי ענג ושמחה קשורים הם, עד שנעשים חד [ובספרות — חכמה (עונג) ובינה (שמחה) הם תרין רעין דלא מתפרשין, "רעים אהובים" (ראה המשך שמה תשמה הג"ל בתחלתו ובסופו)], ואדרבה — "השמחה אינו אלא גילוי הענוג" (שמה תשמה שם ס"ע רסד) — משיחות ש"פ תבוא — תשמ"ח הערה 14.

20 שמחה כביו"ט

ההערה מפנה לשולחן ערוך אדמו"ר הזקן, בהלכות יום טוב, בעניין חובת השמחה בחג.

הערת קה"ת

ראה שו"ע אדה"ז הל' יו"ט סתקכ"ט, ס"ו.

21 שיש בי בחי בגילוי אור א"ס ב"ה

מאמר של אדמו"ר הזקן משנת תקס"ה, שאליו מפנה ההערה בעניין שתי הבחינות הללו בגילוי אור אין סוף.

הערת קה"ת

ראה סה"מ תקס"ה א ע' תלו ואילך.

22 נקי יש מיש

שם מופיעה הגהה על הרעיון שכללות ההשתלשלות נקראת "יש מיש".

הערת קה"ת

בהמשך וככה — תרל"ז סעי' ה' יש הגה"ה.

פסקה 3

23 כמשל בן המלך שצא מן השביה

בתנאי, פרק ל"א: "אין לך שמחה גדולה כצאת מהגלות והשביה, כמשל בן המלך שהיה בשביה וטווחן בבית האסורים... ויצא לחפשי אל בית אביו המלך"; זו שמחת הנפש האלקית כשהיא יוצאת, באמצעות תורה ותפילה, מהחסרת של הגוף. שם קושר אדמו"ר הזקן שמחה זו גם ליציאת מצרים.

הערת קה"ת

ראה תניא פרק לא.

24 מאפילה לאור גדול

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

נוסח ברכת אשר גאלנו (בהגדה).

25 מאפילה לאור גדול ומאכל ליו"ט ומשעבוד לגאולה

"לפיכך אנו חייבים להודות... למי שעשה את כל הנסים האלה לאבותינו ולנו: הוא הוציא אותנו מעבדות לחירות, מיגון לשמחה, מאכל ליום טוב, מאפלה לאור גדול, ומשעבוד לגאולה". ההגדה אומרת מילים אלה לפני ההלל; המאמר משתמש בהן כדי לתאר את השמחה הנובעת מהבנת המרחק שכבר עברנו.

Mishnah Pesachim 10:5 משנה פסחים י"ה

... לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיִּבִּין לְהוֹדוֹת, לְהֵלֵל, לְשַׁבֵּחַ, לְפָאֵר, לְרוֹמֵם, לְהַדְרָה, לְבָרָה, לְעֵלָה, וּלְקַלֵּס, לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאַבּוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנְּסִים הָאֵלֶּה, הוֹצִיאֵנוּ מֵעֲבָדוֹת לְחֵירוֹת, מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה, וּמֵאֶכָל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֶפְלָה לְאוֹר גָּדוֹל, וּמִשְׁעָבוֹד לְגָאֻלָּה. וְנֹאמַר לְפָנָיו, הִלְלוּיָהּ:

Rabban Gamaliel used to say: whoever does not make mention of these three things on Pesah does not fulfill his duty. And these are they: the pesah, matzah, and bitter herbs. The pesah because the Omnipresent passed over the houses of our fathers in Egypt. The matzah because our fathers were redeemed from Egypt. The bitter herb because the Egyptians embittered the lives of our fathers in Egypt. In every generation a man is obligated to regard himself as though he personally had gone forth from Egypt, because it ... is

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

מיכל אומרת לדוד: "כמה נכבד היה היום מלך ישראל, שנחשף היום לעיני שפחות עבדיו, כפי שנחשף אחד הריקים בגלוי (כהיגלות נגלות)". המאמר משתמש בפועל הכפול כדי לתאר גילוי מלא וגלוי.

26

II Samuel 6:20 שמואל ב ו' כ'

וַיָּשָׁב דָּוִד לְבָרָה אֶת־בֵּיתוֹ וַתֵּצֵא מִיכָל בַּת־שָׁאוּל לְקִרְאָת דָּוִד וַתֹּאמֶר מִה־נִּכְבַּד הָיָה הַיּוֹם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִגְלָה הַיּוֹם לְעֵינֵי אֲמָהוֹת עֲבָדָיו כִּהְגִּלוֹת נְגִלוֹת אֶחָד הָרִיקִים:

Then David returned to bless his household. And Michal the daughter of Saul came out to meet David, and said: 'How did the king of Israel get him honour to-day, who uncovered himself to-day in the eyes of the handmaids of his servants, 'as one of the vain fellows shamelessly uncovereth himself

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 4

27 "הוא מושיב את העקרה בבית כאם שמחה בבנים". הפסוק שהפסקה מפרשת.

Psalms 113:9 תהילים קי"ג ט'

מוֹשִׁיבֵי עֲקֵרָת הַבַּיִת אִם־הַבָּנִים שְׂמִיחָה הִלְלוּ־קָה:

Who maketh the barren woman to dwell in her house As a joyful mother of children. Hallelujah

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

28 ריש לקיש דורש את הפסוק "מושיב עקרת הבית": כנסת ישראל אמרה לפני הקדוש ברוך הוא: "ריבוננו של עולם, בניך עשו אותי כחולדה הדרה ביסודות הבתים". המאמר לומד מכאן ש"עקרת" פירושו מי שמסתרת ביסודות הבית.

Pesachim 118b:8 פסחים קי"ח ב'ח'

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מֵאִי דְכַתְּבִיב: "מוֹשִׁיבֵי עֲקֵרָת הַבַּיִת" — אֲמָרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שְׁמוּנֵי בְּנֵיךְ

פסקה 6

34 בעוה"ב מזיו השכינה

יש שם הגהה על תענוג הנשמה מזיו השכינה בעולם הבא, שההערה מביאה לצד המשל הזה.

הערת קה"ת

בהמשך וככה — תרלי"ז סי' ה' (ע' ז) יש הגהה"ה.

35 מזיו השכינה

"בעולם הבא אין אכילה ואין שתייה... אלא הצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה." המאמר מביא זאת כדוגמה לתענוג שבא באמצעות הבנה והשגה.

Berakhot 17a:12 ברכות י"ז א:י"ב

מְרַגֵּל אֶת בְּפוּמֵיהָ דְּרַב: לֹא כְּעוֹלָם הָזֶה הָעוֹלָם הַבָּא. הָעוֹלָם הַבָּא אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְ�תִיָּה וְלֹא פְרִיָּה וְרִבְיָה וְלֹא מִשָּׂא וּמִתָּן וְלֹא קִנְיָה וְלֹא שְׂנְאָה וְלֹא תַחֲרוּת, אֲלָא צְדִיקִים יוֹשְׁבִין וְעֶטְרוֹתֵיהֶם בְּרָאשֵׁיהֶם וְנִהְנְנִים מִזֵּיו הַשְּׁכִינָה, שְׁנֵאמֹר: "וַיַּחֲזוּ אֶת הָאֱלֹקִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ".

It was a favourite saying of Rab : Not like this world is the world to come. In the world to come there is neither eating nor drinking; no procreation of children or business transactions; no envy or hatred or rivalry ; but the righteous sit enthroned, their crowns on their heads, and enjoy the lustre of the Shekinah; as it is said, "And they beheld G-d, and did .eat and drink" (Exod. xxiv. II)

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

36 להנחיל אוהבי יש

"להנחיל אוהבי יש, ואוצרותיהם אמלא." המאמר מפרש את המילה "יש" כאור אין סוף, שמתגלה כדבר שאפשר להשיג.

Proverbs 8:21 משלי ח:כ"א

לְהִנְחִיל אֶהְיֶה יֵשׁ וְאַצְרֵתֵיהֶם אֲמַלֵּא:

That I may cause those that love me to inherit substance,
And that I may fill their treasuries

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי ח, כא.

37 בנהר יעברו כרגל

"הפך ים ליבשה, בנהר עברו כרגל, שם נשמחה בו." את המילה "כרגל" מפרשים כרגל — חג העלייה לרגל — ואת הנהר כבינה. (בהערת קה"ת מצוין שמספר הפסוק הוא 4.)

Psalms 66:6 תהילים ס"ו:ו'

הִפֵּךְ יָם לַיַּבֵּשָׁה בְּנָהַר יַעֲבְרוּ כְרָגֶל שָׁם נִשְׁמַחֵה־בוֹ:

He turned the sea into dry land; They went through the river
!on foot; There let us rejoice in Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים סו, ד.

38 נהר היוצא מעדן

"ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן." בקבלה הנהר הוא בינה, הנמשכת

קְחוּלָדָה זֶה הַדָּרָה כְּעִיקָרֵי כְּתוּבִים.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

29 בגמ' פ' בתרא דפסחים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ק"ח, ב.

30 בספר שו"ס

מלבד ספר שושן סודות עצמו (דף סח, א), ההערה מפנה גם לאור התורה של הצמח צדק על דברים, שבו מובאת תורה זו.

הערת קה"ת

(= שושן סודות) סח, א. וראה גם באוה"ת דברים ע' כז.

פסקה 5

31 נהפך להם מיוגן לשמחה

"והחודש שנהפך להם מיוגן לשמחה ומאכל ליום טוב." נאמר על פורים; המאמר משתמש בו כדי לתאר את השמחה שבאה כאשר האור הגלוי נתפס.

Esther 9:22 אסתר ט:כ"ב

כִּימִים אֲשֶׁר־נָחוּ בָהֶם הַיְּהוּדִים מֵאִיְבֵיהֶם וַהֲחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נִהְפַּךְ לָהֶם מִיּוֹגָן לְשִׂמְחָה וּמֵאֲכָל לַיּוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתָּה וְשִׂמְחָה וּמִשְׁלַח מְנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמִתְּנוּת לְאֶבְרָתָם:

the days wherein the Jews had rest from their enemies, and the month which was turned unto them from sorrow to gladness, and from mourning into a good day; that they should make them days of feasting and gladness, and of sending portions one to another, and gifts to the poor

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

32 בחשך ראו אור גדול

"העם ההולכים בחושך ראו אור גדול." הפסוק מתאר את הניגוד בין חושך לאור שהנשמה תופסת ביום טוב.

Isaiah 9:1 ישעיהו ט:א'

הָעָם הַהֹלְכִים בַּחֹשֶׁךְ רָאוּ אוֹר גָּדוֹל יִשְׁבִּי בְּאֶרֶץ צִלְמוֹת אוֹר נָגַה עֲלֵיהֶם:
The people that walked in darkness have seen a great light;
they that dwelt in the land of the shadow of death, upon
them hath the light shined

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י ט, א.

33 באור פני מלך

"באור פני מלך חיים, ורצונו כעב מלקוש". המאמר משתמש בביטוי כדי לתאר את הגילוי שניתן לתפוס בחג.

Proverbs 16:15 משלי ט"ז:ט"ו

בְּאוֹר־פְּנֵי־מֶלֶךְ חַיִּים וּרְצוֹנוֹ כְּעֵב מִלְּקוֹשׁ:

In the light of the king's countenance is life; And his favour
is as a cloud of the latter rain

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

מעדן, חכמה.

Genesis 2:10 בראשית ב':

וְנָהָר יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת-הָגֶן וּמִשָּׁם יִפְרָד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים:

And a river went out of Eden to water the garden; and from thence it was parted, and became four heads

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

39 הוי"י לי בעזרי

"ה' לי בעזרי". אלה המילים הפותחות את המאמר שאליו מתייחסת ההערה שבסוגריים.

Psalms 118:7 תהילים קי"ח:

ה' לִי בְעֶזְרִי וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשֹׁנְאָי:

The L-RD is for me as my helper; And I shall gaze upon them that hate me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

40 החכמה מאין תמצא

"והחכמה מאין תמצא?" החסידות מפרשת זאת כך: "חכמה נמצאת מן האין" — מן הבחינה שלמעלה מהשגה.

Job 28:12 איוב כ"ח:י"ב

וְהִתְקַמָּה מֵאֵינָן תִּמְצָא וְאֵי זֶה מְקוֹם בִּינָה:

But wisdom, where shall it be found? And where is the place of understanding

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב כח, יב.

41 אין נק' מה שאינו מושג

שם מסביר אדמו"ר חזקן שגם בעולמות העליונים אין משיגים את העצמות; ה"השגה" היחידה היא בדרך שלילה — לדעת שהוא "חכם, אך לא בחכמה ידועה", ושמהכמתו נברא יש מאין, דבר שאי אפשר להבינו. זו משמעות האין כאן: מה שאינו מושג.

הערת קה"ת

ראה גם לעיל פי' פקודי ג, ג.

42 אבל מוחין דאבא . . למעלה מעלה מבחי' בינה

ההערה מפנה לשם, וכן למקורות המובאים שם, בעניין היות מוחין דאבא למעלה הרבה מבינה ומהשגה.

הערת קה"ת

ראה קונטרס דרושי חתונה תרנ"ב ע' ו. וש"נ.

43 דלית מחשבה תפיסא

בתפילתו של אליהו: "אתה נעלה מעל כל הנעלים, נסתר מכל הנסתרים; שום מחשבה אינה יכולה להשיג אותך כלל." כאן הדברים מתארים את אור אין סוף כפי שהוא מתגלה באמצעות השכל של אבא.

Tikkunei Zohar 17a:10-12 תקוני זוהר י"ז א:י-י"ב

אנת הוא עלאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין. לית מחשבה תפיסא כך כלל. אנת הוא דאפיקת עשר תקונין. וקרינן לון עשר ספירן. לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין. ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסיאת (נ"א אתכסייא) מכני נשא. ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון. ובגין דאנת מלגאו. כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר. אתחשיב ליה כאלו אפריש כך.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

פסקה 7

44 בקושי התיירו לדבר בד"ת בשבת

ההערה מפנה למקורות שנאספו שם בעניין האמירה על לימוד תורה בשבת.

הערת קה"ת

ירושלמי שבת טו, ג. וראה הנסמן במאמרי אדה"ז-פרשיות לע' תשס"ט. ראה לקו"ש חכ"א ע' 484. הובא בס' היראה לרבינו יונה ז"ל, והמדפיסים הגיהו שם, [כ].

45 אורייתא מחכמה נפקת

הזוהר אומר שהתורה יוצאת מחכמה עילאה. המאמר מפרש את "יוצאת" כיציאה החוצה: התורה היא רק הארה של חכמה, ולא עצמותה.

Zohar II, 121a זח"ב קכ"א, א

הערת קה"ת

זח"ב קכ"א, א. שם פה, א.

46 אורייתא מחכמה נפקת

מקום נוסף בזוהר, המצוין בהערת קה"ת, שבו נאמר שהתורה יוצאת מחכמה עילאה.

Zohar, Yitro 21:378-22:389 ספר זוהר, יתרו כ"א:שע"ח-כ"ב:שפ"ט According to R. Judah, "father" represents Wisdom (Hokhmah) and "mother" Understanding (Binah). Said R. Judah: 'Both interpretations mean one and the same thing, for we have been taught that the Torah emanated from the Supernal Wisdom.' R. Jose said that the Torah emanated from Understanding, for it says: "to perceive the words of understanding" and "forsake not the Torah of thy mother

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

47 בד"ה עוטה אור כשלמה

האיגרת פותחת במילים "עוטה אור כשלמה" ומביאה בשם האריז"ל שמש לא השיג את פנימיות חכמה שלמעלה, אבא דאצילות, אלא רק את "אחוריים" של חכמה המלוכשים בבינה ובז"א, "בסוד נובלות חכמה שלמעלה תורה". משום כך אומר המאמר שעצמות החכמה נעלה הרבה מעל התורה.

הערת קה"ת

אגה"ק ס"י"ט.

48 היוצאת מהחכמה

אותה הגהה מציינת שהביאור מורחב בפרשת לך, שאותה מזהים העורכים כאור התורה על לך לך, עמ' 874א.

הערת קה"ת

ועי' בבי' ב' ע"פ השמים [כסאי ברד"ה — אינו ברור בהכתי"י] ובלקו"ת ממחר"ש ג"ע שם [יא, ב]. ושם בפ' לך הרחב הביאור סי' ג' צד 166 [אוה"ת לך תתרעד, א]. [כ].

פסקה 8

49 וכחשיכה כאורה

"גם חושך אינו מחשיך מפניך, ולילה מאיר כיום; כחשכה כאורה". המאמר מחיל זאת על מדרגת אבא, שבה למעלה ולמטה שווים.

Psalms 139:12 תהילים קל"ט:י"ב

גַּם-חֹשֶׁךְ לֹא-יִחְשֹׁךְ מִפְּנֵי וְלֵילָה כִּיּוֹם יֹאִיר כַּחֲשִׁיכָה כְּאוֹרָה:

59 כלה ונחרצה

כשאות כ"ף באה לפני ה' ואמרה: "אני כבודך", וביקשה לברוא בה את העולם, השיב לה: "חזרי למקומך, שהרי כך נשמעת 'כלה ונחרצה'". המאמר מפרש זאת ככ"ף של חושך.

Zohar, Introduction 6:28-38 ספר הזוהר, הקדמה ו':כ"ח-ל"ח

60 וע"ד שנוכר בוח"א ד"ג ע"א

הצמח צדק מצטט את הזוהר: כשירדה הכ"ף מכיסא הכבוד, רעדו מאתיים אלף עולמות, וה' לא רצה לברוא בה את העולם, "דבר כלה ונחרצה"; והוא מוסיף ש"הכ"ף היא מבחינת כתר". הדבר תומך בקריאה שלפיה כ"ף אחת מייצגת כתר והשנייה השמדה.

הערת קה"ת

"בההיא שעתא נחתת מן קדמוהי אות כי מעל כורסייא יקריה כוי ואודעו מאתן אלף עלמין כוי, דלא אברו כך עלמא דהא כך כלייה ונחרצה. והנה הכ"ף הוא מבחי' כתר" — יהל אור עי תרכג.

61 ישת חושך סתרו

"ישת חושך סתרו, סביבותיו סוכתו". המדרגה שבה אין כלל גילוי של השגה.

Psalms 18:12 תהילים י"ח:י"ב

יִשְׁתַּחֲשֹׁךְ סִתְרוֹ סְבִיבוֹתָיו סָתָו חֲשֻׁכֵּי־מִים עֲבִי שְׁחָקִים:

He made darkness His hiding-place, His pavilion round about Him; darkness of waters, thick clouds of the skies

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים יח, יב.

62 היש ה' בקרבנו אם אין

רבי שמעון מסביר שהוראתו של משה למרגלים, "האם יש בה עץ או אינ", רמזה לשאלה הקודמת: האם פירות הארץ דומים לפירות של ארצות אחרות, או שמא נמשכת שם הבחנה נעלית יותר מאתיקה קדישא. הטקסט מפנה לכך בהקשר של יש ואין.

Zohar, Sh'lach 6:31-39 ספר הזוהר, שלח לך ו':ל"א-ל"ט

R. Simeon said: 'What he said was this: "If you see that the produce of the land is like that of other lands, then the Tree of Life is in it, but it does not derive from a still higher place. But if you see that its produce is superior to that of all the rest of the world, then you will know that that difference originates from the Ancient Holy One who is called ayin (nothing), and you will know the answer to the question once ... asked by the

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

63 להנחיל אוהבי יש

"להנחיל אוהבי יש". כאן "יש" מציין גילוי בתוך השתלשלות המדרגות.

Proverbs 8:21 משלי ח':כ"א

לְהִנְחִיל אֹהֲבֵי יִשׁ וְאַצְרֵתֵיהֶם אִמְלָא:

That I may cause those that love me to inherit substance, And that I may fill their treasuries

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

64 קנה חכמה קנה בינה

"קנה חכמה קנה בינה". המילה "קנה" מופיעה פעמיים, $2 \times 155 = 310$,

הערך המספרי של "יש".

Proverbs 4:5 משלי ד':ה'

קִנְה חִכְמָה קִנְה בִינָה אֶל־תִּשְׁכַּח וְאֶל־תֵּט מֵאִמְרֵי־פִי:

Get wisdom, get understanding; Forget not, neither decline ;from the words of my mouth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

65 ב"פ קנה גימטי יש

מאמר מוקדם יותר בפרשה מפרש גם הוא את "קנה חכמה קנה בינה" כ"קנה" פעמיים, שערך בגימטריה יש, ומוסיף שהיש הוא מחציתם של 620 האורות שבכתר: המחצית התחתונה, שורש חכמה ובינה.

הערת קה"ת

וע"ל כאן (יוד, א) ושי"ג. [כ].

66 והחכמה מאין תמצא

"והחכמה מאין תמצא". יש לקרוא זאת כך: החכמה נמצאת מן האין — הנקודה העליונה שבחכמה, הדבקה במקורה.

Job 28:12 איוב כ"ח:י"ב

וְהַחֲכֵמָה מֵאֵין תִּמְצָא וְאֵי זֶה מְקוֹם בִּינָה:

But wisdom, where shall it be found? And where is the place ?of understanding

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

67 כשמן הטוב

על הפסוק "כשמן הטוב על הראש" אומר הזוהר שהשמן הטוב הוא שמן המשחה הקדוש, הנמשך מאתיקה קדישא אל הנהר העליון ומשם יורד על ראש המלך. הטקסט מפנה לכך בהקשר של אין — נקודת החכמה המחוברת למקורה.

Zohar, Vayikra 13:97-16:104 ספר הזוהר, ויקרא י"ג:ט"ז-ט"ז:ק"ד

68 כשמן הטוב

"כשמן הטוב על הראש, יורד על הזקן". הפסוק שהקטע בוזהר מבאר.

Psalms 133:2 תהילים קל"ג:ב'

כְּשֶׁמֶן הַטּוֹב עַל־הָרֹאשׁ יֵרֵד עַל־הַזָּקֵן וְזֶקֶן־אֶהְרֹן עֲלִי־פִי מְדוּתָיו:

It is like the precious oil upon the head, Coming down upon the beard; Even Aaron's beard, That cometh down upon the ;collar of his garments

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

69 בדי"ה צאינה וראינה

המאמר "צאינה וראינה" מסביר שהתורה נמשלה ללחם, יין ושמן — שלוש מדרגות שונות — על פי הפסוקים "ויין ישמח לבב אנוש, להצהיל פנים משמן, ולחם לבב אנוש יסעד". הוא שואל כמה שונה השמחה שמקורה ביין התורה מן ההארה שמקורה בשמן התורה.

הערת קה"ת

לקו"ת שה"ש כד, ד.

70 צאינה וראינה

"צאינה וראינה בנות ציון, במלך שלמה". המילים הפותחות של המאמר שאליו מתייחסים.

Song of Songs 3:11 שיר השירים ג':י"א

צֵאנָה וּרְאִינָה בְנוֹת צִיּוֹן בְּמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּעֶטְרָה שְׁעֶטְרָה־לוֹ אִמּוֹ בָּיוֹם הַתְּנָתוֹ וּבְיוֹם שְׁמַחַת לְבָו:

Go forth, O ye daughters of Zion, And gaze upon king Solomon, Even upon the crown wherewith his mother hath

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

77 ומעין מבית ה' יצא

"ומעין מבית ה' יצא והשקה את נחל השיטים". הנושא במאמר שאליו מפנים את הקורא.

Joel 4:18 יואל ד':י"ח

והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס והגבעות תלכנה חלב וכל־אפיקי יהודה ילכו מים ומעין מבית ה' יצא והשקה את־נחל השיטים:

And it shall come to pass in that day, That the mountains shall drop down sweet wine, And the hills shall flow with milk, And all the brooks of Judah shall flow with waters; And a fountain shall come forth of the house of the L-RD, And shall water the valley of Shittim.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

78 היש ה' בקרבנו

בני ישראל ניסו את ה' ואמרו: "היש ה' בקרבנו אם אין?". המאמר מפרש "יש" ו"אין" כשתי מדרגות של גילוי.

Exodus 17:7 שמות י"ז:ז

וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמֵרִיבָה עַל־רִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נִסְתָּם אֶת־ה' לֵאמֹר הֲיֵשׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ אִם־אֵין:

And the name of the place was called Massah, and Meribah, because of the striving of the children of Israel, and because 'they tried the L-RD, saying: 'Is the L-RD among us, or not

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יז, ז.

79 ובד"ה ושאתם מים בששון

המאמר על ניסוך המים בחג הסוכות מושה בין ניסוך היין, המפורש בתורה שבכתב, לבין ניסוך המים, הלכה למשה מסיני. הוא פותח ביין שיישמה אלקים" ובכינה, "אם הבנים", ומפתח את ההבדל בין שמחת היין לבין מה שלמעלה ממנה.

הערת קה"ת

לקו"ת סוכות עט, ד.

80 ושאתם מים בששון

"ושאתם מים בששון ממעיני הישועה". מילות הפתיחה של המאמר לסוכות שאליו מפנים.

Isaiah 12:3 ישעיהו י"ב:ג

וּשְׂאֲבָתֶם־מִיַּם בְּשֶׁשׁוֹן מִמַּעֲיְנֵי הַיְשׁוּעָה:

Therefore with joy shall ye draw water Out of the wells of salvation.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוק 10

81 בערב תאכלו מצות

"בחודש הראשון, בארבעה עשר יום לחודש, בערב, תאכלו מצות". הציווי שניתן במצרים, לפני יציאת מצרים.

Exodus 12:18 שמות י"ב:י"ח

בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעָרֶב תֹּאכְלוּ מִצַּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בְּעָרֶב:

In the first month, on the fourteenth day of the month at even, ye shall eat unleavened bread, until the one and twen-

crowned him in the day of his espousals, And in the day of the gladness of his heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

71 להצהיל פנים משמן

"ויין ישמח לבב אנוש, להצהיל פנים משמן". המאמר מבחין בין השמחה שביין לבין ההארה הנובעת מן השמן.

Psalms 104:15 תהילים ק"ד:ט"ו

וַיֵּין יִשְׂמַח לִבְב־אָנוּשׁ לְהַצְהִיל פָּנִים מִשְׁמֶן וְלֶחֶם לִבְב־אָנוּשׁ יִסְעֵד:

And wine that maketh glad the heart of man, Making the face brighter than oil, And bread that stayeth man's heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

72 סד"ה שיר השירים

שם, לאחר "אור צה, אור מצוחצח, אוכם הוא", מסביר אדמו"ר הזקן את "כי טובים דודיך מיין" כגילוי עצמותו הנמשך באמצעות התורה והמצוות, שהוא "טוב מיין". בסוגריים שם הוא מפנה בחזרה למאמר "מצה זו", שהוא המאמר הנוכחי.

הערת קה"ת

לקו"ת שה"ש ב, א.

73 כי טובים דודיך מיין

"כי טובים דודיך מיין". את "דודיך" קוראים כאן כמדרגה שלמעלה משמחת היין.

Song of Songs 1:2 שיר השירים א':ב

יִשְׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי־טוֹבִים דְּדִיךְ מִיַּיִן:

Let him kiss me with the kisses of his mouth— For thy love is better than wine

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

74 המשמח אלקים

הגפן אומרת: "החדלתי את תירושי המשמח אלקים ואנשים?" בחסידות, היין "משמח אלקים" — השמחה השייכת לבינה.

Judges 9:13 שופטים ט':יג

וּתֹאמַר לָהֶם הַגֶּפֶן הִחְדַּלְתִּי אֶת־תִּירוְשֵׁי הַמְּשַׁמֵּחַ אֱלֹקִים וְאָנָּשִׁים וְהִלַּכְתִּי לְנוֹעַ עַל־הָעֵצִים:

And the vine said unto them: Should I leave my wine, which cheereth G-d and man, and go to hold sway over the trees

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

75 ובד"ה ששים המה מלכות

המאמר על "שישים המה מלכות", המצוטט כאן בקשר ל"מעין יצא מבית ה'". בקטע המובא מוסבר שכאשר ישראל ממשיכים למטה את גילוי אור אין סוף כפי שהוא בעולמות העליונים, העולמות העליונים והתחתונים מתאחדים בשלמות; זהו פירוש "תמתי".

הערת קה"ת

לקו"ת שה"ש לט, א.

76 ששים המה מלכות

"שישים המה מלכות ושמונים פילגשים". מילות הפתיחה של מאמר אחר שאליו מפנים.

Song of Songs 6:8 שיר השירים ו':ח

שְׁשִׁים הֵמָּה מַלְכוֹת וּשְׁמֹנִים פִּילְגָּשִׁים וְעַלְמוֹת אֵין מִסְפָּר:

There are threescore queens, And fourscore concubines, And maidens without number

tieth day of the month at even

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

82 מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה

"מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה". הפסוק משמש לביאור שמחת יום טוב.

Psalms 113:9 תהילים קי"ג:ט'

מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה הללו־קה:

Who maketh the barren woman to dwell in her house As a joyful mother of children. Hallelujah

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

83 בנהר יעברו ברגל שם נשמחה בו

"בנהר יעברו ברגל, שם נשמחה בו". נקרא כעלייה לבינה במועדי העלייה לרגל.

Psalms 66:6 תהילים ס"ו:ו'

הפך ים לַיַבִּישָׁה בְּנֶהַר יַעֲבְרוּ בְּרַגְלֵי שָׁם נִשְׁמַחֵה־בוֹ:

He turned the sea into dry land; They went through the river on foot; There let us rejoice in Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

84 והחכמה מאין תמצא

נקרא "חכמה מאין תמצא": הבחינה המתגלית בשבת.

Job 28:12 איוב כ"ח:י"ב

וְהַחֲכָמָה מֵאֵין תִּמְצָא וְאֵי זֶה מְקוֹם בִּינָה:

But wisdom, where shall it be found? And where is the place of understanding?

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

85 נהר היוצא מעדן

"ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן". הנהר הוא בינה, שורש השתלשלות של סיבה ומסובב; עדן נמצא למעלה ממנו.

Genesis 2:10 בראשית ב':י'

וְנָהָר יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגֶּן וּמִשָּׁם יִפְרָד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רְאשִׁים:

And a river went out of Eden to water the garden; and from thence it was parted, and became four heads

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

86 עין לא ראתה

"עין לא ראתה, אלקים, זולתך, יעשה למחכה לו". נאמר כאן על עדן עצמו, שלמעלה מכל השגה.

Isaiah 64:3 ישעיהו ס"ד:ג'

וּמַעֲוָלִים לֹא־שָׁמְעוּ לֹא הֶאֱזִינוּ עֵין לֹא־רָאָתָה אֱלֹקִים וּזְלַתְךָ יַעֲשֶׂה לְמַחֲכֶה־לוֹ:

And whereof from of old men have not heard, nor perceived by the ear, neither hath the eye seen a G-d beside Thee, who worketh for him that waiteth for Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י סד, ג.

87 וקראת לשבת ענג

"וקראת לשבת עונג". את אותיות ענג קוראים כראשי התיבות של עדן,

נהר, גן.

Isaiah 58:13 ישעיהו נ"ח:י"ג

אם־תִּשָּׁב מִשִּׁבְתִּי רַגְלְךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקִרְאתָ לִשְׁבֹּת עֲנָג לְקֹדֶשׁ הִ' מְכַבֵּד וְכִבְדָּתוֹ מַעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמִּצּוֹא חֲפָצֶךָ וְדָבַר דְּבָר:

If thou turn away thy foot because of the sabbath, From pursuing thy business on My holy day; And call the sabbath a delight, And the holy of the L-RD honourable; And shalt honour it, not doing thy wonted ways, Nor pursuing thy business, nor speaking thereof

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נח, יג.

88 ענג ר"ת עדן נהר גן

ההערה מייחסת את הדרשה שלפיה "ענג" הם ראשי התיבות של עדן, נהר וגן לתיקוני זוהר, כפי שהם מובאים ב"אייר נתיב" שב"מאורי אורי".

הערת קה"ת

ת"ז מובא ביאיר נתיב במאורי"א ע, לד.

פסקה 11

89 ושמרתם את השבת

"ושמרתם את השבת כי קודש היא לכם". המאמר מפרש את הביטוי "קודש היא" כך שהשבת קדושה מצד עצמה — בחינת חכמה.

Exodus 31:14 שמות ל"א:י"ד

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַשְּׁבֹתָ כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֵם מִחֻלְיָה מוֹת יוּמָת כִּי כָל־הַעֲשֶׂה בָּהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמִּיהָ:

Ye shall keep the sabbath therefore, for it is holy unto you; every one that profaneth it shall surely be put to death; for whosoever doeth any work therein, that soul shall be cut off from among his people

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות לא, יד.

90 היא בחי קדש

הרבי מעלה את הקושי שגם השבת נקראת "מקרא קודש" (Leviticus 23:3) ונמנית בין "מקראי קודש" בשולחן ערוך של אדמו"ר הזקן, ומראה שלמרות זאת זוהר אומר שהשבת "נקראת קודש ולא מקרא קודש"; הוא דן בכך עוד שם.

Leviticus 23:3 ויקרא כ"ג:ג'

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת שְׁבֹתוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ שְׁבֹתָ הִוא לַה' בְּכָל מוֹשְׁבֹתֶיכֶם:

Six days shall work be done; but on the seventh day is a sabbath of solemn rest, a holy convocation; ye shall do no manner of work; it is a sabbath unto the L-RD in all your dwellings

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בלקו"ש-כו ע' 321 מציין שיש להקשות "הנה מקרא מפורש הוא דגם שבת נק' מקראי קדש וכמ"ש" (ויקרא כג, ג) וביום השביעי שבת שבתון מקרא קדש. וכמ"ש רבינו הזקן בשולחן (חאו"ח ר"ס רמ"ב) שהשבת הוא בכלל מקראי קדש. . והנה שלא יקשה אלקויות ממקרא זה, אפשר הי' לתרץ דשם כוונתו בעיקר הוא דיו"ט לא אקרי קדש, משא"כ בשבת הרי בכלל מאתים (שנקרא קדש) מנה (—מקרא קדש). אבל בוח"ג (צה, א. הובא בסידור שער

המועדים) אי אפ"ל כן, כי כתב: בגיני כך שבת כו' ואקרי קדש ולא מקרא קדש". — ע"ש עוד. (נדפס באגרות לכ"ק אדמו"ר כרך-א).

91 יו"ט נקי מקרא קדש

בוהר נאמר שהשבת נעלית מכל הזמנים והמועדים, וינקראת קודש ולא מקרא קודש, ואילו כל המועדים נקראים "מקראי קודש", כלומר מוזמנים מן הקודש לשמחה. זו ההבחנה שהמאמר מציג.

Zohar, Emor 25:123-26:131 ספר זוהר, אמור כ"ה:קכ"ג-כ"ו:קל"א
R. Abba said: 'R. Simeon, when the Sabbath meal was removed, used to 'arrange his table and meditate on the Construction of the Chariot, i.e. the relation of G-d to the universe, as set forth in the first chapter of Ezekiel. and say, Here is the banquet of the King, let Him come and partake with me. Therefore Sabbath is superior to all feasts and appointed seasons, and is called "holy" and not "holy convocation".'

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

92 חו"ב הם תרין ריעין דלא מתפרשין

חכמה ובינה הן "תרין ריעין דלא מתפרשין" — שני רעים שאינם נפרדים לעולם. לכן הביטול של אבא נמשך תמיד אל אבא.

Zohar III, 4a זח"ג ד, א

הערת קה"ת

ראה זח"ג ד, א. אוה"ת נצבים ע' ארכב.

93 בדיה ראה אנכי

שם "אנכי" שבפסוק "ראה אנכי נותן לפניכם" פירושו "מי שאני", בחינת "אנכי הי' אלקיך", המילה הראשונה במתן תורה. היא ניתנה "לפניכם", בפנימיות ישראל, כדי שהברכה תימשך מן המקור של הכול. המאמר מפנה לשם בעניין ההמשכה התמידית מאבא לאימא.

הערת קה"ת

ראה לקו"ת ראה יח, ג.

94 מוחין — דאבא להיות

הערה טקסטואלית: קה"ת מציינת שברשימת התיקונים של המהדורה הראשונה מסומן שחסר משהו במילים "המוחין של אבא להיות", ושהדבר טעון עיון; במהדורה השנייה הדברים נדפסו בתחתית העמוד. היא משווה להערה שלה בלקוטי תורה, פקודי 5a, שם אותה רשימה מסמנת כמה מילים כחסרות, והמהדורה השנייה מדפיסה אותן בתחתית העמוד.

הערת קה"ת

בלוח התיקון להוצאה הא' נרשם חסר וצריך עיון. ובהוצאה שני' נרשם כן בשולי העמוד. וראה לעיל פקודי ה, א הערה שו"ה בוהר.

פסקה 12

95 כולא קמי' כלא

"הכול נחשב כלא כלום לפניו". ההשגה בכך היא מקור השמחה של אבא.
Zohar, Introduction 20:188-22:199 ספר זוהר, הקדמה כ"קפ"ח-כ"ב:קצ"ט

96 ע"פ אסרי לגפן

שם "אסרי לגפן" נדרש כ"אוסר יו"ד": היו"ד, חכמה העליונה, קושרת ומחברת אל הגפן, היין המשמח בשמחת המצווה, שכן חכמה היא ביטול, שצריך להיות נוכח בתוך השמחה. כך נעשים "עיר אלקים" ולא "פרא אדם".

הערת קה"ת

תו"א מז, א. אוה"ת בראשית ו דף תתשלא, ב.

97 אסרי לגפן

"אוסר את עירו לגפן". בתורה אור דורשים את "אוסרי" כ"אוסר יו": היו"ד, חכמה, קשורה לגפן השמחה.

Genesis 49:11 בראשית מ"ט:י"א

אסרי לגפן עירה ולשרקה בני אתנו כפס ביין לבשו ובדם ענבים סוטה:
Binding his foal unto the vine, And his ass's colt unto the
choice vine; He washeth his garments in wine, And his ves-
ture in the blood of grapes

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

98 בשכמליו

הערת קה"ת מפנה Pesachim 56a למילים האלה.

Pesachim 56a פסחים נ"ו א

הערת קה"ת

ראה פסחים נו, א.

99 ויעש דוד שם

"ויעש דוד שם בשובו מהכות את ארם". הפסוק מובא כמקור לכך ש"שם" הוא הארה, הקשורה כאן לנצח, הוד ויסוד.

II Samuel 8:13 שמואל ב ח':י"ג

ויעש דוד שם בשבו מהכותו את ארם בגיא מלח שמונה עשר אלף:

And David got him a name when he returned from smiting
the Arameans in the Valley of Salt, even eighteen thousand
.men

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמואל-ב ח, יג.

פסקה 13

100 מצה שהוא קטנות אבא

ההערה מפנה למקורות שנאספו שם בעניין המצה כ"קטנות" דאבא.

הערת קה"ת

ראה הגסמן במאמרי אדה"ז-פרשיות לע' תקנ.

101 שאין התינוק יודע לקרות — טעם דגן

רבי יהודה אומר שעץ הדעת היה חיטה, "מפני שילד אינו יודע לקרוא 'אבא' ואמא עד שהוא טועם את טעם הדגן". המאמר משתמש באמירה זו כדי לקשר בין מצה, העשויה מדגן, לבין אבא.

Berakhot 40a:14 ברכות מ' א:י"ד

על פירות הארץ וכו'. פשיטא! אמר רב נחמן בר יצחק: לא נצרכה אלא לרבי יהודה, דאמר חטה מין אילן היא. דתנא: אילן שאכל ממנו אדם הראשון, רבי מאיר אומר: גפן היה, שאין לה דבר שמביא יללה על האדם אלא יין, שנאמר: "וישת מן היין וישכר". רבי נחמיה אומר: תאנה היתה, שבדבר שנתקלקלו בו נתקנו, שנאמר: "ויתפרו עליה תאנה". רבי יהודה אומר: חטה היתה, שאין התינוק יודע לקרות "אבא" ו"אמא" עד שיטעום טעם דגן.

If, over fruits of the earth, etc. This is evident ! Rab Nahman b. Isaac said : It is only necessary for R. Judah who declares that wheat is a kind of tree ; for there is a teaching : The tree from which Adam ate was — so says R. Meir — the vine, because thou hast nothing which brings lamentation upon

"תאכלו" במשמעות של "תזנונו": שבעת הימים נזונים מאבא.

Exodus 13:7 שמות י"ג:ז

מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר
בכל-גבולך:

Unleavened bread shall be eaten throughout the seven days;
and there shall no leavened bread be seen with thee, neither
.shall there be leaven seen with thee, in all thy borders

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יג, ז.

107 לא ימיש עמוד הענן

"עמוד הענן לא סר ביום ועמוד האש בלילה מלפני העם". הענן הוא האור
המקיף של אבא.

Exodus 13:22 שמות י"ג:כ"ב

לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה לפני העם:

the pillar of cloud by day, and the pillar of fire by night, de-
parted not from before the people

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יג, כב.

108 עננא דאהרן

הקטע בפרשת אמור על "עננו של אהרן", שאליו מפנה הערת קה"ת;
המאמר מזהה ענן זה עם האור המקיף של אבא.

Zohar III, 103b זח"ג קג, ב

הערת קה"ת

זח"ג קג, ב.

109 והענן הי' הורג נחשים ועקרבים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

מכילתא בשלח פתיחתא. במ"ד א, ב. תנחומא בשלח ג.

110 והענן היה הורג נחשים ועקרבים

מובא בהערת קה"ת כמקור למדרש שלפיו הענן הרג את הנחשים והעקרבים
במדבר.

Bamidbar Rabbah 1:2 במדבר רבה א:ב

111 והענן היה הורג נחשים ועקרבים

מובא גם בהערת קה"ת כמקור לעניין הענן שהרג את הנחשים והעקרבים.

Midrash Tanchuma, Beshalach 3 מדרש תנחומא, בשלח ג

... ארבעה מארבע רוחות, ואחד מלמטה, ואחד מלמעלה, ואחד מהלך
לפניהם, כל הנמוך מגביהו, וכל הגבוה מנמיכו, ושורף נחשים
ועקרבים, מכבד ומרביץ את הדרך לפניהם.

And the L-rd went before them by day (Exod. 13:21). You
find that there were seven clouds of glory in all. And the
L-rd went before them by day in a pillar of cloud (ibid.) was
the first; and Thy cloud standeth over them (Num. 14:14)
was the second; In a pillar of cloud (ibid.) was the third; That
the cloud tarried (Num. 9:22), the fourth; And the going up
of the cloud (Exod. 40:36), the fifth; And whenever the cloud
... was taken up (ibid., 37), the sixth; and For

Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain) • Midrash Tanhuma-
Yelammedenu, trans. Samuel A. Berman (CC-BY)

man as does wine; as it is said, "And he drank of the wine,
and was drunken" (Gen. ix. 21). R. Nehemiah says: It was the
... ,fig-tree

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A.
Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות מ, א. מתנות כהונה לב"ר פט"ו, ז. מבוא שערים ש"ה ח"א פ"ב
בהגהת צמח (א).

102 נקי בוהר מיכלא דמהימנותא

הציור בוהר לאכול מצה בפסח: היא זכר לכל הדורות לסוד האמונה, שכן
באותה שעה יצאו ישראל מרשותם של אלוהים אחרים ונכנסו לסוד
האמונה. בהערת הרבי, המצוטטת בהוצאת קה"ת, מובא כאן המקור לכינוי
"מאכל האמונה".

Zohar II, 41a זח"ב מא, א

הערת קה"ת

בספר טעמי המצות להצ"צ מצות חמץ ומצה מציין לזהר ויצא [קנו, א —
הדף הוספת המויל וליתא בגוכי"ק] וצע"ק. וראה זח"ב מא, א — הערת כ"ק
אדמו"ר בס' המאמרים ה'תש"ח עמ' 166. ח"ב מא, א. קפג, ב. [כ]. וכ"ה
בסה"מ תש"ז ע' 236.

103 מיכלא דמהימנותא

הזוהר משווה את המצה למאכל מרפא שניתן לבנו החולה של מלך לפני כל
מאכל אחר: באכילת המצה זכו ישראל להיכנס לסוד האמונה ולהכירו.
בהערת קה"ת מובא מקום נוסף לכך.

Zohar, Tetzaveh 9:7-10:83 ספר זוהר, תצוה ט"ז:ע"ג-י"פ"ג

Now one has to consider: On the Passover the Israelites
emerged from their subsistence on the [spiritual] bread
called "leaven" to be nourished by the more honourable
bread called Mazzah (unleavened). Now, when the Israelites
were worthy (on the Day of Pentecost) to eat a more excel-
lent bread, would it not have been more appropriate that the
"leaven" should have been abolished altogether and not
been in evidence at all? Why, then, was that sacrifice based
chiefly on leavened bread, as it is written: "They (the two
... loaves) shall be

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

104 כד"ה וספרתם לכם

במאמר על ספירת העומר מוסבר שפסח הוא גילוי ה"שעורה" — תפיסת
הנפש את אור אין סוף כפי שהוא מתגלה, כל אחד לפי יכולתו. אור זה
נמשך לנפש הבהמית כדי להפוך אותה לשבע המדות הקדושות במשך
שבעת השבועות; בשבועות מתגלה ה"חיסה", שהיא בחינה נעלית יותר.
בכך מתבארת מצת הפסח כראשיתו של תהליך זה.

הערת קה"ת

לקו"ת במדבר י, ג.

105 והנה המשכת מוחין דאבא

על פי ההערה, שם מוסבר שהמשכה זו של מוחין דאבא באמצעות המצה
היא "קטנות" דאבא.

הערת קה"ת

ראה בסה"מ תש"ז ע' 235 שזהו ענין קטנות דאבא.

106 מצות יאכל את שבעת הימים

"שבעת ימים תאכלו מצות, ולא יראה לך חמץ". המאמר מפרש את

cloud of Aaron which carried along with it five others which
... were linked with
The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

117 לא ימיש עמוד הענן יומם

"ועמוד הענן לא סר יומם". המילה "יומם" קושרת את עננו של אהרן עם
החסד, ה"יום".

Exodus 13:22 שמות י"ג:כ"ב

לא־יִמִּישׁ עַמּוּד הָעֲנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַלַּיְלָה לַפְּנֵי הָעָם:

the pillar of cloud by day, and the pillar of fire by night, de-
parted not from before the people

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

118 ומ"ש עליו במ"א

זהו ה"במקום אחר" שבטקסט: לפי ההערה, סידור אדמו"ר הוקן דן בקטע זה
מהוהר החל מעמ' 257a.

הערת קה"ת

סידור רנז, א ואילך. ראה אוה"ת נח נו, א. נ"ך-א ע' שפה.

פסקה 15

119 אין התינוק יודע לקרות אבא

"ילד אינו יודע לקרוא 'אבא' ו'אמא' עד שהוא טועם טעם דגן." מובא כאן
בסיכום.

Berakhot 40a:14 ברכות מ' א:י"ד

על פירות הארץ וכו'. פשיטא! אמר רב נחמן בר יצחק: לא נצרכה אלא
לרבי יהודה, דאמר חטה מין אילן היא. דתנא: אילן שאכל ממנו אדם
הראשון, רבי מאיר אומר: גפן היה, שאין לה דבר שמביא יללה על
האדם אלא יין, שנאמר: "וישת מן היין וישכר". רבי נחמיה אומר:
תאנה היתה, שבדבר שנתקלקלו בו נתקנו, שנאמר: "ויתפרו עליה
תאנה". רבי יהודה אומר: חטה היתה, שאין התינוק יודע לקרות "אבא"
ו"אמא" עד שישטעם טעם דגן.

If, over fruits of the earth, etc. This is evident ! Rab Nahman
b. Isaac said : It is only necessary for R. Judah who declares
that wheat is a kind of tree ; for there is a teaching : The tree
from which Adam ate was — so says R. Meir — the vine, be-
cause thou hast nothing which brings lamentation upon
man as does wine; as it is said, "And he drank of the wine,
and was drunken" (Gen. ix. 21). R. Nehemiah says: It was the
... fig-tree

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A.
Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

120 מצות יאכל את שבעת הימים

"מצות יאכלו שבעת ימים." מובא כאן בסיכום.

Exodus 13:7 שמות י"ג:ז

מצות יאכל את שבעת הימים ולא־יראה לה חמץ ולא־יראה לה שאר
בִּקְל־גִּבְלָהּ:

Unleavened bread shall be eaten throughout the seven days;
and there shall no leavened bread be seen with thee, neither
...shall there be leaven seen with thee, in all thy borders

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 14

112 בערב תאכלו מצות

"בחודש הראשון, בארבעה עשר בחודש, בערב, תאכלו מצות". המקור
לחייב של הלילה הראשון.

Exodus 12:18 שמות י"ב:י"ח

בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מִצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד
וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בְּעֶרֶב:

In the first month, on the fourteenth day of the month at
even, ye shall eat unleavened bread, until the one and twen-
tieth day of the month at even

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יב, יח.

113 שקבעו הכתוב חובה

הגמרא שואלת מניין למד רבי שמעון שהתורה "קבעה זאת כחובה" לאכול
מצה, ומשיבה: מן הפסוק "בערב תאכלו מצות". רק בלילה הראשון יש חיוב
קבוע.

Pesachim 28b פסחים כ"ח ב

הערת קה"ת

פסחים כח, ב.

114 יומם יצוה ה' חסדו

"ביום יצוה ה' חסדו, ובלילה שירה עמי". החסד הוא ה"יום", היום
הראשון, הכולל את כל הימים.

Psalms 42:9 תהילים מ"ב:ט'

יוֹמָם יִצְוֶה ה' חֲסִדוֹ וּבַלַּיְלָה שִׁירָה עָמִי תִפְלֶה לְאֵל חַיִּי:

By day the L-RD will command His lovingkindness, and in
the night His song shall be with me, even a prayer unto the
...G-d of my life

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים מב, ט.

115 יומא דאזיל עם כולהו כו'

לצד כתבי האריז"ל והוזהר, ההערה מפנה להערת הרבי שם על "היום
ההולך עם כולם".

Zohar III, 103a זח"ג קג, א

הערת קה"ת

ע"ה שכ"ה דרוש ב. פע"ח שער חה"ס פ"א. שערי מאמרי רשב"י פי יתרו,
תרומה ואמור. וראה זח"ג קג, א-ב. קצא, ב. ראה הערת כ"ק אדמו"ר
בסה"מ תש"ח ע' 144.

116 עננא דאהרן

הקטע בפרשת אמור שאליו מתייחס הטקסט עצמו, העוסק בעננו של אהרן.

Zohar, Emor 43:270-278 ספר הוזהר, אמור מ"ג:ע"ר-ע"ה

YE SHALL DWELL IN BOOTHS. The word succoth (booths) is
written without a vau, to show that there is one cloud to
which all the others are linked. R. Eleazar cited here the
verse: "Thus saith the L-rd, I remember for thee the kind-
ness of thy youth", etc. (Jer. 2, 2). 'This verse', he said,
'refers to the Community of Israel at the time when She went
in the wilderness with Israel. The "kindness" (hesed) is the

121 שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים

..." מפני שהבצק של אבותינו לא הספיק להחמיץ, עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא, וגאל אותם. הקטע מסביר מה הייתה התגלות זו.

Pesach Haggadah, Magid, Rabban Gamliel's Three Things
4 הגדה של פסח, מגיד, פסח מצה ומרור ד'

מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא, וגאלם, שנאמר: ויִאֲפּוּ אֶת־הַבָּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֹגֶת מִצּוֹת, כִּי לֹא חָמַץ, כִּי גָרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהֵמֶה, וְגַם־צִדָּה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם.

This sort of unleavened which we eat, is on account that there was not time sufficient for the dough of our ancestors to rise, until the blessed lord! the king of kings, did reveal himself for to redeem them, as it is written, and they baked unleavened cakes of the dough which they brought forth out of Egypt, for it was not leavened, because they were thrust out of Egypt, and could not tarry, neither had they prepared for themselves any victuals.

Pesach Haggadah (Public Domain) • A. Alexander 1787 (Public Domain)

122 ושר מלכות פרס

"ושר מלכות פרס עמד לנגדי עשרים ואחד יום." המלאך הממונה על פרס, דוגמה ל"מלכי המלכים".

Daniel 10:13 דניאל י"ג

ושר מלכות פרס עמד לנגדי עשרים ואחד יום והנה מיכאל אחד השרים הראשונים בא לעזרני ואני נותרתי שם אצל מלכי פרס:

But the prince of the kingdom of Persia withstood me one and twenty days; but, lo, Michael, one of the chief princes, came to help me; and I was left over there beside the kings of Persia.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

123 ומלך מלכי היינו חבי"ד

הצמח צדק מציין שכאן "מלך מלכי" הם חכמה, בינה ודעת, ואילו בלקוטי תורה, שיר השירים, נראה שהכוונה למלכות דאין סוף. הוא משיב שדווקא באמצעות מלכות דאין סוף נמשכת ההתייחדות של אבא ואמא.

הערת קה"ת

באוה"ת נ"ך א ע"י סב מעיר שכאן כתב שזהו חבי"ד, ובלקו"ת שה"ש בד"ה קול דודי ספ"א דף יד, ד משמע שזהו ענין מלכותך מל' דא"ס, ומתוך "וי"ל דמ"מ הנה ע"י מל' דא"ס דוקא נמשך יחוד או"א ע"ש.

124 בחכמה שורה אור א"ס ב"ה

בהגהה מביא אדמו"ר הזקן את ששמע מרבו: עץ חיים מלמד שאור אין סוף מתייחד אפילו באצילות רק לאחר שהוא מתלבש תחילה בספירת החכמה, משום שהאין סוף הוא האחד האמיתי, שאין עוד מלבדו, "וזהו בחינת החכמה". משום כך אור אין סוף "שורה בחכמה".

הערת קה"ת

ראה תניא פרק לה בהגה"ה.

125 הנקרא מלך מלכי המלכים

כאשר האות מ"ם ביקשה שהעולם ייברא באמצעותה, השיב לה ה' שהעולם זקוק למלך, ולכן המ"ם, הלמ"ד והכ"ף צריכות להישאר במקומן, שכן העולם אינו יכול להתקיים ללא מלך. הטקסט מפנה כאן למלך העליון.

Zohar, Introduction 6:28-38 ספר הזהר, הקדמה ו':כ"ח-ל"ח

126 הנקרא מלך מלכי המלכים

בפרשת יתרו מלמד הזוהר שבקדושה יש מלך עליון, שהוא סוד קודש הקודשים, ומלך למטה הדומה לו; וכן שה' שבר את "המלך הזקן והכסיל" של הצד האחר, פרעה, כדי שהוא לבדו ימלוך למעלה ולמטה. הטקסט מפנה כאן למלך העליון.

Zohar, Yitro 1:8-18 ספר הזהר, יתרו א':ח'-י"ח

In just the same way G-d broke here on earth the power of an "old and foolish king", namely Pharaoh, who, when Moses said to him, "The G-d of the Hebrews hath met with us", replied, "I know not the L-rd," but when the Holy One, desiring that His Name should be glorified on earth as it is in heaven, punished him and his people, he came and acknowledged the Holy One.

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

127 "ירא את ה' בני ומלך, עם שונים אל תתערב". המאמר מביא את הפירוש הפשוט ואת פירוש חז"ל.

Proverbs 24:21 משלי כ"ד:כ"א

יִרְאֵֽא־אֶת־ה' בְּנֵי וְמֶלֶךְ עַם־שׁוֹנִים אֶל־תִּתְעַרֵּב:

My son, fear thou the L-RD and the king, And meddle not with them that are given to change

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

128 כמשארו"ל ירא את

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

דברים רבה ב, לג. ע' בתנחומא בהעלותך (סי' ט) "המליכהו עליך" ד"א "המלך יצ"ט על יצה"ר" יעו"ש. [כ].

129 ירא את ה' בני ומלך

"ירא את ה' בני ואת המלך". הפסוק שחז"ל דרשו בדרך הדרש.

Proverbs 24:21 משלי כ"ד:כ"א

יִרְאֵֽא־אֶת־ה' בְּנֵי וְמֶלֶךְ עַם־שׁוֹנִים אֶל־תִּתְעַרֵּב:

My son, fear thou the L-RD and the king, And meddle not with them that are given to change

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

130 ומלך על יצרך

"דבר אחר: ירא את ה' בני ואת המלך (ומלך): ומלך על יצרך". המדרש מספר על רבי שמעון בן אלעזר, שהכריז שהוא אדון לרצונותיו שלו.

Devarim Rabbah 2:33 דברים רבה ב':ל"ג

131 וכמ"ש מכף מעול וחומץ

"אלוקי, הצילני מיד רשע, מכף מעול וחומץ". המאמר שומע במילה

פסוקה 21

135 וזהו עשה הוי' לי

"בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים". השאלה היא כיצד מגיע שם הוי' אל "לי", במצרים.

Exodus 13:8 שמות י"ג:ח'

והגדת לבנה ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים:
And thou shalt tell thy son in that day, saying: It is because
of that which the L-RD did for me when I came forth out of
Egypt.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

136 שהחכמה מאין תמצא

קראו: "חכמה מאין תמצא" — חכמה שלמעלה מהשתלשלות.

Job 28:12 איוב כ"ח:י"ב

והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה:

But wisdom, where shall it be found? And where is the place
?of understanding

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

137 נמשך מוחין דאבא שהחכמה מאין תמצא שהיא למעלה מסדר

ההשתלשלות

הרבי מהר"ש מציין שם שגם בתניא, פרקים ג' וד', משתמע אותו הדבר:
החכמה, שבאה מאין, היא למעלה מסדר ההשתלשלות.

הערת קה"ת

בס"מ תרל"ה-א ע' כח מציין שכן משמע בתניא פ"ג ופ"ט. וכן מציין לעיל
פי' פקודי ה', ב.

138 כחשיכה כאורה

"כחשיכה כאורה". אצל אבא, גם המקום הנמוך ביותר אינו מחסום בפני
האור.

Psalms 139:12 תהילים קל"ט:י"ב

גם־חשך לא־יִחְשֶׁיךָ מִמֶּךָ וְלֵילָה כִּיּוֹם יֵאִיר כְּחֹשֶׁכָה כְּאוֹרָה:

Even the darkness is not too dark for Thee, But the night
shineth as the day; The darkness is even as the light

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 22

139 ועברתי בארץ מצרים

"ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, והכיתי כל בכור... אני ה'". ההגדה
קוראת כל ביטוי כך: "אני ולא מלאך", "אני ולא שרף", "אני ולא השליח",
"אני הוא ולא אחר".

Exodus 12:12 שמות י"ב:י"ב

וְעָבַרְתִּי בָאָרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל־בְּכוֹר בָּאָרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם
וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אָנֹכִי ה'

For I will go through the land of Egypt in that night, and will
smite all the first-born in the land of Egypt, both man and
beast; and against all the gods of Egypt I will execute judg-
ments: I am the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יב, יב.

"חומץ" גם את המשמעות של חמץ, ומבין אותה כיצר הרע.

Psalms 71:4 תהילים ע"א:ד'

אֱלֹהֵי פִלְטָנִי מִיַּד רָשָׁע מִכַּף מַעְוֵל וְחוֹמֵץ:

O my G-d, rescue me out of the hand of the wicked, Out of
the grasp of the unrighteous and ruthless man

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים עא, ד.

132 מצות יאכל את שבעת הימים

"שבעת ימים מצות תאכלו". בדורות הבאים, מצה הנמשכת אל שבע
המדות.

Exodus 13:7 שמות י"ג:ז'

מִצְוֹת יֹאכֵל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יֵרָאָה לֶךְ חֶמֶץ וְלֹא־יֵרָאָה לֶךְ שָׂאֵר
בְּכָל־גִּבְעָה:

Unleavened bread shall be eaten throughout the seven days;
and there shall no leavened bread be seen with thee, neither
shall there be leaven seen with thee, in all thy borders

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 20

133 בעבור זה עשה ה' לי

"והגדת לבנה ביום ההוא לאמר: בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים".
המאמר מפרש את "עשה" כהמשכת שם הוי' לעולם העשיה.

Exodus 13:8 שמות י"ג:ח'

והגדת לבנה ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים:
And thou shalt tell thy son in that day, saying: It is because
of that which the L-RD did for me when I came forth out of
Egypt

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יג, ח.

134 בעבור זה בשעה שיש מצה

"בעבור זה" — אמרת זאת רק בזמן שהמצה והמרור מונחים לפניך. ההגדה
קושרת את הפסוק למצה של ליל הסדר.

Pesach Haggadah, Magid, Yechol Me'rosh Chodesh 1 הגדה של
פסח, מגיד, יכול מראש חודש א'

יכול מראש חדש? תלמוד לומר ביום ההוא. אי ביום ההוא יכול מעוד
יום? תלמוד לומר בעבור זה - בעבור זה לא אמרתי, אלא בשעה שיש
מצה ומרור מנחים לפניך.

It may be thought that this ceremony ought to be begun on
the first of the month, it is declared on the same day, if on
the same day, it may be thought, whilst it is day, it is de-
clared on that account, this is not to be said, but at the time
appointed, when the unleavened and bitter herbs do lay be-
fore thee

Pesach Haggadah (Public Domain) • A. Alexander 1787 (Public Domain)

140 אני ולא מלאך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ספרי. הגדה של פסח.

141 בדי"ה ולהבין בתוס' ביאור ענין וייצר

בתוספת הביאור על "וייצר" משווה אדמו"ר הזקן בין דומם, צומח, חי ואדם, ובהמשך מבאר את ההבדל בין מלאכים לנשמות: גם למלאכים יש "גוף" ו"נפש", אך גופם רוחני, מאש ומרוח, ואילו גופי בני האדם עשויים מארבעת היסודות הגשמיים. בהמשך הוא שואל מדוע ניתנו למלאכים גופים רוחניים יותר מלישראל.

הערת קה"ת

תו"א ד, ב.

142 שגם חשך לא יחשיך וכחשכה כאורה

"גם חושך לא יחשיך ממך... כחשכה כאורה". רק אור כזה יכול היה להגיע למצרים הטמאה.

Psalms 139:12 תהילים קל"ט:י"ב

גם־חֹשֶׁךְ לֹא־יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָ וְלִלְכָה כִּי־אֵר כְּחֹשֶׁךְ כְּאוֹרָה:

Even the darkness is not too dark for Thee, But the night shineth as the day; The darkness is even as the light

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

143 כחומר ביד היוצר

"הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי, בית ישראל". הדברים נאמרו כאן על המלאך, שאינו אלא כלי של ה'.

Jeremiah 18:6 ירמיהו י"ח:ו'

הַיּוֹצֵר הָאֵל לֹא־אוֹכֵל לַעֲשׂוֹת לָכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל נֹאמְרֵי הֵנָּה כַּחֲמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר כַּחֲמֶם בְּיַד בֵּית יִשְׂרָאֵל:

O house of Israel, cannot I do with you as this potter? saith' the L-RD. Behold, as the clay in the potter's hand, so are ye in My hand, O house of Israel

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

144 בדי"ה ויקרא אל משה

המאמר מבאר את מדרש "כאן אני הקורא ואני המדבר" ואת עניין המועדים כ"מקרא קודש": יום החול שבו חל המועד "מוזמן" לקדושה העליונה, לחכמה, בדומה למלך המזמין אורחים (זוהר, אמור). כדי שימי החול יעלו לחכמה העליונה, יש להמשיך תחילה הארה מלמעלה למטה.

הערת קה"ת

לקו"ת ויקרא א, ג.

145 ויקרא אל משה

"ויקרא אל משה, וידבר ה' אליו מאוהל מועד". אלו המילים הפותחות של המאמר שאליהן מתייחסים.

Leviticus 1:1 ויקרא א:א'

וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר:

And the L-RD called unto Moses, and spoke unto him out of the tent of meeting, saying

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 24

146 וימהר משה ויקד ארצה

"ומשה מיהר, השתחוה ארצה והשתחוה", לאחר שנאמרו שלוש עשרה המידות.

Exodus 34:8 שמות ל"ד:ח'

וַיִּמְהַר מֹשֶׁה וַיִּקְדַּ אֶרֶצָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה:

And Moses made haste, and bowed his head toward the earth, and worshipped

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות לד, ח.

147 כי ארך אפים ראה אף לרשעים

הגמרא שואלת מה ראה משה שגרם לו להשתחוות, ואחת הדעות משיבה: "ראה ארך אפיים" — ה' מאריך אף אפילו לרשעים. המאמר לומד מכך שהאור מגיע אפילו לרשעים.

Sanhedrin 111a:12-13 סנהדרין ק"א א:י"ב-י"ג

רבי חנינא בן גמליא אמר: "אֶרֶךְ אִפְיִם" רָאָה, וְרַבֵּנּוּ אָמְרִי: "אָמֵת" רָאָה. תִּנְיָא כְּמָאן דְּאָמַר "אֶרֶךְ אִפְיִם" רָאָה, דְּתִנְיָא: כְּשַׁעְלָה מִשָּׁה לְמָרוֹם מְצָאוּ לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂיוֹשֵׁב וְכוּתֵּב "אֶרֶךְ אִפְיִם". אָמַר לְפָנָיו: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, "אֶרֶךְ אִפְיִם" לְצַדִּיקִים? אָמַר לוֹ: "אֵף לְרָשָׁעִים". אָמַר לָקָה: רְשָׁעִים יֵאבְדוּ! אָמַר לָקָה: הֲשֵׁתָ תְּזִית (מֵאִי) דְּמַכְעִי לָךְ. כְּשִׁחְטָאוּ יִשְׂרָאֵל, אָמַר לוֹ: לֹא כָךְ אֲמַרְתָּ לִי "אֶרֶךְ אִפְיִם לְצַדִּיקִים"?

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

148 ונפלינו אני ועמך

"ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה". בקשתו של משה.

Exodus 33:16 שמות ל"ג:ט"ז

וּבִמָּה יִדָּע אֶפְסֹא כִּי־מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמִּי הֲלוֹא בְּלִקְתָּהּ עַמִּנוּ וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמִּי מִכָּל־הָעָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה:

For wherein now shall it be known that I have found grace in Thy sight, I and Thy people? is it not in that Thou goest with us, so that we are distinguished, I and Thy people, from all the people that are upon the face of the earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות לג, טז.

149 ביקש שלא תשרה שכינה

משה ביקש שלושה דברים מהקדוש ברוך הוא, וניתנו לו: אחד מהם היה שהשכינה לא תשרה על עובדי עבודה זרה, כפי שנאמר: "ונפלינו אני ועמך".

Berakhot 7a:24-25 ברכות ז' א:כ"ד-כ"ה

בְּקִשׁ שְׁלֹא תִשָּׁרַח שְׁכִינָה עַל עֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְנִתֵּן לוֹ, שְׁנֶאָמַר: "וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמִּי". בְּקִשׁ לְהוֹדִיעוּ דְּרָכָיו שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְנִתֵּן לוֹ, שְׁנֶאָמַר: "הוֹדִיעֵנִי נָא אֶת דְּרָכֶיךָ", אָמַר לְפָנָיו: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם! מִפְּנֵי מָה יֵשׁ צָדִיק וְטוֹב לוֹ, וְיֵשׁ צָדִיק וְרָע לוֹ, יֵשׁ רָשָׁע וְטוֹב לוֹ, וְיֵשׁ רָשָׁע וְרָע לוֹ? אָמַר לוֹ: מִשָּׁה, צָדִיק וְטוֹב לוֹ — צָדִיק בֶּן צָדִיק. צָדִיק וְרָע לוֹ — צָדִיק בֶּן רָשָׁע. רָשָׁע וְטוֹב לוֹ — רָשָׁע בֶּן צָדִיק. רָשָׁע וְרָע לוֹ — רָשָׁע בֶּן רָשָׁע.

153 בעבור זה בשעה שיש מצה

"בעבור זה": "לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך".
המצה של המצווה היא שמשיכה את האור פנימה אל ישראל.

Pesach Haggadah, Magid, Yechol Me'rosh Chodesh 1
פסח, מגיד, יכול מראש חודש א'

יכול מראש חודש? תלמוד לומר ביום ההוא. אי ביום ההוא יכול מקודם
יום? תלמוד לומר בעבור זה – בעבור זה לא אמרתי, אלא בשעה שיש
מצה ומרור מנחים לפניך.

It may be thought that this ceremony ought to be begun on
the first of the month, it is declared on the same day, if on
the same day, it may be thought, whilst it is day, it is de-
clared on that account, this is not to be said, but at the time
appointed, when the unleavened and bitter herbs do lay be-
fore thee

Pesach Haggadah (Public Domain) • A. Alexander 1787 (Public Domain)

26 פסקה

154 עבדים לפרעה

"עבדים היינו לפרעה במצרים". הפסוק מובא בהקשר ליניקה שקיבל פרעה
בעבר מאור אבא.

Deuteronomy 6:21 דברים ו:כ"א

ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויציאנו ה' ממצרים ביד
חזקה:

then thou shalt say unto thy son: 'We were Pharaoh's bond-
men in Egypt; and the L-RD brought us out of Egypt with a
.mighty hand

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

155 כי בחפזון

הערת קה"ת מפנה לExodus 16:3 למילים האלה.

Exodus 16:3 שמות ט"ז:ג

ויאמרו אליהם בני ישראל מיתנו מיתנו בידה' בארץ מצרים בשבתנו
על־סיר הבשר באכלנו לחם לשבע ביהוצאתם אתנו אליהמדבר הזה
להמית את־כל־הקהל הזה ברעב:

and the children of Israel said unto them: 'Would that we
had died by the hand of the L-RD in the land of Egypt, when
we sat by the flesh-pots, when we did eat bread to the full;
for ye have brought us forth into this wilderness, to kill this
'whole assembly with hunger

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות טז, ג.

156 כי בחפזון

"כי בחפזון יצאת מארץ מצרים". החפזון של יציאת מצרים נקרא
כהמשכת אור אבא.

Deuteronomy 16:3 דברים ט"ז:ג

לא־תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל־עליו מצות לחם עני כי בחפזון
יצאת מארץ מצרים למען תזכר את־יום צאתך מארץ מצרים כל ימי
חייך:

Thou shalt eat no leavened bread with it; seven days shalt
thou eat unleavened bread therewith, even the bread of af-

So that we are distinguished, I and Thy people " (ibid.). He"
sought that G-d should show him His ways, and He granted
it ; as it is said, "Show me now Thy ways" (ibid. 5:13). Moses
said before Him, "L-rd of the Universe, why is there a right-
eous man enjoying prosperity and a righteous man afflicted
with adversity ? Why is there a wicked man enjoying pros-
perity and a wicked man afflicted with adversity?" He an-
swered him, "Moses, the righteous man who enjoys prosper-
... ity is the son of a

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A.
Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות ז, א. ע"ב (טו, ב). [כ].

25 פסקה

150 גם את הדבר הזה

"גם את הדבר הזה אשר דיברת אעשה, כי מצאת חן בעיניי". תשובת ה'
לבקשתו של משה.

Exodus 33:17 שמות ל"ג:י"ז

ויאמר ה' אלי־משה גם את־הדבר הזה אשר דברת אעשה כִּי־מצאת חן
בעיני ואדעך בשם:

And the L-RD said unto Moses: 'I will do this thing also that
thou hast spoken, for thou hast found grace in My sight, and
'I know thee by name

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות לג, יז.

151 וכחשכה כאורה

"כחשכה כאורה". מדוע האור העליון ביותר יכול היה, מצד עצמו, לשרות
אפילו על מי שאינם ראויים.

Psalms 139:12 תהילים קל"ט:י"ב

גם־חשך לא־יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה:

Even the darkness is not too dark for Thee, But the night
.shineth as the day; The darkness is even as the light

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

152 עבדים היינו

"עבדים היינו לפרעה במצרים, ויציאנו ה' ממצרים ביד חזקה". המאמר
מסביר את השעבוד לפרעה בכך שיניקתו הייתה ממדרגה גבוהה.

Deuteronomy 6:21 דברים ו:כ"א

ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויציאנו ה' ממצרים ביד
חזקה:

then thou shalt say unto thy son: 'We were Pharaoh's bond-
men in Egypt; and the L-RD brought us out of Egypt with a
.mighty hand

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, כא.

162 כי עמך מקור חיים

"כי עמך מקור חיים, באורך נראה אור". מילות הפתיחה של המאמר בתורה אור שאליו מתייחסים.

Psalms 36:10 תהילים ל"ו:י

כִּי־עִמָּךְ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאָה־אֹר:

For with Thee is the fountain of life; In Thy light do we see
light

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

163 השקיפה ממעון קדשך מן השמים

"השקיפה ממעון קדשך, מן השמים, וברך את עמך ישראל". הנושא הנידון כאותו מאמר.

Deuteronomy 26:15 דברים כ"ו:ט"ו

הַשְׁקִיפָה מִמַּעוֹן קֹדֶשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבֵרַךְ אֶת־עַמָּךְ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כְּאֶשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדֶבֶשׁ:

Look forth from Thy holy habitation, from heaven, and bless Thy people Israel, and the land which Thou hast given us, as Thou didst swear unto our fathers, a land flowing with milk
'and honey

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

164 שימני כחותם

"שימני כחותם על לבך". מילות הפתיחה של מאמר אחר שאליו מתייחסים.

Song of Songs 8:6 שיר השירים ח':ו

שִׁימֵנִי כַּחוֹתֶם עַל־לִבְּךָ כַּחוֹתֶם עַל־רוּעֵךְ כִּי־עֲזָה כְּמוֹת אֶהְיֶה קֶשֶׁה כְּשֶׁאוֹל כְּנָאֵה רֶשֶׁפִּיָּה רֶשֶׁפִּי אֵשׁ שְׁלֹהֶבְתִּיָּה:

Set me as a seal upon thy heart, As a seal upon thine arm;
For love is strong as death, Jealousy is cruel as the grave;
The flashes thereof are flashes of fire, A very flame of the
L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

165 עזי וזמרת י-ה

"עזי וזמרת י-ה, ויהי לי לישועה; זה אלי ואנוהו". "עזי וזמרת" הם אבא ואמא, ובאמצעותם מגיעים ל"זה אלי".

Exodus 15:2 שמות ט"ו:ב

עֲזִי וְזִמְרַת קָה וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה זֶה אֱלֹהֵי וְאֲנֹהוּ אֱלֹהֵי אֲבִי וְאֲרַמְּנָהוּ:

The L-RD is my strength and song, And He is become my salvation;
This is my G-d, and I will glorify Him; My father's
G-d, and I will exalt Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות טו, ב.

166 וזה שער השמים

"אין זה כי אם בית אלקים, וזה שער השמים". "זה" קשור לערוץ שדרכו יורד אור החכמה.

Genesis 28:17 בראשית כ"ח:י"ז

וַיֵּרָא וַיֹּאמֶר מִה־נִּנְרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית אֱלֹקִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם:

And he was afraid, and said: 'How full of awe is this place!
this is none other than the house of G-d, and this is the gate
'of heaven

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

fliction; for in haste didst thou come forth out of the land of Egypt; that thou mayest remember the day when thou
.camest forth out of the land of Egypt all the days of thy life

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

157 מצות יאכל את שבעת הימים

"מצות יאכלו שבעת הימים". ציווי לדורות הבאים, לאחר יציאת מצרים.

Exodus 13:7 שמות י"ג:ז

מִצְוֹת יֵאָכַל אֶת שְׁבַעַת הַיָּמִים וְלֹא־יֵרָאֶה לָּךְ חֶמֶץ וְלֹא־יֵרָאֶה לָּךְ שָׂאֵר בְּכָל־גִּבְעָלְךָ:

Unleavened bread shall be eaten throughout the seven days;
and there shall no leavened bread be seen with thee, neither
.shall there be leaven seen with thee, in all thy borders

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

158 כתר עליון כו' אוכמא הוא קדם

כתר עליון, אף שהוא אור בהיר ווך, "חשוך הוא לפני עילת העילות". עניין זה נזכר מלמעלה.

Tikkunei Zohar 135b:1 תקוני זוהר קל"ה ב:א

דְּאִינוּן י"א, עַל כָּל סְפִירָה וּסְפִירָה, וְאִינוּן י"א מִן (דברים ו ד) הָהָא וְלִהְיוּ הָהָא אֶחָד, כֵּאֲ אֶתְקַרֵּי א"ל עֲלִינוּ, כִּי יְהוּ"ה, וְכֵן כֵּאֲ אֶתְקַרֵּי אֱלֹהֵינוּ אֱהִי"ה אֱלֹקֵינוּ אֲדִנִּי וְהָא אֱוִקְמוּהָ. וְעוֹד כְּתִיר עֲלָא אֶף עַל גַּב דְּאִיהוּ אִוֵּר קְדָמוֹן אִוֵּר צַח וְאוֹר מְצוּחָצָה, אִיהוּ אוֹכֵם קְדָם עֵלֵת הָעֵלּוֹת, וְכָל חֲנִילָיו דְּתַלְטָיו מְנִיָּה אֶתְמַר בְּהוֹן (שיר ה יא) קוֹוּצוֹתָיו תַּלְתָּלִים שְׁחוּרוֹת כְּעוֹרֵב, לִית גְּהוּרָא קִימָא קִמִּי גְהוּרִיָּה, דְּכִלְהוּ גְהוּרִין אֶתְחַשְׁכָּאן קִמִּיָּה.

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

159 אם צדיק מה תתן לו

"אם צדיק אתה, מה תיתן לו, או מה מידך ייקח?" ברמה שלמעלה מההשתלשלות, למעשי האדם אין משמעות.

Job 35:7 איוב ל"ה:ז

אִם־צַדִּיק מַה־תִּתֶּן־לוֹ אוֹ מַה־מִּידְךָ יִקַּח:

If thou be righteous, what givest thou Him? Or what re-
?ceiveth He of thy hand

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב לה, ז.

160 כמשל הבן הנמשך ממוח האב

בתניא, פרק ב, נאמר: "כמו שהבן נמשך ממוח האב, כך כביכול נשמת כל איש ישראל נמשכה ממחשבתו וחכמתו", ואף נשמותיהם של הפשוטים ביותר נמשכות מחכמה עילאה, כשם שגם ציפורני רגליו של הילד באות מטיפת מוח האב. משום כך ישראל נקראים "בנים" של אבא.

הערת קה"ת

ראה תניא פרק ב.

161 בדיה כי עמך מקור חיים

המאמר מסביר את מנורת זכריה: שבעת הנרות הם שבע המידות העליונות, המאירות מלמעלה על כל נשמה יהודית כאתערותא דלעילא. לכן גם על אדם רשע שורה הארה מלמעלה כאור מקיף, ומבחינה זו הכול שווים לטובה. למעלה מהן יש המשכות נוספות מאור סובב כל עלמין.

הערת קה"ת

תו"א לד, ד.

167 וזה שער השמים

הקטע בפרשת ויצא שאליו מתייחס הטקסט, העוסק במשמעות המילים "וזה שער השמים".

Zohar, Vayetzei 10:65-12:78 ויצא יי"ס-ה-י"ב:ע"ח
Similarly, Rebekah said: "If it be so, what boots me Anokhi (I)?" (Gen. 25, 22), because she saw every day the splendour of the Shekinah, but when she felt the pains of approaching childbirth, "she went to enquire of the L-rd" (Ibid.), that is, she proceeded from the Shekinah grade to another grade, identical with the L-rd (TETRAGRAMMATON). Hence Jacob said: "Have I seen all this without knowing Anokhi?", because he was single, and had not yet come under the wings ... of the Shekinah. Straightway: AND HE WAS AFRAID, AND
The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

168 בחדש השלישי

"בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים, ביום הזה באו מדבר סיני". מילות הפתיחה של המאמר שאליו מתייחסים.

Exodus 19:1 שמות י"ט:א'
בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני:

In the third month after the children of Israel were gone forth out of the land of Egypt, the same day came they into the wilderness of Sinai

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

169 כל מי שאין בו דעה

רבי אמי אומר שהדעת גדולה, ו"כל מי שאין בו דעה, אסור לרחם עליו", כמו שנאמר: "כי עם בינות הוא, על כן לא ירחמנו עושהו". רחמים נמשכים רק במקום הראוי להם.

Berakhot 33a:19 ברכות ל"ג א:י"ט
ואמר רב אמי: גדולה דעה, שנתנה בין שתי אותיות, שנאמר "כי אל דעות ה'". וכל מי שאין בו דעה — אסור לרחם עליו, שנאמר: "כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו".

R. Ammi also said : Great is knowledge which is placed between two references to the Divine Name ; as it is said, "For a G-d of knowledge is the L-rd" (I Sam. ii. 3). It is forbidden to have mercy upon one who does not possess knowledge ; as it is said, "For it is a people of no understanding, therefore He that made them will not have compassion upon them" (Is. xxvii. 11)

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות לג, א.

170 סדי"ה ויאכילך את המן

בסוף המאמר מסביר אדמו"ר הזקן שה"רחמים הגדולים" נמשכים באמצעות י"ג המידות: מכיוון שהם בלי גבול, אין הם יכולים להתלבש בעולמות אלא באמצעות צמצומים — י"ג המידות, המעניקות להם מידה שהעולמות יכולים לקבל.

הערת קה"ת

לקו"ת עקב יד, א.

171 ויאכילך את המן

"ויאכילך את המן אשר לא ידעת". מילות הפתיחה של המאמר שאליו מתייחסים.

Deuteronomy 8:3 דברים ח:ג'
ויענה וירעבה ויאכלה את המן אשר לא ידעת ולא ידעו אבותיה למען הודיעה כי לא על-הלחם לבדו יחיה האדם כי על-כל-מוצא פייה יחיה האדם:

And He afflicted thee, and suffered thee to hunger, and fed thee with manna, which thou knewest not, neither did thy fathers know; that He might make thee know that man doth not live by bread only, but by every thing that proceedeth out of the mouth of the L-RD doth man live

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

172 ברבות ע"פ זה ספר תולדות אדם

הערת קה"ת מפנה ל Genesis 24:5 למילים האלה.

Genesis 24:5 בראשית כ"ד:ה'

הערת קה"ת

בראשית כד, ה.

173 זה ספר תולדות אדם

"זה ספר תולדות אדם". הפסוק שהמדרש דורש.

Genesis 5:1 בראשית ה:א'

זה ספר תולדות אדם ביום ברא אלקים אדם בדמות אלקים עשה אתו:

This is the book of the generations of Adam. In the day that G-d created man, in the likeness of G-d made He him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

174 זה ספר תולדות אדם

המדרש על הפסוק הזה, המובא בהערת קה"ת, קורא אותו "זה", שערכו המספרי 12, כנגד שנים-עשר השבטים.

Bereshit Rabbah 24:5 בראשית רבה כ"ד:ה'

... אמר רבי יהודה ב"ר סימון: ראוי היה אדם הראשון שתנתן תורה על ידו. מאי טעמא? זה ספר תולדות אדם. אמר הקב"ה יציר כפי ואיני נותנה לו?! חזר הקדוש ברוך הוא ואמר לו: ומה עכשיו, שש מצות נתתי לו ולא היה יוכל לעמוד בהן והיאך אני נותן לו תרי"ג מצות. רמ"ה מצות עשה ושס"ה מצות לא תעשה?! (שם) ויאמר לאדם, לא לאדם אני נותן כי אם לבניו, שנאמר: זה ספר תולדות אדם. אמר רבי יעקב דכפר חנין: ראוי היה אדם הראשון שיעמדו ממנו י"ב שבטים. מאי טעמיה? זה ספר תולדות ...

Another matter, "this is the book of the descendants of Adam." It is written: "Then He saw and assessed it" (Job 28:27). the Rabbis and Rabbi Aḥa, the Rabbis say: Each and every statement that the Holy One blessed be He would say to Moses, He would say it twice in His heart and then would say it to Moses. What is the source? "Then He saw and assessed it" - one; "prepared it, and also investigated it" (Job ... 28:27) - another one, and only then: "He said to the

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

175 רבות עשית אתה ה' אלקי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו

"רבות עשית אתה, ה' אלקי, נפלאותיך ומחשבותיך אלינו". זהו הפסוק

179 מחשבתן של ישראל

"מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר". ישראל היו במחשבתו של ה' לפני כל הבריאה. (בהערת קה"ת מצוין המקור כ"ט:5:1).

Bereshit Rabbah 1:4 בראשית רבה א'ד'

... שכתוב בו "נכון כסאך מאז". ר' הונא ור' ירמיה בשם רבי שמואל בר ר' יצחק אמרו מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר משל למלך שהיה נשוי למטרונה אחת ולא היה לו ממנה בן פעם אחת נמצא המלך עובר בשוק אמר טלו מילנין וקלמין זו לבני והיו הכל אומרים בן אין לו והוא אומר טלו מילנין וקלמין זו לבני והיו הכל אומרים בן אין לו והוא אומר טלו אלולי שצפה המלך שהוא עתיד להעמיד ממנה בן לא היה אומר טלו מילנין וקלמין לבני כך אילולי שצפה הקב"ה שאחר כ"ו דורות ...

In the beginning, G-d created" – six items preceded the "creation of the world; some of them were [actually] created, and some of them G-d contemplated creating, [though He did not actually do so]. The Torah and the Throne of Glory were created. Torah, from where is it derived? As it is stated: "The L-rd made me at the beginning of His way" (Proverbs 8:22). The Throne of Glory, from where is it derived? "Your throne stands firm from earliest time, [You are from ... ,eternity]" (Psalms 93:2). The patriarchs, Israel

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

ב"ר א, ה.

180 מה רב טובך

"מה רב טובך אשר צפנת ליראך". הטוב הבלתי מוגבל השמור לישראל.

Psalms 31:20 תהילים ל"א:כ'

מה רב־טובך אשר־צפַנְתָּ לִירְאֶיךָ פְּעֻלַּת לַחֲסִים כֶּךָ נִגַּד בְּנֵי אָדָם:

Oh how abundant is Thy goodness, which Thou hast laid up for them that fear Thee; Which Thou hast wrought for them that take their refuge in Thee, in the sight of the sons of !men

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לא, כ.

181 ברכות תולדות פס"ה

לפי ההערה, המדרש על תולדות (סעיף 65) שמביא הטקסט מועתק שם בהרחבה.

הערת קה"ת

נעתק בארוכה ביהל אור ע' קנב.

182 החדש הזה לכם

"החדש הזה לכם ראש חודשים". הפסוק שעליו אומר המדרש: "הצדקה שלך... הרחמים שלך".

Exodus 12:2 שמות י"ב:ב'

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֳדָשִׁים רֵאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדֶשׁ הַשָּׁנָה:

This month shall be unto you the beginning of months; it shall be the first month of the year to you

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

שהסוגריים מבארים.

Psalms 40:6 תהילים מ"ו:

רבות עשית אתה ה' אלקי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערך אליך אגידה ואדברה עצמו מספר:

Many things hast Thou done, O L-RD my G-d, even Thy wonderful works, and Thy thoughts toward us; there is none to be compared unto Thee! If I would declare and speak of them, they are more than can be told

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

176 ורב חסד

"ארך אפיים ורב חסד ואמת". אחת משלוש־עשרה מידות הרחמים, הנקראת "רב".

Exodus 34:6 שמות ל"ד:ו'

וַיַּעֲבֹר ה' עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וְאֱמֶת:

And the L-RD passed by before him, and proclaimed: 'The L-RD, the L-RD, G-d, merciful and gracious, long-suffering, ;and abundant in goodness and truth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות לד, ו.

177 ורב טוב

"ורב טוב לבית ישראל אשר גמלם כרחמיו". הטוב הבלתי מוגבל מיועד לישראל.

Isaiah 63:7 ישעיהו ס"ג:ז'

חֲסִדֵי ה' אֶזְכִּיר תִּהְיֶה ה' כְּעַל כָּל אֲשֶׁר־גָּמְלָנוּ ה' וְרַב־טוֹב לְבֵית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־גָּמְלָם כְּרַחֲמָיו וְכַרְבִּי חֲסִדָיו:

I will make mention of the mercies of the L-RD, and the praises of the L-RD, according to all that the L-RD hath bestowed on us; and the great goodness toward the house of Israel, which He hath bestowed on them according to His compassions, and according to the multitude of His mercies

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י סג, ז.

178 בת"א בד"ה ויהי מקץ

שם מוסבר "רבות עשית": "רבות" הן דברים גדולים ואדירים — העולמות העליונים, הגדולים והנוראים, שהורדת לעשיה הגשמית, בירידה של עילה ועלול דרך מדרגות רבות; וכל זאת כדי ש"נפלאותיך ומחשבותיך אלינו", שכן התורה יוצאת מחכמה.

הערת קה"ת

לא, ג. פ"י רבות עשית מה שנשתלשלו עולמות העליונים וע"ס נק' רבות . . בבחי' עשי והכל כדי שיהי נפלאותיך ומחשבותיך שהיא התורה יומשך עלינו כר" — יהל אור ע' קנג.

183 בדי"ה ואכלתם אכול

שם נדרש "ואכול אכול" כאכילה נוספת של מה שכבר נאכל: נשמות ההווה, שכבר התעלו, יעלו עוד על ידי הנשמות שיתגלו לעתיד לבוא. "אשר הפליא עמך" מוסב על זמן העתיד, שבו, לאחר כל הבירורים, "אשת חיל עטרת בעלה" – אור החור מלמטה למעלה.

הערת קה"ת
לעיל צו ז, ג.

184 ואכלתם אכול

"ואכלתם אכול ושבו והללתם את שם ה' אלקיכם אשר עשה עמכם להפליא". אלו המילים הפותחות את המאמר, שאליהן הייתה ההתייחסות.

Joel 2:26 יואל ב:כ"ו

וְאָכַלְתֶּם אָכּוֹל וּשְׂבֹעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת־שֵׁם ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וְלֹא־יִבְשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם:

And ye shall eat in plenty and be satisfied, and shall praise the name of the L-RD your G-d, that hath dealt wondrously with you; and My people shall never be ashamed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 27

185 בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור

"בעבור זה": אמרתי זאת רק בזמן שהמצה והמרור מונחים לפניך. המאמר מסביר מדוע המרור הוא חלק מן העניין.

1 Pesach Haggadah, Magid, Yechol Me'rosh Chodesh הגדה של פסח, מגיד, יכול מראש חודש א'

יכול מראש חֹדֶשׁ? תִּלְמֹד לומר ביום ההוא. אִי ביום ההוא יִכּוֹל מִכְּעוֹד יוֹם? תִּלְמֹד לומר בַּעֲבוּר זֶה – בַּעֲבוּר זֶה לֹא אֶמְרָתִי, אֶלָּא בְּשָׁעָה שֵׁשׁ מִצָּה וּמְרֹר מְנַחִים לְפָנֶיךָ.

It may be thought that this ceremony ought to be begun on the first of the month, it is declared on the same day, if on the same day, it may be thought, whilst it is day, it is declared on that account, this is not to be said, but at the time appointed, when the unleavened and bitter herbs do lay before thee

Pesach Haggadah (Public Domain) • A. Alexander 1787 (Public Domain)

186 והמרירות — בדי"ה קול דודי

במאמר הזה הפסוק "קול דודי, הנה זה בא, מדלג על ההרים" מתפרש על יציאת מצרים. מעט קודם לכן כותב אדמו"ר הזקן ש"אבותינו" הם המידות, ויחיי אבותינו" הם השכל שבתוכן, שמצרים המרירה אותו. המאמר מבחין בין "קול קטן" של דיבור לבין "קול גדול" שאינו נשמע.

הערת קה"ת
לקו"ת שה"ש טו, א.

187 קול דודי הנה זה בא

"קול דודי! הנה זה בא, מדלג על ההרים". אלו הן מילות הפתיחה של המאמר שאליו מתייחסים.

Song of Songs 2:8 שיר השירים ב:ח'

קול דוֹדִי הִנֵּה־זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל־הַהָרִים מְקַפֵּץ עַל־הַגְּבָעוֹת:

Hark! my beloved! behold, he cometh, Leaping upon the mountains, skipping upon the hills

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

188 ואמר ביום ההוא

"ונאמר ביום ההוא: הנה אלקינו זה... זה ה', קיוונו לו". המילה "זה" נאמרת פעמיים.

Isaiah 25:9 ישעיהו כ"ה:ט'

וְאָמַר בְּיוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קְיוּנוֹ לוֹ וְיִוָּשְׁעֵנוּ זֶה ה' קְיוּנוֹ לוֹ נְגִילָה וְנִשְׂמָחָה בִּישׁוּעָתוֹ:

And it shall be said in that day: 'Lo, this is our G-d, For whom we waited, that He might save us; This is the L-RD, for whom we waited, We will be glad and rejoice in His 'salvation

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

189 "יבוא זה ויקבל זאת מזה לעם זה": יבוא משה ויקבל את התורה מהקדוש ברוך הוא עבור ישראל. כל "זה" מוכח מפסוק.

Menachot 53b:4 מנחות נ"ג ב:ד'

יבא זה ויקבל זאת מזה לעם זה יבא זה זה משה דכתיב (שמות לב, א) כי זה משה האיש ויקבל זאת זו התורה דכתיב (דברים ד, מד) וזאת התורה אשר שם משה מזה זה הקב"ה דכתיב (שמות טו, ב) זה אלי ואנוהו לעם זו אלו ישראל שנאמר (שמות טו, טז) עם זו קנית

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

190 סדי"ה ראשי המטות

בסוף המאמר מוסבר הפסוק "לאמור: זה הדבר" באמצעות דברי חז"ל שכל הנביאים התנבאו ב"כה", ואילו משה התנבא ב"זה": באמצעות רצון הלב הנמשך ממשה, נמשכת התגלות של עצמות ה', שלמעלה מן העולמות. שם מפנה אדמו"ר הזקן בחזרה ל"קול דודי, הנה זה בא" ול"בעבור זה".

הערת קה"ת
לקו"ת מטות פב, א. ראה גם אוה"ת נ"ך כרך-ב ע' תתמד.

191 לאמר זה הדבר

"וידבר משה אל ראשי המטות... לאמר: זה הדבר אשר צוה ה'". משה התנבא ב"זה".

Numbers 30:2 במדבר ל:ב'

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' And Moses spoke unto the heads of the tribes of the children of Israel, saying: This is the thing which the L-RD hath commanded

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 28

192 נובלות חכמה שלמעלה

"הפירות שנשרו (נובלות) של החכמה שלמעלה הם התורה". התורה כפי שהיא בידינו היא הרובד החיצוני של חכמה שלמעלה.

Bereshit Rabbah 17:5 בראשית רבה י"ז:ה'

... נובלת מיתה - שינה; נובלת נבואה - חלום; נובלת העולם הבא - שבת. רבי אבין מוסיף: עוד תרתיין: נובלת אורה של מעלה - גלגל חמה; נובלת חכמה של מעלה - תורה:

The L-rd G-d cast a deep slumber upon the man, and he" slept. He took one of his sides, and He closed it with flesh in its place [tahtena] (Genesis 2:21). "The L-rd G-d cast [hipil] a deep slumber" – Rabbi Yehoshua of Sikhnin said in the name of Rabbi Levi: The beginning of downfall [mapala] is sleep. When a person sleeps, he does not toil in Torah and

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ל, טו-יט. ואחר תי הרע צ"ל וגו', ובפסוק יט שם כתיב ובחרת בחיים. [כ].

198 ובחרת בחיים

"נתתי לפניך את החיים ואת המוות, את הברכה ואת הקללה, ובחרת בחיים."

Deuteronomy 30:19 דברים ל:י"ט

העֲדֹתִי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבִחַרְתָּ בַחַיִּים לְמַעַן תַּחְיֶה אִתָּה וְנִרְעָד:

I call heaven and earth to witness against you this day, that I have set before thee life and death, the blessing and the curse; therefore choose life, that thou mayest live, thou and thy seed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 29

199 איתא בפע"ח

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שער חג המצות פ"ד ושם בפ"ו. [כ].

200 בד"ה האזינו השמים

שם מביא אדמו"ר חזקן את המדרש שבעולם הזה ניתנה הנשמה באמצעות "נפחיה", ולכן האדם מת, ואילו לעתיד לבוא היא תינתן באמצעות "נתינה": "ונתתי רוחי בכם וחיייתם"; והדבר בא באמצעות תשובה. אז יאיר מקור הנשמה בגוף עצמו, כהתאם לניגוד המתואר כאן בין "המוות" שבגשמיות בזמן הזה לבין קיצו לעתיד לבוא.

הערת קה"ת

לקריאת האזינו עב, ב.

201 ובחרת בחיים

"ובחרת בחיים". המרירות על הגשמיות היא חלק מבחירה בחיים.

Deuteronomy 30:19 דברים ל:י"ט

העֲדֹתִי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבִחַרְתָּ בַחַיִּים לְמַעַן תַּחְיֶה אִתָּה וְנִרְעָד:

I call heaven and earth to witness against you this day, that I have set before thee life and death, the blessing and the curse; therefore choose life, that thou mayest live, thou and thy seed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

202 בלע המות לנצח

"יבלע המוות לנצח, ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים". לעתיד לבוא, הגשמיות כבר לא תסתיר.

Isaiah 25:8 ישעיהו כ"ה:ח

בִּלְעַת הַמָּוֶת לְנֶצַח וּמָחָה אֲדֹנָי ה' דְּמְעָה מֵעַל כָּל־פָּנִים וְחָרַפְתָּ עִמּוֹ יָסִיר מֵעַל כָּל־הָאָרֶץ כִּי ה' דָּבָר:

He will swallow up death for ever; And the L-rd GOD will wipe away tears from off all faces; And the reproach of His people will He take away from off all the earth; For the L-RD hath spoken it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

does not do any work. literally means, "He caused to fall down." Rav said: There are three slumbers: the slumber of ...

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

ב"ר יו, ה. ונתבאר בע"ח שער הכללים ספ"א ובכ"מ.

193 ב"פ זה

שם מתבאר כי "הנה אלקינו זה... זה הוי קיוינו לוי: האלוקות שתתגלה אז נובעת מכך שבמשך כל הזמן של "היום לעשותם" יצרנו קווים של המשכה, אף שעדיין לא ראינו את הסימנים לכך; אז הם ייראו בגלוי. גם שם מובא המדרש שבסוף שמות רבה כג.

הערת קה"ת

ועל"ק שה"ש נ' ריש ב'. [כ].

194 הנה אלקינו זה

"הנה אלקינו זה... זה ה' שקיוינו לו." ה"זה" הכפול שלעיתיד לבוא.

Isaiah 25:9 ישעיהו כ"ה:ט

וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִינֵנוּ לוֹ וַיּוֹשִׁיעֵנוּ זֶה ה' קִינֵנוּ לוֹ נִגְלִיָּה וְנִשְׁמָחָה בִּישׁוּעָתוֹ:

And it shall be said in that day: 'Lo, this is our G-d, For whom we waited, that He might save us; This is the L-RD, for whom we waited, We will be glad and rejoice in His salvation.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

195 היום לעשותם

"ושמרת את המצוה... אשר אנכי מצוך היום לעשותם." עכשיו הוא הזמן לעשייה.

Deuteronomy 7:11 דברים ז:יא

וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם:

Thou shalt therefore keep the commandment, and the statutes, and the ordinances, which I command thee this day, to do them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

196 היום לעשותם

רבי יהושע בן לוי: "היום לעשותם" — ולא מחר לעשותם; "היום לעשותם", ומחר לקבל את שכרם. הגילוי העתידי תלוי במעשים של עכשיו.

Eruvin 22a:5-6 עירובין כ"ב א:ה-ו

וְהִינֵנוּ דָאֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֵוִי: מָאִי דְּכִתִּיב "אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם", "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם" — וְלֹא לְמַחַר לַעֲשׂוֹתָם, "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם" — לְמַחַר לְקַבֵּל שְׂכָרָם. אָמַר רַבִּי חֲזַי, וְאִיתִּימָא רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי: מָאִי דְּכִתִּיב "אֶרְךָ אֲפִים"? "אֶרְךָ אֶף" מִבְּעֵי לְקָה!

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

197 ראה נתתי לפניך את החיים

"ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב, ואת המוות ואת הרע." הבחירה שייכת להווה.

Deuteronomy 30:15 דברים ל:טו

רָאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַטּוֹב וְאֶת־הַמָּוֶת וְאֶת־הָרָע: See, I have set before thee this day life and good, and death, and evil

203 והי' לי לאלקים

יוהי' לי לאלקים". יש לקרוא זאת כהוי' המתגלית באמצעות אלקים.

Genesis 28:21 בראשית כ"ח:כ"א

ושבתי בשלום אל־בית אבי וְהָיָה לִי לְאֱלֹהִים:

so that I come back to my father's house in peace, then shall
the L-RD be my G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כח, כא.

204 מוציא חמה מנרתיקה

הערת קה"ת מפנה 17a, Zohar III, למילים האלה.

Zohar III, 17a זח"ג יז, א

הערת קה"ת

ע"ז ג, סע"ב. זח"ג יז, א.

205 מוציא חמה מנרתיקה

ריש לקיש: לעתיד לבוא הקדוש ברוך הוא יוציא את השמש מנרתיקה.
המאמר משתמש בדימוי הזה לתיאור גילוי של מה שהיה מוסתר.

Avodah Zarah 3b:18 עבודה זרה ג' ב:י"ח

ואיבעית א"מא לעולם הבא — כְּדַרְבֵּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן
בֶּן לֵקִישׁ: אִין גִּיהֲנָם לְעֵתִיד לְבָא, אֲלֵא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹצִיא חֲמָה
מִנְרֵתִיקָה, וּמִקְדִּיר, וְשְׁעִים נִידוּנִין בָּהּ, וְצְדִיקִים מִתְרַפְּאִין בָּהּ, וְשְׁעִים
נִידוּנִין

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

206 מוציא חמה מנרתיקה

מובא בהערת קה"ת לגבי אותו דימוי של השמש היוצאת מנרתיקה.

Zohar, Vayikra 40:278-41:285 ספר הזהר, ויקרא מ"ע"ח-מ"א:רפ"ה

פסקה 30

207 בלע המות

"יבלע המוות לנצח". בעתיד ההסתר שנקרא "מוות" ייעלם, ומרור כבר לא
יהיה שייך.

Isaiah 25:8 ישעיהו כ"ה:ח'

בְּלַע הַמּוֹת לְנֶצַח וּמָחָה אֲדֹנָי ה' דְּמָעָה מֵעַל כָּל־פָּנִים וְחָרַפַּת עֲמּוֹ יָסִיר
מֵעַל כָּל־הָאָרֶץ כִּי ה' דָּבַר:

He will swallow up death for ever; And the L-rd GOD will
wipe away tears from off all faces; And the reproach of His
people will He take away from off all the earth; For the L-RD
hath spoken it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

208 ויגבה לבו בדרכי ה'

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

דברי הימים-ב יז, ו.

209 ויגבה לבו בדרכי ה'

"ויגבה לבו בדרכי ה'", נאמר על יהושפט. גאוה המשמשת את ה', בדומה

לחמץ שיהיה לעתיד לבוא.

II Chronicles 17:6 דברי הימים ב י"ז:ו'

וַיִּגְבֶּה לְבוֹ בְּדַרְכֵי ה' וְעוֹד הִסִּיר אֶת־הַבָּמֹת וְאֶת־הָאֲשֵׁרִים מִיְּהוּדָה:

And his heart was lifted up in the ways of the L-RD; and fur-
thermore he took away the high places and the Asherim out
of Judah

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

210 שבקרבן תודה היו עשרה חלות חמץ

"על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו, על זבח תודת שלמיו". קרבן התודה כלל
חמץ.

Leviticus 7:13 ויקרא ז':י"ג

עַל־חֹלֶת לֶחֶם חֲמֵץ יִקְרִיב קֶרְבְּנוֹ עַל־זִבְחַ תּוֹדַת שְׁלָמָיו:

With cakes of leavened bread he shall present his offering
with the sacrifice of his peace-offerings for thanksgiving

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה ויקרא ז, יג.

211 מזמור לתודה

"מזמור לתודה, הריעו לה' כל הארץ". הפסוק שעליו מסביר הסידור את
הטעם לכך שקרבן התודה בא עם חמץ.

Psalms 100:1 תהילים ק':א

מְזַמֵּר לַתּוֹדָה הָרִיעוּ לַה' כָּל־הָאָרֶץ:

A Psalm of thanksgiving. Shout unto the L-RD, all the earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

212 כל הקרבנות בטלین וקרבן תודה אינו בטל

"לעתיד לבוא כל הקרבנות בטלים, וקרבן תודה אינו בטל". מכאן מוכיח
המאמר שגם החמץ יתעלה.

Vayikra Rabbah 9:7 ויקרא רבה ט':ז

213 ושתי הלחם שהן באות חמץ

המשנה מלמדת שכל המנחות באות מצה, מלבד החמץ שבקרבן התודה
ושתי הלחם, הבאים חמץ.

Leviticus 23:17 ויקרא כ"ג:י"ז

מִמּוֹשְׁבֵיכֶם תִּבְיֹאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתֵּים שְׁנֵי עֶשְׂרִינָם סֹלֶת תַּהְיֶינָה חֲמֵץ
תִּאֲפִינָה בַכּוּרִים לַה'

Ye shall bring out of your dwellings two wave-loaves of two
tenths parts of an ephah; they shall be of fine flour, they shall
be baked with leaven, for first-fruits unto the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Menachot 52b:12-15 מנחות נ"ב ב:י"ב-ט"ו

מתני' כל המנחות באות מצה חוץ מחמץ שבתודה ושתי הלחם שהן
באות חמץ ר"מ אומר השאור בודה להן מתוכן ומחמצן ר' יהודה אומר
אף היא אינה מן המוכחר אלא מכיא את השאור ונותנו לתוך המדה
וממלא את המדה אמרו לו אף היא היתה חסרה או יתרה: גמי בעא
מיניה רבי פרידא מרבי אמי מנין לכל המנחות שהן באות מצה מנלן

דכתיב בה כתיב בה דלא כתיב בה כתיב בה

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

הערת קה"ת

ויקרא כג, יז. מנחות נב, ב. ראה לקו"ש ח"א ע' 269.

הוא, וגאלם, שנאמר: ויאפו את־הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות, כי לא חמץ, כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמקמה, וגם־צדה לא־עשו להם.

This sort of unleavened which we eat, is on account that there was not time sufficient for the dough of our ancestors to rise, until the blessed lord! the king of kings, did reveal himself for to redeem them, as it is written, and they baked unleavened cakes of the dough which they brought forth out of Egypt, for it was not leavened, because they were thrust out of Egypt, and could not tarry, neither had they prepared for themselves any victuals

Pesach Haggadah (Public Domain) • A. Alexander 1787 (Public Domain)

219 בערב תאכלו מצות

”בערב תאכלו מצות”. הציורי שניתן לפני יציאת מצרים.

Exodus 12:18 שמות י"ב:י"ח

בראשון בִּארְבַּעַ עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מִצַּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב:

In the first month, on the fourteenth day of the month at even, ye shall eat unleavened bread, until the one and twentieth day of the month at even

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

220 מגיד מראשית אחרית

”מגיד מראשית אחרית ומקדם אשר לא נעשו”. ה' מדבר על העתיד כאילו כבר התרחש.

Isaiah 46:10 ישעיהו מ"ו:י'

מְגִיד מֵרָאשִׁית אַחֲרִית וּמִקְדָּם אֲשֶׁר לֹא־נַעֲשׂוּ אִמְרַי עֲצָתִי תְּקוּם וְכָל־חֲפְצֵי אֲעֲשֶׂה:

Declaring the end from the beginning, and from ancient times things that are not yet done; Saying: 'My counsel shall stand, and all My pleasure will I do

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיי מו, י.

221 פט"ו

מלבד תיקון ההפניה למדרש לפרשה זו, ההערה מפנה למאמר זה, שבו נדון גם הביטוי ”מגיד מראשית אחרית”.

הערת קה"ת

צ"ל טז, ב. וראה סה"מ תרכ"ו (הוצאת תשמ"ט) ע' שב.

222 הוא הסובב את כל ארץ החוילה

”שם האחד פישון, הוא הסובב את כל ארץ החוילה”. הפסוק שהמדרש דן בו.

Genesis 2:11 בראשית ב':י"א

שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַסֹּבֵב אֶת כָּל־אֶרֶץ הַחוּלָה אֲשֶׁר־שָׁם הַזֶּהָב:

The name of the first is Pishon; that is it which compasseth the whole land of Havilah, where there is gold

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

223 עדיין לא היתה חוילה ואתה אומר הסובב

המדרש, בהתאם לתיקון ההפניה בהערת קה"ת: חוילה עדיין לא הייתה קיימת, ובכל זאת נאמר בפסוק ”הסובב”; אלא שהוא ”מגיד מראשית

214 היום לעשותם

”אשר אנכי מצוך היום לעשותם”. ההמשכה תלויה במעשים של ההווה.

Deuteronomy 7:11 דברים ז':יא

וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם:

Thou shalt therefore keep the commandment, and the statutes, and the ordinances, which I command thee this day, to do them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

215 את השמים ואת הארץ אני מלא

”האם איני ממלא את השמים ואת הארץ, נאום ה'?" האור שלפניו מעלה ומטה שווים.

Jeremiah 23:24 ירמיהו כ"ג:כ"ד

אִם־יִסְתֵּר אִישׁ בְּמִסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא־אֶרְאֶנּוּ נְאֻם־יְהוָה הֲלוֹא אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֲנִי מְלֵא נְאֻם־יְהוָה

Can any hide himself in secret places That I shall not see him? saith the L-RD. Do not I fill heaven and earth? Saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמיי כג, כד.

216 אשר תאמר אין לי בהם חפץ

”... בטרם יבואו ימי הרעה, והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ”. הפסוק שהגמרא דורשת.

Ecclesiastes 12:1 קהלת י"ב:א'

וְזָכַר אֶת־בוֹרְאָיו בְּיָמֵי בְּחוּרְתֵּיךָ עַד אֲשֶׁר לֹא־יָבֹאוּ יְמֵי הָרָעָה וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵינִלִּי בָהֶם חֶפֶץ:

Remember then thy Creator in the days of thy youth, and the years draw nigh, when thou shalt say: 'I have no pleasure in them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

217 שאין בהם לא זכות ולא חובה

”שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ” — אלו ימות המשיח, שאין בהם זכות ולא חובה”. בעתיד כבר לא יהיה מקום לבחירה ולתשובה.

Shabbat 151b:11 שבת קנ"א ב:י"א

תִּנָּא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר אוֹמֵר: עֲשֵׂה עַד שְׁאַתָּה מוֹצֵא, וּמִצּוֹי לָךְ, וְעוֹדֶךָ בְּיָדְךָ. וְאַף שְׁלֵמָה אָמַר בְּחֻמְתּוֹ: ”וְזָכַר אֶת בּוֹרְאָיו בְּיָמֵי בְּחוּרְתֵּיךָ עַד [אֲשֶׁר] (ש) לֹא יָבֹאוּ יְמֵי הָרָעָה” — אֵלוּ יְמֵי הַזְקָנָה, ”וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵין לִי בָהֶם חֶפֶץ” — אֵלוּ יְמֵי הַמְּשִׁיחַ, שְׁאֵין בָּהֶם לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

פסוקה 31

218 מצה זו שאנו

”מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה?” השאלה שבה נפתח המאמר.

Pesach Haggadah, Magid, Rabban Gamliel's Three Things

4 הגדה של פסח, מגיד, פסח מצה ומרור ד'

מִצָּה זו שְׁאֵנּוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוּם מַה? עַל שׁוּם שְׁלֹא הִסְפִּיק בְּצֻקָם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים, הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ

227 אם אין יראה אין חכמה

רבי אלעזר בן עזריה: "אם אין חכמה אין יראה; אם אין יראה אין חכמה".
המאמר מפרש את שני חלקי המשפט כשני סוגים של יראה.

Pirkei Avot 3:17 משנה אבות ג:י"ז

רבי אלעזר בן עזריה אומר, אם אין תורה, אין דרך ארץ. אם אין דרך ארץ, אין תורה. אם אין חכמה, אין יראה. אם אין יראה, אין חכמה. אם אין בינה, אין דעת. אם אין דעת, אין בינה. אם אין קמח, אין תורה. אם אין תורה, אין קמח. הוא ה"ה אומר, כל שחכמתו מרבה ממעשיו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מרבים ושורשיו מעטים, והרוח ב"ה ועוקרתו והופכתו על פניו, שנאמר (ירמיה יז) והיה כערער כערבה ולא יראה פי יבוא טוב ושכן חררים במדבר ארץ ...

Rabbi Elazar ben Azariah said: Where there is no Torah, there is no right conduct; where there is no right conduct, there is no Torah. Where there is no wisdom, there is no fear of G-d; where there is no fear of G-d, there is no wisdom. Where there is no understanding, there is no knowledge; where there is no knowledge, there is no understanding. Where there is no bread, there is no Torah; where there is no Torah, there is no bread. He used to say: one whose wisdom

...

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

פסקה 33

228 בפרס בעה"כ ערך אחרית

לפי ההערה, נוסח הפרס בעניין "אחרית" מועתק שם בידי הצמח צדק.

הערת קה"ת

הלשון נעתק באוה"ת נ"ך ע' רנב.

229 ובמא"א

הערך "אחרית", המציין כי בצירוף המילה עצמה היא עולה בגימטריה כתר.

הערת קה"ת

אות א' סעי' סו.

230 מגיד מראשית אחרית

"מגיד מראשית אחרית". כאן יש לקרוא זאת כהמשכת ה"אחרית" באמצעות ה"ראשית".

Isaiah 46:10 ישעיהו מ"ו:י

מגיד מראשית אחרית ומקדם אשר לא נעשו אמר עצתי תקום וכל חפצי אעשה:

Declaring the end from the beginning, and from ancient times things that are not yet done; Saying: 'My counsel shall

stand, and all My pleasure will I do

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

231 נהר דינור דנגיד ונפיק

"נהר של אש נמשך ויוצא מלפניו". המילה "נגיד", שפירושה "נמשך", מלמדת ש"מגיד" פירושו המשכה.

Daniel 7:10 דניאל ז:י

נהר דינור נגיד ונפק מן קדמוהי אלה אלפיו ישמשוה ורבו רבבן קדמוהי יקומו ודינא יתב וספרין פתיחו:

אחרית.

Bereshit Rabbah 16:2 בראשית רבה ט"ז:ב

שם האחד פישון - שהוא מגדל פשתן ומימיו מהלכין בשופי. הוא הסובב את כל ארץ החוילה עדיין לא היתה חוילה ואת אומר הוא הסובב אתמהא? אלא (ישעיה מ"ו): מגיד מראשית אחרית אשר שם הזהב, זהב וודאי. וזהב הארץ ההיא טוב. אמר רבי יצחק: טובי דהוא בביתיה טובי דהוא כלויתי. אמר רבי אבהו: טובה גדולה חלק הקב"ה לעולמו, אדם פורט זהוב אחד והוא מוציא ממנו כמה יציאות. אמר ריש לקיש: לא היה העולם ראוי להשתמש בזהב. ולמה נברא? בשביל בית המקדש, שנאמר וזהב הארץ ההיא טוב, היך מה דאת אמר (דברים) ...

The name of the one is Pishon; it is that which encircles the "entire land of H̄avila, where the gold is" (Genesis 2:11). "The name of the one is Pishon" - because it causes flax [pishtan] to grow and its water flows smoothly [shofi]. contains the first three letters of Pishon, transposed. "It is that which encircles the entire land of H̄avila" - H̄avila did not yet exist, and yet you say: "It is that which encircles [the entire land of H̄avila]"? This is bewildering. The explanation is that "He ... tells

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

פסקה 32

224 בערב תאכלו מצות

"בערב תאכלו מצות". הציווי שניתן מראש.

Exodus 12:18 שמות י"ב:י"ח

בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מִצַּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בְּעֶרֶב:

In the first month, on the fourteenth day of the month at even, ye shall eat unleavened bread, until the one and twentieth day of the month at even

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

225 ראשית חכמה יראת ה'

"ראשית חכמה יראת ה'". היראה התחוננה שבאה תחילה.

Psalms 111:10 תהילים קי"א:י

רִאשִׁית חֲכָמָה יִרְאֵת ה' שְׁכֹל טוֹב לְכָל־עֲשִׂיהֶם תִּהְיֶה עֲמֶדֶת לְעַד:

The fear of the L-RD is the beginning of wisdom; A good understanding have all they that do thereafter; His praise endureth for ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קיא, י.

226 יראה תתאה . . אם אין יראה אין חכמה

שם מסביר אדמו"ר הזקן ש"אם אין חכמה אין יראה" מתייחס ליראה גדולה שלמעלה מהשגת השכל, המורגשת במזל הנשמה, שורשה שלמעלה; ויראה זו באה באמצעות לימוד התורה, שכן אור אין סוף שורה ומתגלה בחכמה, כוח מה, שהוא ביטול. זוהי היראה העליונה, שהפסקה הבאה מציבה לאחר החכמה.

הערת קה"ת

אבות ג, יז. ראה לקו"ת במדבר טז, ב.

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain) • Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain)

235 נעוץ תחלתן בסופן כו'

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
ס"י פ"א מ"ז.

להבין מ"ש בהגדה מצה זו שאנו אוכלים ע"ש...

A fiery stream issued And came forth from before him;
thousand thousands ministered unto him, And ten thousand
times ten thousand stood before him; The judgment was set,
And the books were opened

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
דניאל ז, י.

232 אם אין חכמה אין יראה

"אם אין חכמה, אין יראה". זו היראה העליונה הבאה לאחר החכמה.

Pirkei Avot 3:17 משנה אבות ג:י"ז

רבי אלעזר בן עזריה אומר, אם אין תורה, אין דרך ארץ. אם אין דרך ארץ, אין תורה. אם אין חכמה, אין יראה. אם אין יראה, אין חכמה. אם אין בינה, אין דעת. אם אין דעת, אין בינה. אם אין קמח, אין תורה. אם אין תורה, אין קמח. הוא הנה אומר, כל שחכמתו מרבה ממשעשיו, למה הוא דומה, לאילו שענפיו מרבין ושורשיו מעטין, והרוח בזה ועוקרתו והופכתו על פניו, שנאמר (ירמיה יז) והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבוא טוב ושכן חררים במדבר ארץ ...

Rabbi Elazar ben Azariah said: Where there is no Torah, there is no right conduct; where there is no right conduct, there is no Torah. Where there is no wisdom, there is no fear of G-d; where there is no fear of G-d, there is no wisdom. Where there is no understanding, there is no knowledge; where there is no knowledge, there is no understanding. Where there is no bread, there is no Torah; where there is no Torah, there is no bread. He used to say: one whose wisdom

...

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

233 ובמורא גדול זו גילוי שכינה

"וה' הוציאנו ממצרים ביד חזקה... ובמורא גדול, ובאותות ובמופתים". ההגדה דורשת ש"מורא גדול" הוא גילוי השכינה.

Deuteronomy 26:8 דברים כ"ו:ח

ויוצאנו ה' ממצרים בקד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדל ובאותות ובמופתים:

And the L-RD brought us forth out of Egypt with a mighty hand, and with an outstretched arm, and with great terrible-
ness, and with signs, and with wonders

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים כו, ח. ספרי שם.

234 נעוץ תחלתן בסופן

"עשר ספירות בלימה: נעוץ סופן בתחילתן בסופן, כמו שלהבת הקשורה בגחלת". הראשית והאחרית הן דבר אחד.

Sefer Yetzirah 1:7 ספר יצירה א:ז

עשר ספירות בלי מה נעוץ סופן בתחלתן ותחילתן בסופן כשלהבת קשורה בגחלת שאדון יחיד ואין לו שני ולפני אחד מה אתה סופר:

The decade of existence out of nothing has its end linked to its beginning and its beginning linked to its end, just as the flame is wedded to the live coal; because the L-rd is one and there is not a second one, and before one what wilt thou
?count

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Pesach Haggadah (Public Domain); A. Alexander 1787 (Public Domain); Miqra according to the דרך מקורות מצוטטים, דרך Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Four commentaries on Rashi. Warsaw, 1862 (Public Domain); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain); Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain); Midrash Tanhuma-Yelammedenu, trans. Samuel A. Berman (CC-BY); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA); Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain); Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). להמלצה ולמאמרים רבים: likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/ (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מיום חגיגי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך likuteitorah.com/he/likutei-torah/tzav/6/

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק